

Det ”homoseksuelle” smertespråket

"There was some open space between what he knew and what he tried to believe, but nothing could be done about it, and if you can't fix it you've got to stand it"

(Annie Proulx, *Brokeback Mountain*, 2006:318).

Rolf Tore Thomassen

Masteroppgave i sosiologi

Høst 2008

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Samfunnsvitenskapelig fakultet

Universitetet i Oslo

Forsidefoto: Rolf Tore Thomassen

Sammendrag

Mitt utgangspunkt for denne drøftingen var hvordan mennesker som har et seksuelt og følelsesmessig begjær rettet mot personer av samme kjønn blir produsert og reproduisert som gruppen ”homoseksuelle”. Et sentralt spørsmål var om ”homoseksuelle” forstår seg selv og blir forstått gjennom et smertespråk, som på samme tid uttrykker og befester den marginale posisjonen ”homoseksuelle” har i det heteronormative samfunnet.

Jeg rettet først søkelyset mot en aktuell debatt på kjønns- og seksualitetsforskningsfeltet. Derneft tok jeg utgangspunkt i ti intervjuer med kvinner og menn som lever homoseksuelt, og drøftet hvilke diskurser de har tatt i bruk for å konstituere sine identiteter og for å gjøre sin homoseksualitet. Videre undersøkte jeg om det var en sammenheng mellom det og den kunnskaps- og diskursproduksjonen som drøftingen av debatten viste foregikk på forskningsfeltet.

Det var særlig to teoretiske perspektiver jeg valgte å legge til grunn for drøftingene, nemlig Foucaults diskursive perspektiver og queerteoretiske perspektiver. Andre perspektiver ble deretter trukket inn i diskusjonen. Drøftingen av debatten på forskningsfeltet ble knyttet til blant andre Butler og hennes syn på konstruksjonen av det politiske subjektet, samt hvordan kategorisering betinger eksklusjon og inklusjon. Den ene parten i debatten fastholdt betydningen av en entydig og fast seksuell kategori som sentral for blant annet ”homoseksuelles” psykiske helse blant. Motparten vektla at dette bidro til opprettholdelsen av den marginal posisjon, og hevdet fleksible begjærretninger var en mulig løsning. Min drøfting viste at den første posisjonen var problematisk, nettopp fordi den bidro til å opprettholde den komplementære dikotome relasjonen mellom ”heteroseksuelle” og ”homoseksuelle”. Med sitt krav til entydige kategorier bidro den også til at smertespråket forble et legitimt uttrykk for taperposisjonen. En slik kategorisering produserte et politisk homoseksuelt subjekt, og den kategorien medførte eksklusjon av de som ikke tilfredsstilte kategoriens krav til entydighet. Det var behov for en mer fleksibel og følsom tilnærming til kategorier, for dermed å kunne fange opp det mangfoldet som kategorien ville kunne representere.

Neste del av drøftingen var knyttet til intervjumaterialet og fokuserte på ulike aspekter. Jeg diskuterte blant annet informantenes bruk av smertespråk, og argumenterte for at bruken av smertespråket syntes å være sentralt for de fleste av dem. Smertespråket framstod som vesentlig for både identifisering, kategorisering og relasjonene til andre. Til tross for variasjoner for eksempel når det gjaldt egenidentifisering, så syntes det som at utvalget hadde det felles at smertespråket var en vesentlig del av fortellingene om det å være ”homoseksuell”. Jeg drøftet hvordan det seksuelle begjærets retning syntes diskursivt forskrevet, og hvordan diskursene produserer ”sannheter” eller fordreininger om seksualitet og kjønn. Diskusjonen viste at disse bestemte måtene å tenke og snakke om seksualitet på bidro til å opprettholde en maktrelasjon hvor ”homoseksuelle” ble marginalisert. Et annet aspekt som ble drøftet var hvordan det seksuelle begjærets retning ble forstått som essensielt eller diskursivt forankret. I utvalget var oppfatningene ulike. Imidlertid syntes det som om den essensielle forståelsen bidro både til å legitimere homoseksualitet generelt sett, støttet opp under oppfatningen av at å være ”homoseksuell” var å være i samsvar med sitt egentlige jeg.

Videre ble utvalgets fortellinger om seg selv drøftet. Fortellingenes innhold var ulikt, men deres struktur og dramaturgi framstod som relativt ensartede uansett alder, kjønn og bosted. Et grunntrekk var at fortellingene hadde et smerteaspekt som utgangspunkt for et narrativ som startet elendig, men sluttet i en mer positiv tone. Jeg drøftet også et kjønnsaspekt og argumenterte for at mennene i utvalget hadde et noe vanskeligere forhold til det seksuelle begjæret rettet mot samme kjønn. Det ble diskutert om dette kan ha sammenheng med tap av posisjon, jf. den tradisjonelle dominante maskuliniteten. Avslutningsvis reflekterte jeg omkring mulighetene for endring når det gjaldt ”homoseksuelles” posisjon og mulighetene for å bruke andre uttrykk enn smertespråket. Jeg drøftet et fenomenologisk perspektiv på homoseksualitet, og hevdet det bidro inkluderende, mens de entydige kategoriene fungerte ekskluderende. Videre lanserte jeg to konkrete forslag for å erstatte smertespråket. Det ene forslaget dreide seg om at queerteoretiske perspektiver kunne bidra til at seksualitet kan bli tolket på nye måter. Det andre var knyttet til det perverse og lysten som utgangspunkt for endring.

Forord

Jeg ønsker å takke de personene som har bidratt til å gjøre dette prosjektet mulig. Først og fremst vil jeg rette en stor og hjertelig takk til mine til informanter som i tillit og åpenhet delte sine erfaringer med meg. En stor takk til alle på Senter for tverrfaglig kjønnsforskning for all bistand i fem hektiske år, både gjennom mine studier til bachelorgrad og da jeg som masterstudent hadde kontorplass på senteret. En spesiell takk for den beste støtte og for gode diskusjoner går til mine dyktige og hjelpsomme studentkolleger på senteret: Kristin og Mette Marit. En varm takk til medstudentene Mika, Eirinn og Sverre for fantastiske samtaler. Takk til Egil Gangåssæter for strålende språkvask og språkråd. Professor Øystein Gullvåg Holter takkes for inspirerende og innsiktsfulle kommentarer. Jeg takker biveileder sosiolog og stipendiat Sharam Alghasi for flotte diskusjoner og god hjelp. For raus støtte, smittende entusiasme, omsorgsfull varme og hjelp langt ut over det plikten skulle tilsi takker jeg min hovedveileder førsteamanuensis dr. art Heidi Eng.

Sist men ikke minst vil jeg takke Jiří Klačka for et hav av tålmodighet og overbærenhet.

Oslo, november 2008.

Rolf Tore Thomassen

Innholdsfortegnelse:

Sammendrag.....	3
Forord.....	5
Innholdsfortegnelse:.....	6
Kapittel 1: Innledning	9
Homoseksualitet som sosiologisk tema	9
Inspirasjon fra ”Brokeback Mountain”	13
Norsk forskning om homoseksualitet	14
Begrepsavklaring og situering	15
Seksualitet	15
”Homoseksuell”	15
Diskurs	18
Queerteoretisk avklaring og innretning.....	19
Situering.....	20
Problemstilling	21
Kapittel 2: Data og metode	23
Innledning	23
Hva skjer her?	23
En tosidig tilnærming.....	24
Samtaler	25
Det første forsøket.....	25
Tvil	26

Det andre forsøket	27
Intervjuguide	28
Etiske refleksjoner	29
Validitet og reliabilitet.	30
Kapittel 3: Teori	33
Innledning	33
Diskursproduksjon og diskursenes virkning	34
Felt og kapital	36
Narrativer	38
Vitenskapen og folket	39
Queerteoretiske perspektiver	40
Del I: Produksjonen av seksualitetsdiskurser	43
Leserveiledning	43
Kapittel 4: Ulike vitenskapelige perspektiver på homoseksualitet	45
Innledning	45
Konstruksjon av det politiske subjektet	46
Kunnskapsproduksjonen	54
Inklusjon og eksklusjon	58
Del II: Diskurser om seksualitet i praksis	63
Innledning	63
Kapittel 5: Ulike konstruksjoner av homoseksualitet	65
Den vanskelige homoseksualiteten	65
Fordreining og tilsløring	69

Kapittel 6: ”Homoseksuelle” identiteter	75
Biologi eller sosial konstruksjon.....	75
Narrativ realisering av selvet	81
Harmoni eller innordning?	88
Kapittel 7: Makt, maskulinitet og innretting.....	93
Makten	93
”Rädslan att falla”	99
Innretting og tilskeiving.....	107
Kapittel 8: Oppsummering og avsluttende refleksjoner	113
Oppsummering.....	113
Avsluttende refleksjoner	116
Kart I: Å gjøre nye seksualiteter	118
Kart II: Å fokusere på begjæret.....	120
Litteraturliste.....	122

Kapittel 1: Innledning

Homoseksualitet som sosiologisk tema

Valg av tema for masteroppgave i sosiologi var en utfordrende oppgave for meg. Årsaken var at det var mange ulike problemstillinger jeg hadde interesse for. Felles for dem var at samtlige var knyttet til homoseksualitet. En grunn til det er at jeg mener homoseksualitetens og "homoseksuelles" situasjon i samfunnet er av stor sosiologisk interesse. (Bruken av anførselstegn blir redegjort for på side 18). Hvordan et samfunn forholder seg til en minoritet som "homoseksuelle" forteller noe sentralt om dette samfunnet. Det gir uttrykk for hvordan ulike praksiser og ideer sanksjonerer eller blir ønsket og tillatt. Det forteller noe om de mekanismer som er i funksjon i et samfunn, blant annet for å skape solidaritet både blant majoriteten og minoritetene. Dermed uttrykker det noe om sentrale mekanismer i samfunnet som helhet. Samtidig kan det også gi innblikk i den diskursproduksjonen som foregår og hvem som har tilgang til den. Det sier dermed også noe om hvordan det er utviklet et språk som produserer en deling av samfunnet i majoritet og minoritet.

Det demokratiske samfunnets forhold til "homoseksuelle" kan også vurderes som en prøve på i hvilken grad samfunnet fungerer demokratisk og distribuerer lik rett til deltakelse i den offentlige debatten, og om det i de politiske vedtakene også blir tatt hensyn til mindretallets argumenter og behov. Jürgen Habermas (1999a) har lansert en modell for dette. Han hevder at det demokratiske samfunnet best kan beskrives som et arrangement av institusjonaliserte diskurser.

I samsvar med kravene om offentlig diskusjon og lik deltakelse, knytter et kommunikasjonsnettverk lovgivning, diskusjon og administrativ programimplementering sammen med de uformelle kommunikasjonsstrømmene i en større politisk offentlighet (1999a:73).

Jeg tolker Habermas som om det er i dette dynamiske nettverket basert på kommunikasjon at den demokratiske debatten finner sted. Det er kraften i de bedre argumentene som ideelt sett skal føre til politiske vedtak til det beste for samfunnet totalt sett. Det er allikevel ikke selvsagt at "homoseksuelle" kan få gjort sine kampsaker om til praktisk politikk. Tvert i mot er det en kamp om å formulere sine saker, lansere dem som

politisk interessante og gjøre dem til vedtak som blir til politikk. ”Homoseksuelle” og deres interesseorganisasjoner har i høy grad klart dette. I dette bildet framtrer ”homoseksuelle” som en gruppe. Jeg vil komme tilbake til konstitueringen av denne kategorien senere, men vil bemerke her at dette kan sees på som et språklig produsert fenomen. Det fører til at ”homoseksuelle” *framtrer* som en homogen gruppe og oppfattes å ha en seksualitet som er essensiell. Mitt poeng er at det nødvendigvis ikke forholder seg slik.

”Homoseksuelles” kamp har likhetstrekk med hva feminismen har maktet å gjøre, slik jeg vurderer det. Det dreier seg om å gjøre motstand mot undertrykkelse og samtidig om å få anerkjennelse for en felles identitet, hevder Habermas (1999c:272), med henvisning til det feministiske prosjektet. Når det gjelder det ”homoseksuelle” feltet som jeg har valgt å undersøke, så er det på den bakgrunn interessant å se nærmere på de argumentene og det språket som brukes for å sette saker på dagsorden i kampen for anerkjennelse. ”Kraften i de bedre argumenter” er tittelen Habermas (1999a, 1999b, 1999c) sitt verk, som det her er sitert fra. Denne tittelen gir en retning for min undersøkelse. Hva kjennetegner de argumenter som brukes fra ”homoseksuelles” side, de organisasjoner som representerer dem og det politiske miljøet i denne delen av samfunnsdebatten? Hvilke temaer har størst kraft og hvilke språk føres for å målbære argumentene? Det er blant annet disse forholdene som her skal undersøkes nærmere.

”Homoseksuelles” situasjon i samfunnet kan være et uttrykk for hvilke temaer knyttet til seksualitet som har vært og er på dagsorden i den demokratiske debatten. Dermed kan den også uttrykke noe om hva som er prioriteringene og hvem som foretatt disse prioriteringene. Situasjonen kan også fortelle noe om det språket som er i bruk når det gjelder seksualitet, og hvilke konsekvenser det har. Umiddelbart kan det synes som om fokuset har vært satt på en rekke forhold som det fra et rettighetsperspektiv har vært argumentert for å endre. Det finnes en rekke eksempler på dette. Homoseksualitet var kriminalisert i Norge fram til da en omfattende kamp førte til avkriminalisering i 1972 (Hennum 2001). To menn som levde sammen hadde ikke mulighet for å formalisere sitt parforhold inntil den såkalte partnerskapsloven ble vedtatt i 1993. I juni 2008 ble det gitt

adgang for ”homoseksuelle” til ekteskapsinngåelse på linje med ”heteroseksuelle”. Begge disse sistnevnte sakene førte til omfattende samfunnsdebatt.

Samtidig er andre forhold også blitt sterkere fokusert, som for eksempel selvmord og selvmordsforsøk blant ”homoseksuelle”. Dette er et område som har fått stor oppmerksomhet i Norge etter at Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) presenterte sin undersøkelse om ”homoseksuelles” levekår i Norge i 1999 (Hegna, Kristiansen og Moseng 1999). Rapporten konkluderte med at ”homoseksuelle” har en større risiko for å bli utsatt for vold, for å bli smittet av HIV-virus og for å ha et høyere forbruk av rusmidler enn resten av befolkningen. Det ble videre hevdet at ”homoseksuelle” er mer utsatt enn den øvrige delen av befolkningen når det gjelder selvmord og selvmordsforsøk. I særlig grad er unge ”homoseksuelle” menn utsatt, ble det hevdet. Hver fjerde ”homoseksuell” under 25 har forsøkt å ta sitt liv (Hegna m.fl. 1999:292). Året etter publiserte en av forskerne en artikkel der det også settes fokus på at middelaldrende og eldre ”homoseksuelle” menn er i faresonen for selvmord (Moseng 2001:260). Problemet syntes dermed å være omfattende. Konklusjonen var at det måtte klargjøres hvilke sosiale sammenhenger som leder til dårlig psykisk helse. Samtidig ble det fra forskerens side lagt vekt på at en avklart ”homoseksuell” identitet kan ha positive konsekvenser i forhold til slike helseproblemer.

Det kan synes om det er etablert en forståelse av homoseksualitet som synonymt med elendighet. Selv om det blant annet i rapporten fra NOVA (Hegna m.fl. 1999) ble gjort klart at det er et mindretall av de ”homoseksuelle” som er i faresonen for de problemene som omtales. Selv om rapporten var klar på dette punktet, så var det allikevel *ikke* det som ble fokusert i media. Det var tvert i mot det motsatte som ble framhevet, nemlig ”homoseksuelles” risiko for ulike helseproblemer og i særlig grad selvmordsforsøk og selvmord. Interessante spørsmål, som for eksempel hvorfor ”homoseksuelle” har så få problemer og er så friske, valgte forskerne imidlertid ikke å forfølge videre i en analyse og drøfting. Hvorfor valgte de dette fokuset på det smertefulle og på lidelsen? Hva var de bakenforliggende prioriteringene når forskningen ble formidlet i media?

Jeg ønsker i min masteroppgave å forsøke å gå bak det som jeg oppfatter som denne ”sannheten” om homoseksualitet som lidelse og smerte. Gjennom å bruke analytiske perspektiver basert på sosiologisk teori vil jeg undersøke disse forholdene. Jeg vil forsøke å finne svar på hvordan og hvorfor denne forestillingen om homoseksualitet er skapt. I tillegg vil jeg undersøke hvilke konsekvenser en slik forestilling har, både for ”homoseksuelle” og for de rådende ideer om homoseksualitet i samfunnet. Det er også et annet interessant aspekt ved dette. Det gjelder om ”homoseksuelle” selv bidrar til å reproducere sin marginale situasjon eller om samfunnet fungerer slik at ”homoseksuelle” marginaliseres. Dette er et sentralt sosiologisk problem, fordi det berører spørsmålet om aktør/struktur. Det dreier seg om hvor fri aktøren er og dermed også hvor fri en gruppe som ”homoseksuelle” er i forhold til overordnede diskurser. Videre framheves eller tolkes ”homoseksuelle” ofte som i opposisjon til heteroseksualitet eller heteronormativitet. Er dette en korrekt beskrivelse? Er heteroseksualitet og homoseksualitet i opposisjon eller står i et absolutt gjensidig avhengighetsforhold til hverandre?

Denne drøftingen av et ”smertespråk” betyr *ikke* at jeg underkjenner at de som har et seksuelt begjær rettet mot personer av samme kan være eller opplever å være diskriminert eller har vanskelige livssituasjoner. Tvert i mot opplever enkelte at de på grunn av sin sitt seksuelle praksis kan bli utsatt for trakassering og vold som kan karakteriseres som hatvold. Selvmord og selvmordsforsøk forekommer i alle lag i befolkningen, også blant ”homoseksuelle” og da særlig unge (Almås 2001). Det kan ikke utelukkes at det seksuelle begjærets retning kan oppleves som problematisk og være medvirkende til økt mulighet for forskjellige helseproblemer eller utsatthet for vold. Det forekommer i tillegg klare tilfeller av diskriminering, slik det er kjent blant når det gjelder trossamfunns tilsettingspraksis. Disse samfunnene har juridisk rett til å diskriminere ”homoseksuelle” (Hennum 2001). Det er min mening at all diskriminering og hatvold i samfunnet må motarbeides blant annet med politiske virkemidler. Jeg vil også støtte tiltak for å redusere forekomsten av selvmord.

Inspirasjon fra ”Brokeback Mountain”

I et avsluttende emne på min bachelorgrad skrev jeg en oppgave om filmen og novellen ”Brokeback Mountain” (Proulx 2006). Filmene ble svært populære da de ble lansert for noen år siden. Den handler om to sauegjeterere som innleder et kjærlighetsforhold på landsbygda i Wyoming i USA på 1960-tallet. Begge stifter familier med kvinner, samtidig som de i hemmelighet fortsetter sitt ”homoseksuelle” forhold. Det er utelukket for dem å skulle realisere et homoseksuelt forhold i offentlighet. Den tilgjengelige seksualitetsdiskursen gir ikke rom for det. Faren for alvorlige sanksjoner fra samfunnets side er overhengende. Deres kjærlighet beskrives derfor delvis som et problem de skulle ønske å bli kvitt, samtidig som de stadig blir ”ført ut i fristelse”. Hverken novellen eller filmen rommer en analyse av hvilke muligheter for ”homoseksuell” kjærlighet som finnes innefor det heteronormative rammeverket som deres liv er strukturert rundt.

Det er mulig å tenke seg at det å leve et dobbeltliv der ulike seksualiteter kunne utspilt seg kunne blitt presentert som en mulighet framfor et problem. Men denne muligheten og dermed den annerledes fortellingen det ville blitt, synes ikke mulig. Deres liv framheves som vanskelige og smertefulle. ”Brokeback Mountain” ender da også i lidelse. Den ene dør og den andre møter alderdommen skilt og ensom mens han sliter med å forstå seg selv og sitt ”homoseksuelle” begjær.

Det ”homoseksuelle” begjæret blir tegnet som vanskelig, uklart og forvirrende for de to. Den eneste løsningen synes å være å holde ut det problematiske. Det eneste de to kan gjøre er å leve med sin skjebne. Slik påkaller fortellingen tilskuernes medlidenhet. I arbeidet med min oppgave vokste det imidlertid hos meg fram kritiske spørsmål til hvorfor homoseksualitet skal fortelles med så mye lidelse. Min kritikk ble underbygget av en aviskronikk av Tone Hellesund (2007). Hun drøftet smertespråket på en kritisk måte. Hellesund argumenterte for hvordan ”homoseksuelle” ender opp i en marginalisert posisjon, og hvordan de fra denne posisjonen uttrykker seg gjennom smertespråket. Dermed falt mitt valg av tema for masteroppgaven på plass.

Norsk forskning om homoseksualitet

Den norske og internasjonale forskningen som finnes om homoseksualitet er av både kvantitativ og kvalitativ karakter. En rekke ulike temaer er blitt undersøkt, og jeg vil her trekke fram noen av dem. Det gjelder blant annet homoseksualitet i norsk idrett, og hvordan mannlige og kvinnelige utøvere utfordrer diskursene om seksualitet på ulikt vis. (Eng 2003). Ugifte kvinner på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet og deres (homo)seksualitet er blitt gjenstand for drøfting (Hellesund 2003). HIV-epidemien har også ført til forskningsbidrag om homoseksualitet), som for eksempel en studie om den kjærlighetens vilkår i en tid med HIV-epidemien (Prieur 1988), og betydningen av kulturelle forhold for unge ”homoseksuelle” menns risiko for å bli HIV-smittet (Middelthun 2001). Andre har fokusert på seksualitet og psykisk helse (Hegna 2007) og studier har sett på temaet unge ”homoseksuelle” og selvmord (Hellesund 2006a). Eldre ”homoseksuelle” menn er også blitt gjenstand for forskning, blant annet en studie av hvordan par og individer levde på 1900-tallet (Kristiansen 2004, Kristiansen 2008). ”Homoseksuelle” og risikoen for å være utsatt for vold er også undersøkt (Moseng 2007c). Et prosjekt har sett nærmere på skoleverkets håndtering av temaet homoseksualitet (Røthing 2007). Homoseksualitet og tendenser til tilskeiving i samfunnet, samt homoseksualitet som mindre knyttet til faste identiteter og dermed mer flytende, er også temaer for forskning (Pedersen 2005, Pedersen og Kristiansen 2008). Det samme gjelder ”homoseksuelle” og ulike familiekonstruksjoner som bryter med det heteronormative (Andersen 2003). Homoseksualitet som trend er gjenstand for en drøfting av den essensielle seksualitet versus den fleksible som er gjenstand for forhandling (Bolsø 2008). I tillegg er et utvalg av andre forskningsbidrag samlet og redegjort for i boken ”Norsk homoforskning” (Brandsæter, Eikvam, Kjær og Almås 2001).

Ingen av de studiene som her er nevnt kan imidlertid direkte relateres til min problemstilling, men indirekte kan de ha en betydning. Noe av perspektivene blir derfor hentet fram i drøftingen. Det er imidlertid artikler og kommentarer i særlig grad fra Bolsø (2007) og Hellesund (2006a, 2007) som er de kilder som direkte omtaler det ”homoseksuelle” smertespråket. Når det gjelder bruk av andre perspektiver og kilder, så

underbygger og utvikler disse min drøfting, selv om de ikke direkte omtaler eller analyserer mitt tema.

I den grad min oppgave kan relateres til norsk forskning på homoseksualitet, så mener jeg det i første rekke dreier seg om at jeg skriver meg inn slik at jeg står i opposisjon til den forskningen som insisterer på entydig homoseksuell kategori.

Begrepsavklaring og situering

Seksualitet

Seksualitetsbegrepet slik det brukes i denne oppgaven, er å forstå som: "...systems of meaning..." (Eng 2003:32). Det dreier seg for eksempel om hvordan intimitet og reproduksjon blir organisert på en særegen måte (Korsnes, Andersen og Brante 2001:272). Det handler også om hvordan seksualitet fører til kategorisering (Butler 1990). Seksualitet kan på den ene siden sies å handle kun om nytelse og begjær, men samtidig er seksualitet tett knyttet til en makt som er diskursiv (Foucault 1999 a). Maktrelasjonene mellom kjønnene gjør at seksualiteten fungerer som en komponent knyttet til hvordan kjønn oppfattes, og blir konstituert. Samtidig fungerer heteroseksualiteten som normativ. "Det er en forståelse som er så rotfestet at også homoseksualitet ofte blir fortolket innenfor heteroseksualitetens kjønnsforståelse" (Eng 2006:136). Dermed framstår seksualitet som en kulturell og sosial konstruksjon (Rosenberg 2006: 30).

"Homoseksuell"

Fenomenet homoseksualitet er ikke nytt. Det finnes kilder som beskriver seksuell praksis og kjærlighet mellom personer av samme kjønn så langt tilbake som i antikken. Imidlertid er selve begrepet "homoseksualitet" relativt nytt. Det ble først lansert i 1869 av østerrikeren Kertbeny i en protest mot forbud mot homoseksualitet (Kjær 2001:104). Før det var andre begreper i bruk, både når det gjaldt "homoseksuelle" kvinner og menn. Begreper som "molly" og "sapphist" var i bruk i Storbritannia på 1700-tallet. "Pederast" og "tribade" var på samme tid begreper i Frankrike, skriver Kousmanen og Johnson (2003:209). De mener for øvrig at man allerede i antikkens Hellas hadde begrepet "kinaidos" som et samlebegrep for "homoseksuelle". I Norge ble for øvrig uttrykket "ragr" brukt i vikingetiden (Bandlien 2007).

Før begrepet ”homoseksuell” ble til var det ingen ”homoseksuelle. Praksis som var det avgjørende. ”Action was everything” (Benemann 2006: ix). Med innføringen av begrepet ”homoseksuell” skjedde det en endring, hevder bl.a. Kousmanen og Johnson (2003:209). I den borgerlige middelklassen ble et behov for å definere homoseksualitet vitenskapelig, framholder de, og viser til Löfström som mener feminismen førte til en endring i relasjonen mellom kjønnene. Resultatet var at mannen ble grunnleggende usikker på sin posisjon. Mannens naturlige patriarkalske autoritet ble rokket. Det ble dermed nødvendig å definere ”homoseksuelle” tydelig, for å kunne synliggjøre grensene mellom menn og ”menn”.

Detta hade också att göra med att manlighet inte bare grundade i förhållandet till kvinnan, utan i mycket stor utsträckning i förhållandet till andra män, till pojkar och till män i samma ålder” (Löfström sitert i Kousmanen og Johnson 2003:210).

Når det gjelder min bruk av begrepene ”homoseksualitet” og ”homoseksuell” er det to forhold jeg ønsker å gjøre rede for. Det ene dreier seg om hvorvidt begrepene er dekkende for den praksis og de mennesker jeg drøfter. Det andre er knyttet til om begrepene dekker den praksis de er ment å dekke.

Begrepene ”homoseksualitet” og ”homofili” brukes til dels om hverandre. Et argument for å bruke ”homofili” kan etter mitt skjønn være at det i mindre grad betoner det seksuelle aspektet. ”Homofile” kan oppfattes som å vektlegge det følelsesmessige aspektet i tillegg det essensielle elementet, og dermed være dekkende for hele mennesket. Men samtidig brukes ofte begrepene ”lesbiske” og ”homofile” for å skille mellom kjønnene. Det kan være politiske årsaker til det, som for eksempel et behov om for å synliggjøre ”homoseksuelle” kvinner. Populærversjoner av begrepene er også i bruk, som blant annet ”homse” og ”lesbe”. I tillegg har begrepet ”skeiv” gjort sitt inntog. Dermed er det introdusert et kjønnsnøytralt begrep.

Finnes det så egentlig en homoseksualitet? Som jeg allerede har vist, hevdes det at begrepet er politisk motivert. Det ble lansert nettopp for å gi den dominante ”heteroseksuelle” mannen en ny plattform i det øyeblikket det gamle patriarkatet ble truet av kvinners nye posisjon (Löfström i Kousmanen og Johnson 2003). Homoseksualitet skapes som ”den andre” for å bruke Simone de Beauvoir ([1949] (2000)) sitt begrep

knyttet til kvinnens posisjon i kjønnsrelasjonen. ”Den andre” blir en tydelig markør som framhever ”den ene”, som slik konstitueres som den rette og sanne. I tillegg hevder de Beauvour at man ikke *er* kvinne, men *blir* kvinne. Overført til homoseksualitet kan det dermed hevde at man ikke *er* ”homoseksuell”, men *blir* ”homoseksuell”. Men det er det motsatte synet som har fått stor støtte blant ”homoseksuelle”. Det er en utbredt oppfatning at homoseksualitet er medfødt, hevder filosofen Helge Søre (2001:304). Han viser til at det finnes både biologer og genetikere som argumenter for et slikt syn. Selv tror Søre på en gylden middelvei.

Jeg tror Foucault har rett når han argumenterer for at kulturen griper inn og former ikke bare vår livsstil og våre handlinger, ikke bare våre tanker og oppfatninger, mens selve våre mest grunnleggende følelser og erfaringer. Derfor bør vi snakke om homoseksualiteter i flertall i stedet for entall (2001:319).

Søre argumenterer dermed for mangfold og utvider kategorien. Det er i forlengelsen av det også mulig å tenke seg at nye begreper for kjærlighet og seksualitet mellom personer av samme kjønn vil kunne bli etablert. Savin-Williams (2005) mener dette er en utvikling vi allerede kan se har begynt.

The new gay teenager is in many respects the *non-gay* teenager. Perhaps she considers herself to be “postgay”, or he says that he’s “gayish” (2005:1).

Dermed kan det bli gitt rom for ytterligere mangfold, og inkludering av både kjærlighet og begjær, på tvers av kjønn og ulike praksiser. Savin-Williams synes å åpne for at de seksuelle kategoriene sprenses og at en mangfoldig seksualitet kan komme til å gjenstå. Dette er en drøfting som jeg vil komme tilbake til i slutten av oppgaven.

I oppgaven bruker jeg ikke begrepene ”homofil” og ”lesbisk” for å tydeliggjøre kjønnsforskjellene. Jeg har også valgt å ikke bruke et begrep som ”skeiv” for å betegne ”homoseksuelle”. Av operasjonaliserbare grunner har jeg valgt å bruke begrepene ”homoseksualitet” og ”homoseksuelle”, og jeg vil presisere hvilket kjønn det gjelder når det er nødvendig. Jeg mener oppgaven blir mer oversiktlig med bruk av ett begrep framfor flere begreper som dekker det samme. Jeg vil definere homoseksualitet som følelsemessig og seksuell tilrekning mellom personer av samme kjønn. ”Homoseksuelle” er de personer og gruppe av personer som har en slik praksis.

Begrepet ”homoseksuell”, er etter min mening likevel problematisk, noe som følgelig også gjelder begrepet og kategorien ”heteroseksuell”. Jeg gjør derfor oppmerksom på at jeg i denne oppgaven bruker anførselstegn i forbindelse med disse begrepene. Dette gjør jeg for å rette søkelyset mot det problematiske ved kategoriene. Sentrale deler av den drøftingen jeg foretar er knyttet til spørsmål om slike kategorier er diskursivt foreskrevet, produserer bestemte oppfatninger om seksualitet og har politiske begrunnelser og implikasjoner. Når andre siteres, så vil jeg imidlertid ikke omskrive deres bruk av begrepene.

Diskurs

Diskursbegrepet vil jeg definere som tanke, tekst, tale og praksis i en bestemt kontekst (Bondevik og Rustad 2006:55) Diskurs knyttes dermed til bestemte måter å omtale eller tenke på fenomener på, relatert til en bestemt tid og et bestemt sted. Det er med andre ord et praksisaspekt ved diskursene, noe Foucault også viser til:

Discourses are practices that systematically form the objects of which they speak...Discourses are not about objects; they do not identify objects, they constitute them and in the practice of doing so conceal their own invention (Foucault sitert i Whitehead 2002:61).

Diskursenes konstituerende effekt medfører altså at de tilslører sine virkninger. Resultatet er at de fenomener som omtales synes som annerledes enn de er. Slik kan for eksempel det som er sosialt produsert framstå som essensielt. Foucault (1999a, 1999b) viser også til den systematikk som preger diskursenes virksomhet. Det er ikke noe tilfeldig over dem, selv om deres virkninger kan *synes* om å ha et tilfeldig preg. I tillegg er det et annet poeng ved diskursene som Foucault i en rekke sammenhenger framhever (1999a, 1999b), nemlig diskursenes relasjon til makt. Diskursene kan sees som uttrykk for den makten som gjennomsyrrer hele samfunnet. Makten har et dualistisk preg ved at den både har negative og positive virkninger. Når det gjelder seksualitet så påminner Foucault om de positive, samtidig som han bruker mye plass på å beskrive hvordan diskursenes regulerer seksualiteten ””Sexuality” is far more of a positive product of power than power was ever repression of sexuality“ (Foucault 1999b:206).

Det siste aspektet ved diskursbegrepet er hvordan diskurser framtrer og virker gjennom språket. Språk i denne sammenheng er både det som tales, skrives og tenkes.

Man kan si det handler om diskurser som uttrykk for de historisk formede tankene vi bruker når vi omtaler verden rundt oss (Solbrekke og Aarseth 2006:73) Det er gjennom de muligheter og begrensninger som ligger i språket og de tilgjengelige begrepene det gir at vi kan tolke samfunnet rundt oss og oss selv. Dette perspektivet kan sies å være et syn på seksualitet som performativt slik det er mulig å mene både Foucault og Butler står for, i motsetning til seksualitet som fundert i underliggende strukturer.

Dette betyr at det å bruke begrepet ”homoseksuell” i denne oppgaven er komplisert, slik jeg allerede har nevnt. Jeg mener det kan være et ekskluderende og politiserende element ved en slik kategori, slik Butler (1990) hevder kategorier fungerer. I tillegg kan kategorien oppfattes som homogen, noe den på ingen måte er i følge Hegna (sitert i Kilden 2007). Dette vil jeg komme tilbake til i drøftingens del I.

Queerteoretisk avklaring og innretning

Jeg legger i denne oppgaven i særlig grad to perspektiver til grunn for drøftingen Det er Foucaults diskursive perspektiver og queerteoretiske perspektiver, representert ved Judith Butler. Disse to har mye til felles. Queerteori bygger blant annet på Foucaults arbeider, og jeg mener de sammen kan være utgangspunkt for en dynamisk og spennende analyse. Jeg vil komme tilbake til en grundigere gjennomgang av det teoretisk rammeverket for denne oppgaven i et eget kapittel. Grunnen til at jeg dette temaet på bane allerede her er at jeg ønsker å tydeliggjøre at jeg anser disse perspektivene å være sosiologiske perspektiver, og dermed relevante for min drøfting.

Slik Foucault hører hjemme i den sosiologiske litteraturen er det også min mening at queerteoretiske perspektiver gjør det samme. Foucault var ikke sosiolog, men hans bidrag kan allikevel sies å være av sosiologisk karakter. Han klassifiseres da også blant de sentrale navn innen moderne sosiologisk teori. Selv om queerteoretiske perspektiver nødvendigvis heller ikke er produsert av sosiologer så kan de allikevel være av sosiologisk relevans. Jeg mener at for eksempel Judith Butlers bidrag kan være nettopp det, fordi hun drøfter sentrale samfunnsmessige forhold som forståelse av kjønn og seksualitet.

Min studiebakgrunn på BA-nivå er fra tverrfaglige kjønnsstudier. Jeg synes det er interessant å føre det perspektivet videre i denne oppgaven. Derfor har jeg valgt et

tverrfaglig fokus, uten å tape av syne min tilhørighet til den sosiologiske vitenskapen. Jeg håper det tverrfaglige perspektivet vil bidra til å styrke oppgavens sosiologiske karakter.

Situering

Min oppfatning av homoseksualitet og ”homoseksuelle” var i mange år vært preget av et essensialistisk syn på seksualitet. Jeg mente homoseksualitet kunne begrunnes genetisk, og at ”homoseksuelle” var en entydig kategori. Det var aldri grunn for meg til å stille spørsmål ved dette synet. Politiske spørsmål som likestilling mellom ”homoseksuelle” og ”heteroseksuelle”, samt kampen mot diskriminering har stått som sentrale verdier for meg. Kategorien ”homoseksuell” mente jeg ikke kun var essensiell, men også politisk nødvendig. Det var min oppfatning at marginaliserte måtte ha et utgangspunkt for å kunne samles om de nødvendige endringsprosjektene, og at kategorien dermed var både riktig og nødvendig. I flere år, da jeg arbeidet med hiv-forebyggende tiltak blant ”homoseksuelle” i daværende Helseutvalget for homofile, var dette grunnleggende verdier for meg. Organisasjonen brukte blant annet konklusjoner i den omtalte rapporten fra NOVA (Hegna m.fl. 1999), om for eksempel selvmord og selvmordsforsøk blant unge ”homoseksuelle” menn, aktivt i argumentasjonen for å skaffe statlige midler til det hiv-forebyggende arbeidet. Jeg vil også gjøre oppmerksom på at Helseutvalget for homofile samarbeidet med NOVA, blant annet i formidling av resultatene.

Som medarbeider i og senere leder for en hiv-forebyggende virksomhet fram til 2003 er det mulig å definere meg som en del av maktapparatet i det homopolitiske feltet. Etter en turbulent periode som følge av drastiske nedskjæringer i statlige bevilgninger, valgte jeg å forlate stillingen til fordel for studier. Denne perioden lærte meg mye om spillet om makten på dette politiske feltet. Det er en nyttig lærdom jeg vil ta med meg i mitt videre yrkesliv. I den grad min drøfting framstår som kritisk mot denne maktposisjonen, dens grunnlag og dens funksjoner, kan dermed kritikken implisitt ramme meg selv, tidligere kolleger og samarbeidspartnere. Imidlertid vil jeg understreke at min kritikk ikke er rettet mot personer, men posisjoner og de meninger og fortellinger som er grunnlagt og produsert fra disse. Det er de kulturelle mønstrene jeg ønsker å undersøke.

Jeg har endret oppfatning i de spørsmålene om seksualitet som jeg her nevner. Mitt essensielle syn og min overbevisning om en entydig ”homoseksuell” kategori ble

først stilt spørsmål ved da jeg som student møtte kjønns- og seksualitetsforskningsmiljøet i 2003. Da ble dette til gjengjeld problematisert bokstavlig talt fra aller første dag. Som en følge av den kunnskap jeg har tilegnet meg gjennom studier og refleksjon i løpet av fem år har jeg endret standpunkt. Jeg mener fremdeles at det er sentralt å arbeide for likeverd og rettferdighet for ”homoseksuelle”, samt å motarbeide diskriminering i vårt samfunn. Men i tillegg til dette mener jeg det også er sentralt å ha en visjon om en mer overordnet endring av den seksualitetsordningen som bidrar til å opprettholde de entydige kategoriene ”homoseksuelle” og ”heteroseksuelle”.

Denne endringen i mitt syn har også en annen konsekvens, nemlig den at jeg er blitt opptatt av queerteoretiske perspektiver. Jeg mener disse perspektivene er spennende og provoserer til nytenking. Derfor valgt å ta bruk dem i min drøfting. Samtidig vil jeg understreke at jeg er åpen for andre perspektiver.

Problemstilling

Hva kjennetegner diskursproduksjonen om seksualitet innen kjønnsforskningsfeltet? Hvordan kan denne produksjonen gjenkjennes i de talehandlingene et utvalg personer med seksuelt begjær rettet mot samme kjønn tatt i bruk for å gjøre sin seksualitet?

Min problemstilling er tredelt. Jeg vil med et særlig fokus på smertespråket og på bakgrunn av en analyse av en aktuell debatt på kjønnsforskningsfeltet, forsøke å undersøke hvordan feltets diskursproduksjon fungerer. Dernest vil jeg gjennom en intervjuundersøkelse forsøke å avdekke hvilke diskurser et utvalg personer med et seksuelt begjær rettet mot andre av samme kjønn har tatt i bruk for å gjøre sin homoseksualitet. Jeg vil i tillegg undersøke om smertespråket og kjønnsforskningsfeltets diskursproduksjon har betydning for dette.

Dette gir disse forskningsspørsmålene:

Hva er premissene for og maktbasen til den produksjonen av seksualitetsdiskurser som foregår på kjønnsforskningsfeltet?

Hva karakteriserer diskursene og hvilke effekter kan de ha på folks liv?

Hvilke diskurser bruker et utvalg personer for å konstituere sine identiteter og hvilke konsekvenser har det?

Har diskursene om homoseksualitet ulik betydning for kvinner og menns språk og praksis?

Hva er smertespråkets relasjon til diskursene om seksualitet?

Kapittel 2: Data og metode

Innledning

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for de metodiske valg og refleksjoner jeg har gjort i forbindelse dette prosjektet. I utgangspunktet hadde jeg langt mer omfattende planer enn det jeg har endt opp med å realisere. Jeg ønsket blant annet å gjøre en tekstanalyse av politiske dokumenter knyttet til homoseksualitet. Imidlertid ble analysen av intervjuene så interessant og omfattende, at jeg valgte å prioritere dette. Dermed forlot jeg ideen om en tekstanalyse i tillegg.

Hva skjer her?

Dette prosjektet er basert på bruk av kvalitativ metode. Valget av metode er begrunnet i at kvalitativ metode ville gi større mulighet til besvare de spørsmål som stilles enn kvantitativ metode ville gjort. De sentrale spørsmål er av typen ”hva dreier dette seg om?”, ”hva skjer her?” og ”hva betyr det?”. Dette innebærer at det er mulighet til å gå ”i dybden” blant under de fortellingene som finnes om det å leve homoseksuelt. Slike spørsmål er typiske for kvalitativ forskning. Bruken av kvalitativ metode i mitt prosjekt har gitt tilgang til den brede, mangfoldige og dype informasjonen jeg opplever at de ti intervjuene representerer.

I den kvantitative tradisjonen er fokuset derimot rettet mot ett eller flere temaers forekomst og sammenheng, hevder Karin Widerberg (2001:15). Hun legger videre vekt på at begreper som objektivitet, reliabilitet og validitet passer dårlig for kvalitativ forskning. Men samtidig skal også denne forskningen være pålitelig og saklig, framholder hun: ”Og det kan forskeren vise ved å dokumentere og diskutere sine valg og tolkninger fortløpende i forskningsprosessen” (2001:18). Det har vært en ambisjon å følge hennes råd i arbeidet med denne masteroppgaven, gjennom å tydeliggjøre hvilke valg som blir foretatt og hvilke analytiske konsekvenser de har.

En fordel med et kvalitativt opplegg er at analysen kan foregå underveis. Dette understreker Album (1996:239), som bruker metaforen ”vandring” om prosessen der forskerens oppmerksomhet skifter mellom datainnsamling og analyse. Det innebærer at

de spørsmål som måtte dukke opp kan undersøkes fortløpende. De foreløpige antakelser kan bli understøttet eller forkastet i løpet av prosessen.

Widerberg (2001) framhever at selv om kvantitativ og kvalitativ forskning burde vurderes likt rent logisk, så blir de ikke det. Tvert i mot er den kvantitative forskningstradisjonen dominant, og relasjonen mellom de to tradisjonene er preget av kamp om kunnskap og teori. Den kvalitative forskningen er både mindreverdig, defensiv og hemmet. Den har en offerrolle som medfører at den ikke utvikler sine metoder slik det burde ha vært gjort. Derfor blir den kvalitative forskningen sårbar og utsatt for kritikk. Resultatet er at kritikerne får rett, påpeker Widerberg (2001:18).

Mitt metodevalg har jeg opplevd som produktivt. Det skyldes for det første at analysen har foregått parallelt med innsamling av data, og dermed influert datainnsamlingen på en positiv måte. For det andre har analysen vokst fram gjennom en ”modningsprosess” etter som prosjektet har utviklet seg. Jeg mener analysen er blitt kvalitativt bedre som en følge av det. Dette dialektiske forhold mellom empiri og analyse har jeg derfor opplevd som fruktbart.

En tosidig tilnærming

Bruken av kvalitativ metode i dette prosjektet har en tosidig tilnærming, nemlig en drøfting av en aktuell debatt på kjønns- og seksualitetsforskningsfeltet og en empirisk analyse basert på ti intervjuer. Debatten er hentet fra ulike debattinnlegg og artikler. Intervjuene er gjort med ti ”homoseksuelle” informanter. Jeg vil drøfte innholdet i denne debatten og se den i relasjon til de ti fortellingene om homoseksualitet.

Det er det diskursive grunnlaget for de ulike posisjoner og fortellinger som er i fokus i min analyse. Jeg vil identifisere og trekke fram de diskursene som er underliggende og muliggjørende for de ulike uttrykk og posisjoner. Drøftingen har en dekonstruerende form. Det individuelle fokus er dermed kun interessant med det for øyet at individer er som bærere av sosiale mønstre.

Denne drøftingen startet langt tidligere enn da de transkriberte utgavene av intervjuene forelå. Den begynte allerede da jeg hadde skissen til opplegget klart og begynte å orientere meg i debatten på kjønns- og seksualitetsforskningsfeltet. Drøftingen

tok en ny vending da intervjuene startet, i den betydning av at den ble mer omfattende. Slik Album (1996) hevder ble det også for meg en vandring fram og tilbake mellom debatten og intervjuene i mitt materiale.

Samtaler

Det første forsøket

Rekruttering av informanter ble først gjort gjennom et såkalt snøballutvalg.

Snøballmetoden innebærer at noen personer oppsøkes for å bli rekruttert. Disse personene oppgir så navn på andre som oppsøkes med tanke på rekruttering, og disse oppgir navn på ytterligere nye personer osv. (Thagaard 2003:54). Jeg kontaktet seks bekjente personer, informerte dem om prosjektet og ba dem forsøke å rekruttere én eller to informanter fra sin bekjentskapskrets. I tillegg ble en person i ”Skeiv ungdom”, LLHs ungdomsorganisasjon, kontaktet. Tilsvarende skjedde med en kontaktperson i ”Skeivt forum”, som er en organisasjon for ”homoseksuelle” og skeive ved Universitetet i Oslo.

Alle kontakter fikk informasjon om prosjektet per e-post, der det ble redegjort for prosjektet, jf. den prosjektskisse som jeg opererte med på det tidspunktet. Dette innebar at det var relativt tydelig utgreiet om interessen for å undersøke det ”homoseksuelle” smertespråket. Notatet inneholdt også opplysninger om taushetsplikt, anonymisering og mer teknisk informasjon, som intervjuets varighet osv. Hensikten med notatet var at kontaktpersonene skulle ha et bedre utgangspunkt for å rekruttere informanter.

Fem av seks kontakter klarte å rekruttere informanter, mens den sjette ikke fant noen som kunne være aktuelle. De to organisasjonene var svært velvillige. Imidlertid tok de to kontaktene der ikke til med direkte rekruttering overfor enkeltpersoner, men sendte derimot ut e-post til alle sine medlemmer eller la informasjon ut på sine websider. Kontakten med ”Skeivt forum” resulterte i at tre informanter meldte seg. Ingen ble rekruttert gjennom ”Skeiv ungdom”. Jeg prøvde også en mer direkte rekruttering gjennom oppmøte på en seminargruppe for studenter ved Universitet i Oslo, fordi jeg følte rekrutteringen gikk langsomt. Det resulterte i at tre studenter meldte seg.

Mitt mål var å rekruttere mellom seks og åtte informanter innen en bestemt frist. Det meldte seg 13 personer innen fristen. Jeg beholdt 10 av disse, med tanke på at noen

kunne velge å trekke seg fra prosjektet. Alle informantene fikk et brev der de ble informert om prosjektet og den videre gangen i det. De fikk informasjon om at intervjuet ville ha form som en åpen samtale, om dets varighet og at det ville finne sted på et nøytralt og trygt sted. Målsettingen var å gi mer informasjon, men også å holde informantene varme.

Tvil

Etter en diskusjon med veileder ble det etter hvert mer og mer tydelig at de kriteriene som i utgangspunktet var satt til anonymitet ikke ble oppfylt gjennom den rekrutteringsmetoden som var valgt. For eksempel var kontaktpersoner kjent med identiteten til personene de selv hadde rekruttert. Ved denne rekrutteringen av informanter ville det være etisk nødvendig å legge begrensninger på bruken av den informasjon de gav, for å unngå identifisering. For å ivareta kravet til anonymisering ville viktig informasjon som kunne vært nyttig for analysen, være i fare for å måtte bli underslått. Dette ville kunne bli en for stor begrensning, og det var ikke ønskelig at sentrale data kunne bli underkommunisert eller måtte bli utelatt.

Et annen grunnlag for endring i utvalget var at alle i det første utvalget bodde i Oslo. I arbeidet med skisse til prosjektet var det satt opp et kriterium for rekruttering av utvalget at informantene måtte bo både i Oslo og andre steder i landet. Dette perspektivet ble forlatt fordi det syntes som svært vanskelig å rekruttere informanter utenfor Oslo. Da arbeidet med masteroppgaven startet, meldte imidlertid spørsmålet om mulige ulikeheter mellom Oslo og resten av landet seg raskt. Jeg kom til den konklusjonen at det hadde vært viktig å ivareta dette perspektivet gjennom å søke å rekruttere informanter også utenfra Oslo, og helst fra små steder. Imidlertid var da rekrutteringen allerede godt i gang. Metodisk og etisk mente jeg det utvalget kunne forsvares å bruke utvalget i intervjusammenheng. Men ettersom det var tid nok til å gjøre et nytt rekrutteringsforsøk, besluttet jeg å heller gjøre det. Forutsetningen var å prøve å styrke kriteriene for anonymitet og å rekruttere personer som bodde både i urbane og rurale strøk.

I ettertid har jeg også en annen selvkritiske vurdering meldt seg. I informasjonen knyttet til rekrutteringen av det første utvalget ble nemlig det ”homoseksuelle” smertespråket tematisert. Det aller første utvalget kan ha bestått av personer som kjente

seg spesielt godt igjen i dette temaet og derfor var interesserte. Dette ønsker jeg å unngå i det andre forsøket.

Det andre forsøket

Redaksjonen på nettstedet Gaysir ble kontaktet, og jeg skrev en artikkel om prosjektet. Artikkelen ble lagt ut på nettsiden sammen med et foto av meg. Jeg valgte et nøytralt innhold og språk i artikkelen. Blant annet stod dette ” Prosjektet fokuserer på hvordan homofile og skeive tenker om måten de lever på. Det vil for eksempel si hva som er med på å forme livet, om seksualitet påvirker måten folk lever på og hvilke drømmer folk har for framtiden.” (Gaysir 2007). Jeg skrev at personer over 18 år og av begge kjønn kunne melde seg som informanter direkte til meg via e-post. Jeg la vekt på at de som bodde på et lite sted, et tettsted eller en småby kunne ta kontakt. Jeg gav en frist for påmelding. Det er verd å merke seg at redaksjonen på Gaysir valgte å legge teksten ut på sine medlemssider. Det innebærer at det kun er de som da hadde brukernavn på nettstedet som har kunne lese artikkelen.

Innen fristen utløp hadde 64 informanter meldt seg, hvorav 26 var kvinner. 40 av informantene bodde utenfor Oslo, og de oppgav både Østlandet, Vestlandet, Midt-Norge og Nord-Norge som bosted. Informantene kom fra 12 ulike fylker fra sør til helt i nord. De var i alderen 18 til 58 år. Majoriteten, 30 personer, var fra 18 til og med 30 år, 19 av disse var under 25 år. I aldersgruppen 31 til og med 40 år var det 12 personer, og det samme antallet var i alderen 41 til 58 år. 10 personer oppga ikke sin alder. Median alder i utvalget var 30 år. Gjennomsnittsalderen var 31 år. Når det gjelder de som oppgav yrke og utdanning, var spennet relativt stort. Blant informantene var det både skoleelever, studenter, håndverkere, byråkrater og akademikere.

Etter at fristen var løpt ut meldte det seg i overkant av 10 informanter til. Noen av dem kommenterte at de var oppmerksomme på at fristen var utløpt, men at de likevel ønsket å stille seg til disposisjon dersom jeg hadde behov for informanter. Andre var tydeligvis ikke oppmerksomme på fristen.

Det ble gjort et strategisk utvalg. Det betyr at informanter som representerer ulike kvaliteter er plukket ut med tanke på at de gir tilgang til ulike diskurser, skript og narrativer om homoseksualitet. Disse kvalitetene var alder, kjønn, bosted og sivil status.

Det gjorde det mulig å undersøke om det er ulike seksualitetsdiskurser som er tatt i bruk i rurale og urbane strøk, eller om det er kjønnsmessige variasjoner når det gjelder de homoseksuelle narrative. Gitt den store responsen var det mulig for å gjøre nettopp et slikt bredt sammensatt utvalg. Jeg økte også utvalgets størrelse fra åtte til 10 personer. Det innebærer at valgte ut fem personer som bodde i Oslo, og fem personer som bodde andre steder i landet.

Intervjuguide

Kvalitative metode står godt til det temperament og de egenskaper jeg opplever å ha. Jeg har en relativt energisk stil som ”forsker”, og har lett for å komme i kontakt med andre mennesker. I tillegg trives jeg godt med analytisk arbeid. Derfor falt det naturlig å velge en slik metode. Jeg vil likevel understreke at den primære årsaken til valg av metode er at det er den som best er egnet for å besvare problemstillingen i oppgaven.

Gjennom en trygg og hyggelig kontekst var det et mål å skape et klima for den gode samtale, både for informanten og meg selv. Tre valg var sentrale når det gjaldt tilnærmingen i intervjuene. For det første var det mulig å velge å lage et rigid skjema med spørsmål som informantene måtte forholde seg til gjennom intervju. Som en motsetning til dette kunne det velges en svært løselig form for samtale innenfor mer flytende rammer. Imidlertid appellerte den tredje løsningen mest, nemlig et semi-strukturert intervju. Med bakgrunn i erfaring fra intervju gjennom journalistisk arbeid og arbeid med gruppesamtaler, og mente jeg at denne typen intervjuer ville være best egnet.

Denne formen har mer karakter av samtale enn intervju. Men den har det samme aspektet som et intervju, i den forstand at intervjueren har satt rammene for samtalen og styrer samtalen innenfor disse. Imidlertid er ikke rammene nødvendigvis stramme. Dermed kan informantene få rom til å legge fram det vedkommende synes er relevant i forhold til de temabolkene som strukturerer samtalen.

Samtalene ble strukturert rundt temabolkene fortid, nåtid og framtid. Under hver bolk var det et utvalg spørsmål, med underspørsmål som kunne brukes dersom det var nødvendig å få ytterligere informasjon. Hensikten var å få best mulig informasjon. Derfor

var det også et mål å framstå mer som to samtalepartnere mer enn som en utspørter og et intervjuobjekt, og at nettopp dette relasjonelle aspektet skulle kunne være produktivt.

Etiske refleksjoner

Samtalen ble gjennomført på ”nøytrale steder”, for eksempel et bord bakerst i en restaurant eller kafé. Samtalen ble tatt opp på en liten MP3-spiller, som kunne forveksles med en liten telefon eller en lighter. Vi drakk kaffe eller spiste under intervjuene, slik at selve konteksten var så avslappet og ”naturlig” som mulig. Informanten og jeg var plassert slik at vi satt ansikt til ansikt.

Alle informantene fikk tilsendt en et brev som inneholdt informasjon om prosjektet, min kontaktinformasjon og en samtykkeerklæring. Denne erklæringen skulle de underskrive og ta med seg til intervjuet. Ved å underskrive erkjente de at deres deltakelse var frivillig, og at de kunne trekke seg fra prosjektet når som helst uten å oppgi grunn. I tillegg til dette ble de informert om at prosjektet var meldt til personverneombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS. De fikk også informasjon om hvordan opptakene av intervjuet skulle oppbevares på en forsvarlig måte og innen hvilken dato de ville bli slettet. Informantene ble også gjort oppmerksom på min taushetsplikt og konfidensielle behandling av informasjonene, samt at de ville bli anonymisert og informasjonen avidentifisert.

Det har vært en klar ambisjon å ivareta det etiske ansvaret jeg har overfor informanter på en forsvarlig måte. Ikke minst oppfatter jeg at dette gjelder deres rett til å forbli anonyme, slik Thagaard påpeker. ”Retten til beskyttelse av privatlivet innebærer at informanten ikke skulle kunne identifiseres” (2003:201). Ingen av informantene representerte det samme nettverket eller kjenner hverandre, så vidt jeg vet. Jeg trengte derfor ikke anonymisere med dette for øyet, men mer generelt med tanke på å beskytte dem. Slik informantene presenteres og omtales i oppgaven avsløres ikke deres reelle identitet. Identifiserende faktorer er blitt tilslørt eller omgjort. For eksempel er demografiske og sosiale data blant det som er endret.

Ved et par tilfeller har jeg også valgt å skape en ny karakter basert på elementer fra ulike informanter. Dette har jeg gjort i de tilfeller jeg presenterer opplysninger som

jeg finner særdeles sensitive eller opplysningene er gitt av informanter jeg mener kan være i en sårbar situasjon. Min motivasjon er å beskytte mine informanter mot å kunne bli gjenkjent, samtidig som jeg ikke underslår de data de gir meg.

Forskerens relasjon til informantene påvirkes av både av erfaringer, alder, kjønn og framtoning (Thagaard 2003). Jeg er en relativt voksen mann og regner med at det har kunnet påvirke den relasjonen jeg hadde med mine informanter. Dette kan ha vært både en positiv og en negativ påvirkning. Jeg antar at mitt kjønn kan ha gjort relasjonen til homoseksuelle kvinnene i utvalget lettere, for eksempel fordi jeg ikke kunne oppfattes som seksuelt interessant for dem. Imidlertid gav en kvinne uttrykk for at hun og hennes samboer ikke ville ha meg hjem til seg for intervjuet, slik avtalen var. Årsaken var at usikkerhet knyttet til min person fordi jeg var mann. Hun tok derfor den forholdsregel at vi møttes i det offentlige rom.

Jeg fortalte ikke mine informanter at jeg lever homoseksuelt. Min begrunnelse for det var å ikke påvirke situasjonen mer enn hva alder, kjønn osv. påvirket den. Det er mulig at en motsatt tilnærming hadde gitt et bedre resultat. Men jeg ønsket å holde mine erfaringer og ideer om det å leve homoseksuelt tilbake, slik at det ikke skulle påvirke intervjusituasjonen. Mitt ønske var dermed å framstå som mest mulig nøytral, og at jeg ikke skulle framheve min person og erfaring. På den andre siden er min homoseksuelle erfaring vesentlig, og har betydning i forhold til mine refleksjoner og drøftinger. Det er dermed sannsynlig at denne erfaringen implisitt har betydning for min relasjon til informantene i intervjusituasjonen. Jeg vil imidlertid ikke hevde at det var enklere å intervju kvinnene enn mennene. Begge deler var utfordrende. Men jeg tror allikevel at møtet med mennene kan ha medført en noe annerledes dynamikk, kanskje preget av min følelse av et sterkere fellesskap med dem enn kvinner.

Validitet og reliabilitet.

Det kan være nyttig å klargjøre hvordan denne teksten skal leses. Med det mener jeg etter hvilke kriterier den skal bedømmes. Den debatten og de intervjuene som utgjør min empiri kan ikke vurdere etter kriterier som gjelder for kvantitativ forskning ikke er gyldige her, slik jeg tidligere har vist at Widerberg (2001) hevder. Eng (2003)

understreker dette poenget, og hevder at begreper som reliabilitet, validitet og replikabilitet rett og slett ikke egner seg for denne typen data. Men Eng mener at det selvsagt skal stilles strenge krav til kvalitativ forskning, og trekker derfor fram estetiske standarder som egnet for å måle denne forskningen kvalitet og styrke. Blant disse er "their emotive force, by their capacity to engage the reader emotionally in the story being told, by their versimilitude and by their authenticity or integrity" (Booth sitert i Eng 2003:74).

Det finnes ingen "sannhet" i den empirien som er grunnlag for denne oppgaven. Tvert i mot finnes det en rekke ulike versjoner av "sannhet", for eksempel slik informantene med ulikt resultat reflekterer rundt deres oppfattelse sin egen identitet. Det dreier seg med andre ord om situerte og kroppsliggjorte sannheter, på linje med det Haraway (1991) hevder er de eneste gyldige. Hun motsetter seg den positivistiske tradisjonen med påstanden om én overordnet sannhet, løsrevet fra kontekst og kroppslig erfaring. Haraway argumenter for "sannheten" slik de underordnede i samfunnet ser den. Dette er dermed et produktivt perspektiv i forhold til en studie knyttet til homoseksualitet, vil jeg hevde.

"Subjugated" standpoints are preferred because they seem to promise more adequate, sustained, objective, transforming accounts of the world (1991:191).

Dette mener jeg samsvarer med hvordan informantene i mitt materiale forteller om sine erfaringer. I en marginalisert posisjon har de gjort seg erfaringer som blir gjengitt i narrativer. Disse narrative er ikke objektive observasjoner, men representerer tolkninger av disse egen-erfaringene. Med det utgangspunktet er det dermed mitt håp at den empirien som er grunnlag for min analyse tilfredsstiller kravene til kvalitativ metode, og at den kan aksepteres som er både adekvat, holdbar og objektiv.

Kapittel 3: Teori

Innledning

I dette kapitlet vil jeg presentere de teorier og teoretiske perspektiver som er grunnlaget for drøftingen av det empiriske materialet. Hovedvekten i denne presentasjonen er videre lagt på å redegjøre for hvilken relevans de har for analysen. Med andre ord ønsker jeg å vise hvordan de ulike perspektivene etter min mening kan bidra til drøftingens målsetting, som er å besvare oppgavens problemstilling på en best mulig måte. Jeg bruker ulike teoretiske perspektiver for å drøfte disse spørsmålene. I løpet av prosessen med å skrive oppgaven fikk noen perspektiver større og større plass. Det er det diskursanalytiske perspektivet, særlig med vekt på Michel Foucaults teorier og queerteoriske bidrag, spesielt representert ved Judith Butler. Dette åpner etter mitt syn for kreative og til dels dristige perspektiver, som jeg mener er både spennende og utfordrende å håndtere. Jeg har derfor valgt å plassere meg innenfor dette perspektivet og bruke disse teoriene i min analyse. Samtidig trekker jeg inn andre sosiologiske perspektiver opp mot dette for å styrke drøftingen og gjøre den noe bredere.

Innenfor kjønns- og seksualitetsforskningen er det ulike syn på seksualitet. Dette vil bli et sentralt tema i drøftingen, særlig fordi de dominante forestillingene og fortellingene om seksualitet kan ha betydning for konstituering av identitet. Men det er også et tema fordi forskningens resultater brukes som beslutningsgrunnlag innen politikken. For analysen av det empiriske materialet har jeg derfor forsøkt å legge til grunn teoretiske perspektiver som kan vise ulike diskursers opphav og funksjon, samt hvordan vitenskapsfeltet har betydning i den sammenheng. Men fokuset rettes også mot hvordan bestemte forestillinger om seksualitet opprettholdes av maktnettverk som har bestemte motiver. Det er også et mål å belyse hvordan seksualitetsdiskursene virker inn i ”homoseksuelles” liv.

Med disse målene for drøftingen vil de teoretiske perspektivene ha epistemologiske og ontologiske konsekvenser med relevans for drøftingen. De epistemologiske konsekvensene innebærer at det vil bli stilt grunnleggende spørsmål ved hva som er sannhet, og ved hvilke kriterier for sannhet som er gyldige. Denne oppgavens

mål er ikke å argumentere for et ”sant” syn på seksualitet. Men ulike posisjoner i forhold til synet på seksualitet vil bli drøftet. Det ontologiske aspektet, på sin side, innebærer i denne kontekst at det som oppfattes eller framstilles som essensielt om den menneskelige natur og seksualitet vil bli drøftet. Dette vil i særlig grad bli knyttet til det seksuelle begjærets retning og mening.

Det ikke et enhetlig perspektiv som er basis for hverken tilnærmingen til dette prosjektet eller analysen av det. Snarere er det en rekke ulike perspektiver som er jeg ønsker å benytte i min drøfting av en aktuell debatt på kjønns- og seksualitetsforskningsfeltet og i drøftingen av resultatene fra en intervjuundersøkelse. Det er empirien som er det grunnlaget for drøftingen både utgangspunktet og hovedsaken. Med bakgrunn i ambisjonen om å besvare problemstillingen på en best mulig måte har jeg med utgangspunkt i empirien valgt de perspektivene jeg mener gir en best mulig drøfting.

I det følgende vil jeg, gjennom å fokusere på noen ulike emner som er sentrale, tydeliggjøre hvordan og hvorfor noen de sentrale perspektivene vil bli anvendt og hvorfor for å besvare oppgavens problemstilling.

Diskursproduksjon og diskursenes virkning

I denne oppgaven vil det bli fokusert på ulike diskurser om seksualitet, både når det gjelder hvordan de oppstår, hvordan de forvaltes og hvordan de virker. I den sammenheng er Michel Foucaults perspektiver sentrale. I flere av hans arbeider, som for eksempel ”Seksualitetens historie” (1999b), viser han hvordan diskurser er sosialt konstruert med helt bestemte hensikter. Målsettingen bak diskursproduksjonen er å opprettholde samfunnets maktbalanse gjennom å påvirke og bestemme det idégrunnlaget samfunnet er basert på. I samfunnet eksisterer bestemte maktnettverk som samarbeider for å produsere og opprettholde diskurser. Samarbeidet i disse maktnettverkene er motivert av bestemte interesser. Ikke bare skapes diskursen innenfor dette maktnettverket, men nettverket vokter også over diskursen og iverksetter intrikate regimer for å avgrense tilgjengeligheten til dem. Resultatet er at diskursene framstår som sanne og at de oppfattes som det. Diskursene har dermed fått karakter av essens, noe som

bidrar til at det ikke stilles spørsmål ved deres gehalt. De blir tatt for gitt og aksepteres som naturgitte oppfatninger og grunnleggende riktige måter å snakke om fenomener på, eller simpelthen som sannheter om livet og menneskene. Slik er det imidlertid ikke, hevder Foucault. Diskursene *er* sosialt produserte og det i bestemte hensikter. Det er bevisste strategier som ligger bak det at de oppfattes som essensielt sanne. Slik unngår man at det stilles spørsmål ved dem. Mennesker opponerer ikke, men opptrer lydig i samsvar med de forordninger som blir gitt på bakgrunn av de rådende diskurser. Slik etableres orden.

Diskursproduksjonen i alle samfunn kontrolleres, sorteres, organiseres og fordeles ved hjelp av en rekke prosedyrer, viser Foucault i ”Diskursenes orden” (1999a). Prosedyrenes hensikt er å avverge angrep fra de krefter og farer som kan true diskursenes posisjon. Videre er det et mål å kontrollere diskursene nøye, slik at de opprettholder denne karakter av tilfeldighet. Det er også prosedyrenes hensikt på denne måten å omgå diskursenes tunge materialitet. Foucault drøfter de tre former for prosedyrer som er i aktivitet. Det er de eksterne prosedyrene, de interne prosedyrene og de prosedyrene som setter restriksjoner og betingelser for diskursene iscenesettelse. De eksterne prosedyrene, eller utelukkelsesprosedyrene, begrenser hvem som kan uttale seg om et fenomen og hvordan det snakkes om det. Foucault framhever det han kaller ”galskapens tale” (1999a:10), om hvordan den gales tale før ble avfeiet som meningsløs, mens man i dag forsøker å tolke dens innhold. Dette betyr ikke at skillet mellom galskap og fornuft er utvisket, men tvert i mot opprettholdes, dog i en ny iscenesettelse. For å drøfte problemstillingen i denne oppgaven vil jeg forsøke å bruke dette perspektivet. Jeg vil drøfte om homoseksualitet i dag blir forsøkt forstått og fortolket som en variant av normalitet, mens homoseksualitet tidligere ble kategorisert som en perversjon det var rom for i samfunnet. Spørsmålet blir da om denne endringen faktisk er en ny iscenesettelse, som gjennom sitt mål om å bygge ned ulikhet likevel bidrar til ulikhet.

Foucault viser hvordan sannhet blir produsert gjennom utelukkelsesprosedyrene. Han kaller fenomenet ”vilje til sannhet” (1999a:11, 1999b:64). Før Platon ble den sanne diskurs ført av den som hadde legitimitet til det. Imidlertid skjer det et skille ved Platon, og sannhetens fokus forskyves fra ritual til utsagn. Denne utelukkelsesprosedyren støtter

seg på et institusjonelt grunnlag, som er en tett vev av vitenskapelige praksiser knyttet til vitenskapens grunnlag. Det som sies med støtte i den legitimitet vitenskapene gir det blir til sannhet. Dette er også et interessant perspektiv for denne oppgaven. Dypest sett dreier det seg om kampen for ”sannheten” om homoseksualitet og hvordan den er produsert med støtte i vitenskaper og i kvantitativ forskning, som er den hegemoniske vitenskapelige metodikken. I drøftingen vil jeg dermed ta utgangspunkt i Foucault for vurdere hvordan kampen om ”sannheten” om homoseksualitet skjer.

I en type av utelukkelsesprosedyrer kontrollerer diskursene seg selv gjennom klassifisering, organisering og fordeling. Det dreier seg blant annet om hvilke vitenskapelige disipliner som har fått en posisjon der de blir gitt rett til å uttale seg om et fenomen og hvordan de fordeler denne utaleretten mellom seg. Foucault peker imidlertid også på hvordan utsagnet om sannhet fungerer i praksis. Han viser hvordan de store fortellingene et fenomen blir stadig repetert, for eksempel i religiøse eller juridiske skrifter, og hvordan de dermed bidrar til at sannheten befester seg. I denne oppgaven er det relevant å trekke en parallell til dagens store fortellinger om homoseksualitet for å drøfte om det bildet Foucault tegner bidrar til å forstå disse fortellingenes tilblivelse og funksjon.

Felt og kapital

Begrepene felt og kapital er knyttet til Pierre Bourdieu. Han er også kjent for et tredje begrep, nemlig habitus. Det referer til den implisitte kunnskapen som et menneske besitter, og som blir tatt for gitt. Slik jeg tolker dette begrepet, er det et forsøk på å bygge bro over det strukturtunge samfunnsperspektiv representert ved Foucault, og dermed implisitt et syn på subjektet som handlingslammet eller nærmest ikke-værende, til perspektivet på en fri og rasjonelt handlende aktør. Habitus kan tolkes som at det er både strukturert av de overordnede sosiale strukturene og strukturerende for dem. Dette begrepet er svært nyttig i relasjon til denne oppgaven, fordi det kan åpne for en annerledes forståelse av de analytiske slutninger som kan trekkes på bakgrunn av Foucaults perspektiver. Det er mulig at habitusbegrepet også kan bidra til en overskridelse av disse slutningene. Det er også slik habitusbegrepet vil bli søkt brukt i analysen.

Samtidig er det mulig at habitusbegrepet ikke vil kunne være tilstrekkelig til å gi en tilfredsstillende analyse av det empiriske materialet. Det er derfor aktuelt å undersøke perspektivene til Toril Moi (1991), som drøfter og kritiserer Bourdieus betydning i relasjon til kjønsspørsmål. Hun åpner opp for et annerledes og produktivt utgangspunkt for å anvende Bourdieu i den analysen som gjøres i denne oppgaven. Moi diskuterer Bourdieus forståelse av betingelsene for endring. Endring kan ikke vedtas, men skjer gjennom kollektiv symbolsk kamp, der alle sider ved fallossentrismen blir stilt spørsmål ved, hevder Moi (1991:1033). Hun mener at Bourdieu undervurderer det faktum at det *er* en krise i kjønnsrelasjonene allerede nå. Den krisen hun mener finnes er langt på vei den samme som Bourdieu definerer som en forutsetning for endring, mener hun. I lys av denne påstanden er det interessant å vurdere om dette kan bidra til å tolke empirien som at homoseksualiteten og dens posisjon også er gjenstand for endring.

Moi drøfter videre hva Bourdieus sosiologi kan tilføre en feministisk analyse når det gjelder forståelsen av de sosiale maktstrukturene. Hun vektlegger betydningen av at han drøfter konsekvensene det har at kvinner og menn er sosialt konstruerte som to sosiale grupper, uten at det er et essensielt grunnlag for dette. Han hevder likevel at denne sexismen har det til felles med rasismen at den *framstilles* som essensialisme. Bourdieu avviser imidlertid biologi som årsak til sosiale praksiser. De biologiske og dermed essensielle praksiser tildekker de sosialt produserte maktrelasjonene mellom kjønnene. Habitus strukturerer kjønnsrelasjonene slik at menns dominante posisjon framstår som legitimt for alle, inkludert kvinner. I struktureringen av habitus er utdanning en sentral faktor. Det er gjennom den at de sosiale forholdene innskrives i kroppen. Det dreier seg om de små og selvfølgelige forhold, som menneskers bevegelser og gester. Kvinner framstår som ulike menn gjennom et ulikt sett av gester. Vi står her dermed overfor en politisk kropp og en kroppsliggjort politikk. Bourdieus syn på den politiske kropp vil være relevant i analysen. Hans perspektiver på dette vil bli drøftet i sammenheng med forskningens fokus på smertespråket og hvilken betydning det har for den politisering av den ”homoseksuelle” kropp. Det er også aktuelt å bruke dette perspektivet for å forstå den måten informantene gjør homoseksualitet.

Narrativer

Det narrative perspektivet som anvendes i denne oppgaven er knyttet til psykologen Kenneth J. Gergen (2001). Han hevder at mening om så vel liv, relasjoner og selvet blir konstituert gjennom at det konstrueres fortellinger basert på erfaringer:

Here, I want to propose a relational view of self-conception, one that views self-conception not as the individual's personal and private cognitive structure but as the *discourse* about the self – the performance of languages available in the public sphere (Gergen 2001:247)

Det språklige er med andre ord sentralt i hans perspektiv. Hans avviser ideen om indre strukturer som produserer identitet. Gergen hevder at identitet konstitueres på bakgrunn av offentlig tilgjengelige diskurser. Disse både befinner seg og er produsert på det sosiale nivået. Identitet formes gjennom at de ressursene som diskursene representerer blir tatt i bruk i handling i relasjon med andre mennesker. Menneskelig handling tolkes inn i narrativene og forstås på bakgrunn av dem. Slik repeteres og forsterkes bestemte narrativer gitt av diskursene. Identiteter blir dermed ikke sett på som noe flyktig, men tvert i mot som stabile og faste trekk over tid, hevder Gergen. Dermed får de også den funksjon at de fungerer som ”lim” for samfunnet. Det permanente preget innebærer i tillegg at individer ikke står fritt til å etablere den personlige historie og identitet de ønsker, framholder han. Narrative dikterer i stor grad både identitet og minne. De binder sammen fortid og framtid og gir livet mening. ”But narratives are not the products of life itself, they are constructions of life....” (2001:256)

Dette perspektivet mener jeg er svært interessant med tanke på denne oppgavens tema. Det kan belyse hvordan spesielle diskurser om seksualitet medvirker til spesielle identiteter. Dersom det finnes en ”homoseksuell” identitet og et homoseksuelt smertespråk, er det nyttig å undersøke nærmere hvordan disse er konstruert sosialt. Gitt at det ikke dreier seg om en indre og varig genetiske betinget kjerne, så kan Gergens perspektiver kaste et interessant lys på hvordan de ”homoseksuelle” fortellingene framstår.

Vitenskapen og folket

Sosiologen Dorothy Smith (2005) er kritisk til vitenskapens rolle. Smith framhever det hun kaller ”the ruling relations”, eller styringsrelasjonene. Dette er relasjoner som er preget av byråkrati og administrasjon. Gjennom disse relasjonene blir bestemte kunnskaper strukturert og organisert. Smiths hevder at styringsrelasjonene bidrar til en objektivisering og fremmedgjøring. De forhold som er i forskningens fokus blir fordreid og oversatt, slik at de grupper i samfunnet denne kunnskapen relateres til ikke kjenner seg igjen. Resultatet er at det produseres en kunnskap for de styrende. Det er etter mitt syn svært interessant å undersøke om Smiths perspektiv i så måte også har relevans for kunnskapen som produseres om homoseksualitet.

Den sosiologiske vitenskapen inngår i styringsrelasjonene, hevder Smith. Sosiologien bidrar gjennom sine studier og sitt fokus til å utelukke visse interessante perspektiver fra debatt. Fokus begrenses istedenfor å utvides. Kunnskapen organisert slik at den diskriminerer de perspektiver som kanskje er de mest nyttige for å bidra til positive samfunnsendringer. Et eksempel er hvordan studier av elevers prestasjoner knyttes til klasse, uten å fokusere på hvorfor og hva det er ved klasse som bidrar til ulike skoleprestasjoner. Smith ønsker seg derfor en alternativ sosiologi, som skal tjene folket og ikke de styrende. Denne sosiologien skal ta utgangspunkt i det som er vanlige menneskers erfaringer, og skal kunne bidra til samfunnsmessige. I den enkeltes erfaringer kan de samfunnsmessige strukturene avleses, og dermed kan deres fordreining og tilsløring også avsløres, framholder Smith. Hennes målsetting er at det produseres en kunnskap som er basert på menneskets erfaring og har effekt for menneskers liv. Hun ønsker dermed en sosiologi der skillet mellom mikro og makro er utvisket i den forstand at de to nivåene glir over i hverandre. Slik vil det måtte være mulig å generalisere fra erfaring, men det er allikevel sentralt for Smith at fokuset i denne sosiologien ikke skal være på individer, men på erfaring. Hun mener sosiologiens rolle er gjennomvitenskapelige metoder å produsere kart (2005:29) som kan bidra til at individer lettere kan orientere seg i livet. Med utgangspunkt i Smith er det dermed nærliggende å analysere om norsk sosiologisk forskning om homoseksualitet bidrar til å produsere kart

for folk, eller om styringsrelasjonene bidrar til at kunnskapen forbeholdes de få og styrende.

Queerteoretiske perspektiver

Flere sentrale aspekter ved queerteoretiske perspektivet er av interesse for min drøfting, i den forstand at de bidrar til å løfte fram andre synspunkter enn de som de øvrige perspektivene bidrar til. I tillegg kan også queerteori sees som både en kritikk av tidligere teori og som en overskridelse av dem. Følgelig er dette perspektivet aktuelt å bruke for meg.

Michel Foucaults perspektiver kan sees på som en tidlig queerteoretiker eller som en grunnlegger av queerteori. Dette kan knyttes til hvordan han i ”Seksualitetens historie” (1999b) setter fokus på hvordan seksualitet og kjønn ikke er de stabile og essensielle kategoriene de er konstituert som. I tillegg viser han hvordan ulike maktnettverk, som for eksempel byråkrati og vitenskap, blir vevd sammen og fremmer bestemte diskurser om seksualitet. Han kritiserer også kategoriseringen. Den er ikke essensielt betinget, men diskursivt forankret med politiske motiver, hevder han.

Disse synspunktene er videreutviklet av Judith Butler (1990), som er en sentral aktør innenfor den queerteoretiske retningen. Det er flere sider ved hennes perspektiver og ved queerteori generelt sett som er interessante i forhold til min drøfting. Den ene er knyttet til hennes subjektforståelse

De som framholder et det eksisterer et klart homoseksuelt subjekt og en entydig ”homoseksuell” identitet blir imøtegått fra queerteoretisk hold. Dette gjelder både ideen om en ”homoseksuell” identitet generelt, som tanken om en kollektiv ”homoseksuell” identitet og dermed også en felles ”homoseksuell” gruppeforståelse (Lorentzen og Mülheisen 2006). Butler kritiserer konstruksjonen av de seksuelle kategoriene og av det politiske subjektet og.

Et annet aspekt Butler framhever er den kunnskapsproduksjonen og dermed også det kunnskapssynet som ligger til grunn for at det er mulig å etablere det politiske subjektet som nettopp reproducerer de etablerte kategoriene når det gjelder både kjønn og seksualitet. Innenfor den queerteoretiske retningen er forskere svært kritiske til dette. De

etablerte kategoriene har politiske funksjoner og fungerer undertrykkende, hevder Butler (1990). Dette tolker jeg som at Butler mener subjektet og kategorien er konstruert ut i fra bestemte motiver, som for eksempel å holde kontroll over seksualiteten i en befolkning. Opprettholdelsen av et dikotomisk seksualitetssyn og heteroseksualitet som norm bidrar til dette.

I tillegg er det som kan kalles ”majoritet/minoritet-modellen” sterkt kritisert fra queerteoretisk hold (Eng 2006:145). Kritikken retter seg både mot homoforskningen og mot de delene av kjønnsforskningen som legger det ”heteroseksuelle” synet på kjønn og seksualitet som premiss for sin kritikk og kunnskapsproduksjon. Rett nok har denne virksomheten satt et nødvendig fokus på homoseksualitet, men konteksten det drøftes innefor er majoritet versus minoritet, altså heteroseksualitet versus homoseksualitet. Dette skaper et bilde av heteroseksualiteten som uttrykk for norm og normalitet, mens homoseksualiteten konstitueres som avvik fra normen. Butler kaller dette den ”heteroseksuelle” matrise (1990:35), som normativt foreskriver identitetsforståelse og seksuelt begjær. Butler på sin side hevder, med referanse til Simone de Beauvoir, at dersom kvinne er noe man ikke *er* men *blir*, så er det samme tilfelle med ”homoseksuelle”. ”Thus, gay is to straight *not* as a copy to its original, but, rather, as copy is to copy” (1990:31). Dette åpner for en forståelse det seksuelle begjærets retning som sosialt konstruert, og samtidig for nye konstruksjoner av seksualitet som kan overskride den normative matrisen. For Butler er det gjennom iscenesettelse av seg selv at individer på denne måten kan gjøre ulike ideer eller forestillinger om identitet til sine egne. Det kan blant annet skje gjennom brudd eller tilskeiving (”queering”) i forhold til de påbud heteronormativiteten setter for menneskelig handling. Butler hevder dermed at ideen om en kollektiv ”homoseksuell” identitet er basert på feile forutsetninger. Disse perspektivene er relevante å drøfte i oppgaven, både for å utfordre det dominante synet på seksualitet og identitet og for å søke etter ny forståelse. Gitt at Butlers oppfatninger er korrekte, så vil et homoseksuelt smertespråk kunne framstå som like politisk fundert som en ”homoseksuell” identitet gjør. Det er i så fall verd en drøfting.

Del I: Produksjonen av seksualitetsdiskurser

Leserveiledning

Drøftingen er delt i to hoveddeler som er relatert til hverandre. I den første delen drøftes produksjonen av seksualitetsdiskurser innenfor i kjønns- og seksualitetsforskningsfeltet. Jeg tar utgangspunkt i et aktuell debatt innen feltet og bruker eksempler fra denne som underlag for en drøfting sentrert om fire temaer. Det første temaet er knyttet til konstruksjonen av det politiske subjektet. Deretter vil jeg drøfte den kunnskapsproduksjonen som ligger til grunn for denne konstruksjonen. Det tredje temaet dreier seg om hvordan inklusjon og eksklusjon i forhold til kategoriene sikrer at de forblir rene kategorier. Til sist drøftes betydningen av den sterke insisteringen på en klar ”homoseksuell” identitet. Drøftingen av disse fire temaene gir et grunnlag for den diskusjonen som skal foregå i del II. Der vil jeg ta utgangspunkt i intervjuer med ti personer som alle lever homoseksuelt. Jeg vil blant annet diskutere hvordan kunnskaps- og diskursproduksjonen som behandles i del I kan tenkes å ha betydning for hvordan ”homoseksuelle” gjør sin seksualitet. Dette vil jeg imidlertid komme utførlig tilbake til.

Jeg ønsker å understreke at i denne oppgaven fokuseres det på et begrenset og relativt lite utsnitt av det norske kjønns- og seksualitetsforskningsfeltet. Dette feltet er generelt sett ikke stort, men det er likevel av stor betydning. Den kunnskapen som produseres i feltet har en samfunnsbetydning ut over feltet selv, og har dermed politiske virkninger. Norge kan på mange måter sies å være et foregangsland når det gjelder kjønnmessig og seksuell likestilling. Forskningen kan bidra til et kritisk blikk på det heteronormative samfunnet, dets seksualitetsdiskurser og seksuelle praksiser.

Kapittel 4: Ulike vitenskapelige perspektiver på homoseksualitet

Innledning

Homoseksualitet kan forstås på ulike måter. Det kan på den ene siden tolkes som et spørsmål om essens, i betydningen en biologisk disposisjon som er genetisk basert. I et slikt perspektiv kan naturvitenskapelige perspektiver ansees som best egnet for å forstå homoseksualitet. På den andre siden kan homoseksualitet sees som sosialt konstruert, og dermed kan humanistiske og samfunnsvitenskapelige disipliner være best egnet til å forklare homoseksualitet. For det tredje kan homoseksualitet forstås som et samspill mellom genetiske og sosiale faktorer. I tillegg kan perspektivene som fokuserer de sosiale modellene kan også bli forstått ulikt, som for eksempel gjennom marxistisk eller freudianske perspektiver, eller de postmoderne retninger, som vektlegger språk som sentralt for å forstå mennesket og dermed også seksualiteten. I tillegg kan seksualitet bli forklart psykoanalytisk eller fenomenologisk.

Disse mange ulike synspunktene fører til debatt. I Norge finnes det en slik uenighet, og den framkommer innenfor kjønns- og seksualitetsforskningsfeltet og i det politiske feltet knyttet til homoseksualitet. Den kan forstås som å dreie seg både om hva som er god og dårlig seksualitetspolitikk og hva som er god og dårlig vitenskap. Begge deler er sentrale, seksualpolitisk sett, fordi kunnskapsproduksjonen i academia påvirker både den innsikt, de synspunkter og de holdninger befolkningen har. Denne kunnskapen formidles både gjennom media, skoleverk, idretten og andre institusjoner. Kunnskapen blir brukt både i det offentlige byråkratiet og i det politiske miljøet. Innenfor alle disse feltene har akademikere og forskere dermed en sentral rolle, både som premissleverandører og som aktører. Slik bidrar de både når det gjelder den politiske agenda og de politiske vedtak. Den vitenskapelig produserte kunnskapen framstår dermed som av betydning. Det er derfor ikke likegyldig hvem som produserer kunnskapen og hvilke premisser og målsettinger som ligger til grunn for dette. Følgelig er det sosiologisk interessant å undersøke dette nærmere.

Konstruksjon av det politiske subjektet

Ett av de sentrale funnene i en rapporten om ”homoseksuelles” levekår (Hegna m.fl. 1999) var at selvmordsrisikoen blant unge ”homoseksuelle” var langt høyere enn i befolkningen for øvrig. Så mange som hver fjerde person under 25 år rapporterte om minst ett selvmordsforsøk (1999:292). Dette er et eksempel på et ”elendighetsskript”, hevder etnologen Tone Hellesund (2006a, 2006b), som også selv har gjort studert temaet selvmord og homoseksualitet. Hun advarer mot at det fokuseres på smerte og lidelse, slik ”elendighetsskriptet” gjør. Dette kan ha negative konsekvenser for ”homoseksuelle”. ”De blir både stadig konfrontert med dette elendighetsscriptet, og de ”lærer” at selvmordsforsøk anses som det ultimate målet på undertrykkelse og lidelse” (Hellesund 2006b: 23).

Sosiologen Bera Ulstein Moseng (2007b) imøtegår Hellsunds kritikk, og hevder rapporten fra 1999 tvert i mot gir et balansert syn på ”homoseksuelles” helse. Hun hevder at det er negativ forskjellbehandling og fordommer, med vekt på mobbing og trakassering, som kan føre til helsevansker for denne gruppen (2007a:4). Internalisert homofobi blant ”homoseksuelle” trekkes også fram som en risikofaktor. Tilsvarende gjøres med det å ikke forstå seg selv som ”homoseksuell” til tross for en ”homoseksuell” praksis (2007a:5). Det konkluderes dermed med at en ”...entydig seksuell legning og entydig seksuell praksis virker beskyttende med hensyn til selvmords- og annen risikoatferd, som misbruk av alkohol og narkotiske stoffer og hiv og aids.” (2007a:5). Hellesund er imidlertid av den oppfatning at det bør drøftes om denne typen kvantitative studier overhodet er meningsfulle (2006b:23). Sosiologen Agnes Bolsø (2007) tiltrer dette synet. Hun kritiserer videre rapporten ”Vold mot lesbiske og homofile tenåringer” (Moseng 2007c), og hevder at både i den og i NOVAs rapport fra 1999 (Hegna m.fl. 1999) ligger til grunn en insistering på en klar og entydig ”homoseksuell” identitet. Bolsø konkluderer med at dette viser at det føres en kamp for de samkjønnselskende parene som har etablert sin identitet i den første delene av tenårene. ”Det er synd på dem, de ruser seg og de blir mobbet” (Bolsø 2007:15). Selv foreslår hun å bygge ned det skillet mellom homoseksuelt og heteroseksuelt begjær, som fører til bidrar til denne dikotomiens opprettholdes (2007:17).

Jeg vil nå ta et skritt tilbake fra denne debatten og undersøke tre andre perspektiver som kan knyttes til den. Etter mitt syn kan disse perspektivene kaste et nyttig lys over debatten og gi et godt grunnlag for ytterligere drøfting av den. Det første perspektivet står sosiologen Herbert Marcuse (1965) for. Hvordan kan toleranse bli sett på som uttrykk for undertrykkelse? Marcuse mener å ha et svar. Derneft presenteres Borchrevinks analyse av et jødisk dilemma. Hvordan kan mekanismer som inklusjon og eksklusjon føre til at identiteten utfordres og posisjonen trues? Det siste perspektivet er Hilters syn på ko-optering. Hva skjer når den ideologi man kjemper mot og som definerer en selv som kvinne eller ”homoseksuell”, blir en del av ens eget tankegods?

Marcuse fokuserer på hvordan toleranse er relatert til undertrykkelse. Marcuses eksempler er i første rekke knyttet til relasjonen mellom ulike samfunnsklasser. Et eksempel er hvordan en politisk opposisjon kan bli tolerert, men kun innenfor bestemte og gitte rammer. Marcuse hevder imidlertid at de praksiser som gir disse rammene er obligatoriske innen samfunnet. De har dermed et normativt aspekt og toleransen framstår som begrenset. Derneft mener han at toleransen kun kan være virkelig universell når den praktiseres av alle. Men slik er det ikke innen de industrielle samfunn. Tvert i mot er ulikhet satt i system:

In such a society, tolerance is *de facto* limited on the ground of legalized violence or supression (police, armed forces, guards of all sots) and the privileged position held by the predominant interests and their “connections” (Marcuse 1965:2)

Toleransen begrenses altså av vold og undertrykking og fungerer på de privilegertes interesser. Den blir dermed et redskap for de herskende, og administreres og manipuleres med nettopp det for øyet, hevder Marcuse. Samtidig skjer dette på en slik subtil måte at individene i samfunnet tar til seg sine herskeres meninger, og meningene framstår i tillegg som individenes egne. Resultatet, hevder Marcuse, er at: ”...heteronomy has become autonomy”(1965:4). Det felles og konforme er det som oppfattes som det autonome. Makten oppfatninger internaliseres og dermed er toleransen snudd om til et våpen for innskrenkning og kontroll.

Etter mitt syn kan Marcuses forståelse av toleranse brukes for å forstå ”homoseksuelles” posisjon. Prinsippet er det samme. Det finnes dominante ideer om

seksualitet i samfunnet, og disse virker på en slik måte at samfunnet setter legale og moralske grenser for ”homoseksuell” praksis. Inntil nylig var det ikke tillatt for ”homoseksuelle” par å inngå ekteskap i Norge. Det er heller ikke mange tiår siden ”homoseksuell” praksis ble avkriminalisert her i landet. Denne utviklingen i retning økt likestilling sammenlignet med ”heteroseksuelles” rettigheter kan bli tolket som at toleransen overfor ”homoseksuelle” har økt. Jeg vil imidlertid mene at det fra Marcuses perspektiv vil kunne forstås annerledes. En mulig tolkning kan være at toleransen er basert på at ”homoseksuelle” inntar en offerposisjon, der smertespråket framstår som det dominerende uttrykk. Den lidende ”homoseksuelle” kan tolereres. Men fundamentet for denne toleransen er undertrykking, slik jeg oppfatter Marcuse. Undertrykkingen er et uttrykk for de herskendes tanker og forestillinger. ”Homoseksuelles” underordning er dermed nøkkelen til toleranse, og smertespråket kan ansees å støtte opp om underordningen. Homoseksuelle kan dermed tolkes som at de bidrar til egen undertrykking, blant annet gjennom elendighetsskript om sin egen posisjon.

Det skjer en repressiv sublimering, hever Marcuse (1965:11). Det betyr at å konstituere en identitet som ”homoseksuell” i realiteten er å bli konform og undertrykket. Men han advarer mot selvrealiseringer som ender opp i skyldfølelse og ignoranse. I så fall vil undertrykkelsen få fritt spillerom og fortsetter, framholder Marcuse. Det samfunnets medlemmer trenger er tvert i mot en progressiv desublimering, der individene kan bli fri fra konformitet og bånd. Utviklingen må derfor gå videre fra det første og nødvendige steget med fornektelse og refleksjon. Vi må tømmes for gammel kunnskap. Dernest må samfunnet være ansvarlig for ny læring og opplæring som er politisk basert, framholder han. En politikk basert på folkets behov er sentral i denne sammenhengen. Her er det etter mitt skjønn en parallell til Dorothy Smiths perspektiver, som jeg blant annet vil bringe inn mot slutten av i denne oppgaven. Relatert til ”homoseksuelle” kan dette bety at det må bli tatt et oppgjør med taperposisjonen, for så å lansere nye ideer om seksualitet.

En annen parallell til den aktuelle debatten på kjønns- og seksualitetsforskningsfeltet er sosialantropologen Tordis Borchgrevink (1994) og hennes analyse av Hannah Arendts perspektiver på jødernes situasjon rundt forrige

århundreskifte. Borchgrevink hevder at Arendts beskrivelse viser en ytterst ambivalent situasjon. Jødene opplevde nemlig på en og samme tid krav til både inklusjon og eksklusjon. Den jøde som framstod som et unntak fra det jødiske kunne oppleve inklusjon. Men det å bli godtatt var samtidig forbundet med et svik overfor det jødiske og det ble dermed et svært vanskelig moralsk dilemma. Følgelig kunne den ukomfortable posisjonen som ekskludert allikevel synes som det beste alternativet. Ambivalensen dette dilemmaet produserte beskriver Borchgrevink som nærmest uutholdelig:

Det går an å se samfunnsmessig underordning som en kunnskapsproduksjon som gir en privilegert adgang til kunnskap om godt og ondt; et perspektiv som altså forankrer begrepet om dyd i relativ fattigdom, avmakt og lidelse (1994:107)

Det Borchgrevink her beskriver om den underordnedes privilegertes tilgang til kunnskap om avmakt og lidelse, mener jeg kan overføres til ”homoseksuelle”. Den taperrollen som ”homoseksuelle” inntar har etter mitt syn karakter av dyd eller moralsk høyverdig lidelse. Det å være tillagt en slik posisjon kan uttrykkes gjennom et smertespråk. Å være utsatt for eksklusjon og underordning kan gi en eksklusiv kunnskap. Dette vil jeg komme nærmere tilbake til i del II av min drøfting, blant annet i en diskusjon av en av mine informantere påstand om at hans vanskelige liv som ”homoseksuell” har gjort ham mer empatisk enn det ”heteroseksuelle” er.

Borchgrevink mener at den jødiske ambivalensen springer ut av en kontekst der jødene var i ferd med å etablere seg overalt i samfunnet (1994:114). Denne tendensen forsterket seg fram mot andre verdenskrig, og det ble etter hvert nødvendig for samfunnets herskere å skille jødene fra de øvrige. Borchgrevink siterer Arendt, som skriver dette: ”Når man blir angrepet som jøde, må man forsvare seg som jøde” (Arendt sitert i Borchgrevink 1994:117). Etter mitt syn kan dette overføres til ”homoseksuelles” situasjon.

Det er mulig å hevde at ”homoseksuelle” på mange måter framstår som mindre perverterte i dagens samfunn er for bare femti år siden. ”Homoseksuelle” finnes også i alle lag og på alle felt i samfunnet, og fremtrer med større tydelighet enn tidligere i samfunnslivet. Sitatet fra Arendt tyder samtidig på at posisjonen som underordnet så og si tvinger seg fram. Det er angrep og eksklusjonsforsøk som produserer posisjonen, slik

også Marcuse argumenterer for. Toleransens grenser er nådd og den underordnede framtrer svært tydelig. Men den underordnede tvinges dermed også til å finne kraft i sin underordnede posisjon. Slik forsterkes posisjonen som underordnet. Her mener jeg det er en parallell til Hellesund (2007) og hennes perspektiver på den ”homoseksuelle” offerrollen som en kilde til identitetskonstituering.

Nok et interessant perspektiv i denne sammenhengen er lansert av Harriet Holter (1976) gjennom begrepet ”ko-optering”. Det kan forstås som å uskadeliggjøre en motpart ved å ta oppta denne og dennes ideer i de herskendes tankegods. Holters eksempler er knyttet til kvinners underordnede posisjon i samfunnet. Hun viser hvordan kvinner som for eksempel inntar ledende posisjoner i arbeidslivet må akseptere deler av mannskulturen. De fungerer på den maskuline kulturens premisser og blir en del av den. Slik skiller de seg klart fra kvinner flest.

I motsetning til denne personlige ko-optering finnes ideologisk ko-optering. Holter framhever at dette dreier seg om hvordan for eksempel kvinnebevegelsens ideologi blir tatt opp i de ideologiene som er herskende i et samfunn:

Det kapitalistiske samfunns liberale ideologi er i dag elastisk og pluralistisk, og avstand mellom idealer og realiteter er såpass akseptert at de fleste gruppers krav om likestilling med andre grupper finner en plass innenfor den offisielle ideologi (Holter 1976:291).

Dette mener jeg kan overføres direkte til ”homoseksuelles” posisjon i samfunnet. ”Homoseksuelle” har nettopp gjennom offisiell ideologi, blant annet hos ulike regjeringen og de fleste politiske partier, fått gjennomslag for likestillingskrav. Men Holter sentrale budskap er at likestillingen også kan føre til undertrykkelse.

Den ideologiske kvinneundertrykkelsen skjer fordi det er menn som definerer kvinner. Dette kan overføres til ”homoseksuelle”. Det er det ”heteroseksuelle” eller heteronormative samfunnet som definerer ”homoseksuelle” gjennom å akseptere de rettighetskrav som fremmes. Men i tillegg så *aksepterer* ”homoseksuelle” den ideologien som definerer dem. Ko-opteringen fører dermed til at ”homoseksuelle” forblir en entydig kategori.

Som kvinner, blir "homoseksuelle" tillagt essensielle verdier, og disse mytene formidles gjennom barneoppdragelsen, mener Holter. Likestilling på den ene siden og en klart avgrenset kategori og mytiske forestillinger på den andre siden antyder en tvetydighet, slik jeg ser det. Holter understreker nettopp dette, og hevder at de nye likestillingsideene fungerer slik at: "...de gamle mytene kan brukes til å slå bena under dem" (1976:291). Relatert til "homoseksuelle" innebærer det at likestillingen uansett er en skjør konstruksjon, om den da i det hele tatt kan kalles for *like-stilling*. Det kan synes som "homoseksuelle" gjennom likestillingsprosjektet tvert i mot selv bidrar til en fornyet *ulike-stilling*.

Fra disse tre perspektivene vil jeg nå vende tilbake til debatten som jeg innledningsvis skisserte, og trekke en linje fra Holter og til den. Insisteringen på en entydig "homoseksuell" identitet kan sies å bidra til opprettholdelsen av et dikotomisk system som medfører fortsatt marginalisering av "homoseksuelle", vil den ene parten kunne hevde. Følgelig kan det også føre til økt forekomst av helseproblemer. På den andre siden hevder den andre parten at det er en entydig identitet og seksualitet som kan bidra til å løse de samme helseproblemene. I Holter forståelse vil det siste synet kunne tolkes som ko-optering, slik jeg tolker henne.

Den entydige identiteten og entydige seksualiteten som det refereres til betinger en like entydig "homoseksuell" kategori. Dette er etter mitt skjønn en nødvendig betingelse for å kunne synliggjøre hva som er og ikke er denne identitet og seksualitet. Entydighet er et begrep som krever et konkret innhold for at det skal gi mening, og for at de som skal ta det i bruk vet hvilken praksis det er de skal forholde seg til. Spørsmålet er da: Hva og hvem beslutter hva disse praksisene eller forestillingene er som resulterer i et entydig subjekt?

Judith Butler (1990) gir et svar på dette spørsmålet. Hun argumenterer mot de etablerte forestillinger om kjønn og seksualitet. Det vil si at hun opponerer mot det som framstilles som vitenskapelige, biologiske sannheter og politiske tanker om kjønn og seksualitet og relasjonen mellom de to. Et kjernepunkt i hennes kritikk er hvordan det er skapt representasjoner som skal være dekkende for hele grupper. Butlers eksempel er kategorien kvinne. Den har fungert som utgangspunkt for å synliggjøre både bestemte

behov og ideer knyttet til *alle* kvinner. Det samtidig bidratt til å konstruere et bestemt subjekt (1990:1). Begge deler har politiske hensikter, slik også kategorier som sådan også har.

Butler er her på linje med Foucault og hans perspektiv om hvordan diskursene har strengt regulerende funksjoner, og hvordan de fremmer bestemte praksiser, mens andre undertrykkes (1999a, 1999b). Jeg vil komme nærmere tilbake til Foucaults perspektiver om dette i del II av denne drøftingen. Et poeng som imidlertid er verd å trekke fram allerede nå er at Foucault mener seksualiteten er et kjernepunkt for makt, og den fungerer slik at de seksuelle ulikhet opprettholdes. ”Makten produserer og befester den seksuelle forskjelligartethet” (1999b:58). Dernest hevder han at vitenskapene og makten samarbeider for å produsere og beskytte særskilte diskurser om seksualitet. Selv om dette kan ha negative virkninger så framhever Foucault at makten har positive følger for seksualiteten. Men det er samtidig mulig å tolke det som at bestemte praksiser undertrykkes mens andre fremmes.

Det er nettopp dette Butler viser til når hun hevder at det på bakgrunn av identitet og gjennom kategorien blir konstituert: ”... the subject for whom political representation is pursued” (1990:1). Butlers argumentasjon mener jeg er mulig å overføre til ”homoseksuelle”. Konstitueringen av det ”homoseksuelle” gir mulighet for å synliggjøre ”homoseksuelle”. Samtidig bidrar det til å gi ”homoseksuelle” legitimitet, hevder Butler. Dermed er den enkelte ”homoseksuelle” med den entydige identitet blitt homoseksualitetens subjekt. Dette kravet til entydighet er dog ikke ukomplisert. ”Am I That Name” er en boktittel som Butler referer til når det gjelder konstituering av subjektet kvinne (1990:3). Det kan like gjerne spørres hvem som ”er” det ”homoseksuelle” subjektet.

Med referanse til Foucault påpeker Butler (1990:2) hvordan maktens juridiske system regulerer det politiske liv gjennom en rekke forbud og påbud. Men makten tilbyr også særskilte personer et spesielt vern. For at det skal være mulig å bli anerkjent som en av dem som oppfyller kravene til et slikt vern fra maktens side, så må det være klart hvem dette subjektet er. Det kreves følgelig et entydig subjekt. Når en entydig identitet og en like entydig seksualitet anbefales (Moseng 2007a: 5) dreier det seg etter mitt syn

nettopp om å produsere et slik subjekt som det Butler drøfter. Men for å anerkjenne dette subjektet politisk må subjektet tilfredsstille bestemte krav. Disse kravene er det makten som definerer, hevder Butler:

But the subjects regulated by such structures are, by virtue of being subjected to them, formed, defined, and reproduced in accordance with the requirements of those structures (1990:2)

Dermed synes det som om de politiske subjektene som representerer kategorien ”homoseksuelle” er like diskursivt produsert som de krav som stilles til dem fra de sosiale strukturenes. Butlers argument vil dermed innebære at det ”homoseksuelle” subjektet ikke bare et diskursivt fenomen, men er fylt med et innhold og en mening som ikke uten videre først og fremst tjener subjektet eller kategorien. Tvert i mot er det de strukturene som har formet subjektet som dette subjektet tjener. Jeg vil hevde at subjektene på denne måten ikke utfordrer makten, men at de tvert i mot gjennom sin entydighet som politiske subjekter og dermed som lydige subjekter bidrar til å konsolidere makten.

Gitt at denne analysen er korrekt, så er det interessant å drøfte smertespråkets posisjon i relasjon til det politiske subjektet. Hellesunds perspektiver er i så måte er interessante. Hun hevder at den dominante fortellingen om homoseksualitet i dagens Norge er fortellingen om den essensielle seksualiteten. I følge den handler seksualiteten om ”...”det innerste i oss” og at den slik er ”sannheten om selvet” (Hellesund 2007). Dermed mener jeg grunnen er lagt for en identitet som med rette kan kalles og oppleves som ”ekte”. Imidlertid er ektheten ikke er så entydig eller ”sann” som den ser ut. Dette vil jeg komme nærmere tilbake til i del II av drøftingen.

Dette er etter mitt syn parallelt til det Butler hevder om hvordan identitet og kategori produseres og hvordan det dermed kan framtre et klart subjekt. Imidlertid har Hellesund nok et moment å legge til i denne konstruksjonen, nemlig smerten. Det er slik at identitetspolitikken *bygger* på den kollektive smerten, mener hun (2007). Det er nemlig fra en posisjon som offer at smerten kan uttrykkes som det mest legitime språket posisjonen kan by på. Gjennom smertespråket kan det eksisterende systemet utfordres, og det kan være effektivt, framholder forskeren. Imidlertid bidrar smertespråket til å

opprettholde det systemet som språket utfordrer. Offerposisjonen betinger nemlig et hierarkisk system der homoseksualiteten er marginalisert. Slik bidrar smertespråket i seg selv til å forsterke ulikheten. Hellesund påpeker at "homoseksuelles" smertespråk påkaller medlidenhet fra "heteroseksuelle". Medlidenhet utspilles ikke mellom likeverdige partnere, og nettopp denne siden ved utøvelse av "nestekjærlighet" styrkes gjennom at ulikheten opprettholdes og styrkes, vil jeg hevde. Som allerede nevnt drøfter Butler med utgangspunkt i Foucault hvordan makten kan tilby vern til spesielle personer og grupper. Det subjektet som påkaller medlidenhet kan være et slik særskilt subjekt.

"Homoseksuelle" har oppnådd å få svært mange rettigheter innfridd gjennom lovverket i Norge (Hennum 2001:100). "Homoseksuelle" organisasjoner mottar for eksempel relativt omfattende pengestøtte fra det offentlige. Prisen for dette er etter Hellesunds mening at "homoseksuelle" forblir marginaliserte, og slik opprettholdes den grunnleggende ulikheten mellom "heteroseksuelle" og "homoseksuelle". Dermed er det etter mitt syn mye som taler for at smertespråket kan være et vesentlig element i konstitueringen av det politiske "homoseksuelle" subjektet. Det er slikt sett også vesentlig for å opprettholde en kategori som reproducerer ulikhet og dermed er marginaliserende for "homoseksuelle".

Kunnskapsproduksjonen

De seksuelle kategoriene og de identiteter som kobles til dem blir støttet og forsterket gjennom en bestemt kunnskapsproduksjon. Forskeren Heidi Eng (2006) kommenterer den såkalte homoforskningen, som er en del av kjønns- og seksualitetsforskningen med nær tilknytning til det homopolitiske miljøet. Denne forskningen har et sterkt fokus på homoseksualitet og "homoseksuell" livsform. Dermed risikerer den å reproducere den kategoriseringen som konstituerer dikotomien "homoseksuelle" og "heteroseksuelle", hevder Eng (2006:139). Det er derfor viktig å være kritisk til en slik kunnskapsproduksjon, framholder hun:

Queerforskningens mest sentrale bidrag til homoforskningen og kjønnsforskningen er kritikken av denne subjektforståelsen, og kritikken av en kunnskapsproduksjon som reproducerer de etablerte kategoriene for kjønn og seksualitet (Eng 2006:138).

Det er imidlertid også grunn til å stille spørsmål omkring denne kritikkens bidrag til å reprodusere homoforskningen posisjon. For akkurat slik homoforskningen kritiseres for å reprodusere de etablerte kategoriene for seksualitet, så kan det synes som om de queerteoretiske perspektivene reproduserer sin motstanders posisjon. Gjennom kritikk av det etablerte forsterkes samtidig den etablertes posisjon. Det er i så fall et paradoks.

Sosiologen Kristin Hegna (sitert i Kilden 2007) kan leses i forlengelsen av Engs argument om homoforskningens opprettholdelse av dikotomiske kategorier. Hun er nemlig også kritisk til kunnskapsproduksjonen og dens effekter:

Homoforskningen står jo i fare for å bidra til ytterligere stigmatisering av homofile og lesbiske, selv når hensikten er å synliggjøre sammenhenger som krever politiske og sosiale tiltak (Hegna sitert i Kilden 2007).

Imidlertid påpeker Hegna at dette ikke kan bety at man skal underslå viktige funn. Snarere er dette å anse som et dilemma som krever en løsning der ulike tilnærminger kombineres. Det er mulig å være kritisk til en kategorisering som fungerer negativt og samtidig argumentere for at viktige funn blir rapportert. ”En utfordring for forskningen om temaet er å rapportere resultater på en ærlig måte uten å patologisere disse ungdommene”, framholder Hegna (2007:13).

Hegna tar avstand fra essensialisering og det hun kaller ”falsk kategorisering” (Hegna sitert i Kilden 2007). Hun påpeker at det er et problem å drive kvantitativ forskning dersom en kategori som ”homofil” ikke brukes av personer i det utvalget som undersøkes. Hvordan kan man telle homofile som har problemer dersom kategorien homofile *ikke* brukes av dem man undersøker, spør Hegna (sitert i Kilden 2007). Prinsipielt sett er hun ikke mot kvantitativ forskning. ”Men man må strebe etter følsomhet for variasjon og bredde” understreker Hegna (sitert i Kilden 2007). Et eksempel på manglende følsomhet er det som skjer dersom personer med svært ulik praksis og erfaring samles i én kategori. Kategorien ”homoseksuell” kan romme både personer som hatt sex med andre av samme kjønn uten at de føler seg tiltrukket av personer av samme kjønn, og personer som føler en slik tiltrekning uten å ha seksuelle erfaringer med personer av samme kjønn. Å slå alle disse sammen i én kategori gjør at kompleksiteten forsvinner (Hegna sitert i Kilden 2007)..

Til tross for de svakheter som Hegna påviser, så synes det som om den kvantitative forskningstradisjonen er den dominerende, slik jeg også har vist eksempler på i denne oppgavens metodekapittel. Det er kunnskap produsert med utgangspunkt i denne tradisjonen som har størst betydning og legitimitet i den politiske og offentlige debatt. Det betyr selvsagt ikke at kunnskap fundert på kvalitativ forskning er uaktuell som politisk underlag eller ikke blir brukt i offentlig debatt. Men det understreker allikevel at vi her står overfor et hierarki. I forbindelse med dette viser jeg igjen til metodekapitlet og Karin Widerbergs refleksjoner om relasjonen mellom de to tradisjonene (2001). ”Kampen om kunnskapen handler ikke bare om hva som er politisk gangbart, men også om hva som betraktes som teoretisk riktig”, skriver Karin Widerberg (2001:22). Dette mener jeg er et sentralt punkt. Jeg tolker Widerberg som at dette er et epistemologisk spørsmål. Hva som er rett og sant er ikke entydig, men varierer avhengig av kontekst. Slik for eksempel religionen en gang hadde størst forklaringskraft har vitenskapene denne posisjonen i vårt samfunn i dag, og kvantitativ metode er hegemonisk

Queerteoretiske perspektiver utfordrer som nevnt det som kan kalles det vitenskapelige hegemoni eller den vitenskapelige doxa, for å bruke sosiologen Pierre Bourdieus kjente begrep. Den doxiske posisjonens interesse er å beholde dominansen. Årsaken er at man i denne posisjonen anser seg som de best kvalifiserte produsentene av vitenskap, og fordi man dermed kan sette en standard for hva som er god kunnskap, eller rettere sagt hva som skal betraktes som det. Relasjonen mellom den doxiske og queerteoretisk inspirerte posisjonen innen kjønns- og seksualitetsforskningsfeltet synes som så motsetningsfull at den er fastlåst. Etter mitt syn er det interessant å undersøke om noen av posisjonene tjener på den fastlåste relasjonen. Jeg vil hevde at litteraturviteren Torill Moi (1991) kan bidra i så måte.

Moi har brukt Bourdieus modell i et forsøk på å forstå relasjonene mellom tekster. Jeg mener hennes analyse er interessant og har relevans for min drøfting. I Bourdieus forstand er det mulig å tenke seg seksualitets- og kjønnsforskningen som et felt. Innen et felt er det uskrevne regler for hva som kan aksepteres som ytringer og meninger, og dermed også for hva som kan bli forstått. Dermed må det som skal uttales og skjønnes i

feltet være i tråd med de uskrevne reglene. Hele feltet fungerer på den måten som sensurerende, framholder Moi.:

Within the field, every discourse is *euphemistic* in the sense that it has to observe the correct *forms*, legislated by the field, or risk exclusion as nonsense (in the case of the intellectual field, excluded discourses would tend to be cast as *stupid* or *naive*) (Moi 1991:1022).

Her er det etter min mening en klar relevans til hvordan queerteoriske forskere er blitt imøtegått av kritikere i debatten i Norge. I et innlegg hevdes det at det queerteoriske perspektivet er "... en i hovedsak uheldig retning for den samfunnsvitenskapelige seksualitetsforskningen" (Prieur og Moseng 2000:154). Artikkelen der denne kritikken framkommer har tittelen "Sorry, we don't speak Queer". Dette tolker jeg som et forsøk på å fremmedgjøre og uforståeliggjøre queerteori. Det kan sees på som en avvisning og desavuering av queerteori. Det kan i tillegg tolkes som et forsøk på sensur, og som bruk av symbolsk vold (Moi 1991) eller det Bourdieu kaller symbolsk makt (2000:9). Det er den kapitalformen som er mest verd innfor det intellektuelle feltet. Symbolsk makt gir rett til å uttale seg for de som anerkjennes av feltet som innehavere av nok kapital til at de kan opptre som talpersoner for hele feltet (Bourdieu 1991:107). Innen det intellektuelle feltet er det den kvantitative tradisjonen som har mest symbolsk makt, slik jeg tolker for eksempel Widerberg (2001) og Bolsø (2007).

Hvordan kan det forklares at kritikken mot denne eliten så tydelig kommer til uttrykk, dersom feltet er så sensurerende som det Moi hevder? Hun mener Bourdieu har et svar på også dette. Moi tolker ham nemlig som at alle aktørene i feltet har mer eller mindre den samme habitus. Habitus er ikke passiv kunnskap, men er å forstå som aktive og genererende handlingsdisposisjoner, påpeker hun. Habitus er både strukturerende for feltet og struktureres av det. Det kan forstås som de implisitte handlingsregler som er gyldige innen det aktuelle feltet. Uten at habitus er felles kan ikke feltet fungere. Dermed er altså utfordrere i stand til å artikulere en kritikk, mens kritikken som blir som vist raskt imøtegått gjennom sensurerende tiltak. Det at aktørene i feltet har en noenlunde felles habitus, betyr imidlertid etter Moi sin mening *ikke* at de deler samme strategi. Tvert i mot synes det som om de ulike fraksjonene kan ta i bruk ulike strategier for nå sine mål. For ulik posisjon krever ulik strategi, hevder Moi. Hun nevner blant annet kjønn og klasse

som eksempler på ulik posisjon. I den grad de forskjellige posisjonene har ulik sosial bakgrunn og bruker ulik strategi, ja så kan de ikke ha en identisk habitus, hevder Moi (1991:1022).

Det kan etter mitt syn kun tolkes som om de to partene i debatten innen kjønns- og seksualitetsforskningen har ulik habitus. Det kan etter mitt syn bli slått fast at de har ulike posisjoner, men det synes også som om dere strategi er relativt sammenfallende. Begge parter bruker sterke argumenter. Et eksempel er når Bolsø (2007) skriver at nok er nok og langt på vei påstår at Moseng er faglig inkompetent. Det kan tolkes som om hun er like sensurerende som det kan hevdes Prieur og Moseng (2000) er. Det kan vanskelig tolkes annerledes om jeg skjønner Bourdieu rett. Dermed ser det ut som om begge grupperingers strategi er å posisjonere seg som den legitime talspersonen i feltet og dermed erverve mest kapital. Dette innebærer makt til å definere god og dårlig forskning. ”The whole point of the process of imposing legitimacy is to reach a point where the categories of power and distinction merge” (Moi 1991:1023). Widerberg kan tolkes som om hun mener den kvantitativt baserte forskningen har etablert en slik posisjon der makt og distinksjon sammenfaller. På bakgrunn av min drøfting vil jeg likevel mene det ikke er grunnlag for å hevde at dette er tilfellet innen kjønns- og seksualitetsforskningen. Kampen om posisjonene er ikke avgjort.

Inklusjon og eksklusjon

For at en kategori skal fungere må den være avgrenset. Det innebærer at ikke alle vil ha tilgang til den. Det settes strenge kriterier for å få tilgang. Dermed skjer det både eksklusjon og inklusjon. Det er interessant å undersøke nærmere hvem som henholdsvis inkluderes og ekskluderes. Et godt eksempel er rapporten ”Vold mot lesbiske og homofile tenåringer” (Moseng 2007), som er basert på to kvantitative undersøkelser. I rapporten framkom det et relativt stort antall personer ikke vil bruke seksuelt kategoriserende benevnelse om seg selv. Det var 15,6 prosent av jentene og 10,6 prosent av guttene i alderen 14-16 år som ikke ville gjøre det (2007:21). Disse funnene ble ikke problematisert i nevneverdig grad, med den begrunnelse at de ikke var relevante for rapporten. Følgelig ble de ekskludert. Kategorien ”bruker ikke merkelapper om meg selv” falt utenfor rapportens problemstilling ved at de ikke ”vet hvem de er” og har få

”homoseksuelle” erfaringer (Moseng 2007:23). Jeg viser igjen til Hegna (2007) som er kritisk til en forskning som ikke er tilstrekkelig fleksibel til å fange opp den kompleksiteten kategorien ”homoseksuell” rommer. Jeg tolker det som at det er nettopp dette Hegna kaller ”falsk kategorisering” (Hegna siter i Kilden 2007), og som bidrar til å produsere en annen type kunnskap enn det som kunne vært mulig med en inkluderende og kompleks kategori.

Hegnas syn finner støtte hos psykologen Rich Savin-Williams (2005). Det er mye som tyder på at det er en økende ambivalens i forhold til kategorier som for eksempel ”homoseksuell” og ”lesbisk”, hevder han (2005:1). Han framholder at det betyr stadig mindre for de unge ”homoseksuelle” hvilken merkelapp de tillegges, og at deres seksualitet ikke lenger kan beskrives eller kategoriseres på en enkel måte. Savin-Williams underbygger dette med flere undersøkelser fra USA (2005:207-8), som viser at unge ikke tar i bruk de seksuelle kategoriene i samme omfang som tidligere generasjoner:

These young people are repudiating the appropriateness and artificiality of dichotomous definitions of sexual identity as they challenge cultural definitions of gay life (2005:209).

Dersom Savin-Williams sin analyse er rett, så vil nettopp disse unge være spesielt interessante å undersøke i en rapport om vold. Etter mitt skjønn er det rimelig å hevde at det ville vært faglig hensiktsmessig. Det ville for eksempel kunne gitt kunnskap om hvorvidt ulik oppfattelse og bruk av identitet og kategori har noen betydning i relasjon til utsatthet for vold. Imidlertid ekskluderes disse unge fra kategorien, og den kunnskap deres erfaringer kunne generert går dermed tapt.

For at det skal eksistere en entydig kategori ”homoseksuelle”, kan det dermed se ut som eksklusjon og inkludering er nødvendige mekanismer for kategoriens opprettholdelse. Prisen for dette kan imidlertid synes å være at det systemet som bidrar til marginalisering av ”homoseksuelle” forsterkes ved at det politiske subjektet og den like politiske kategorien opprettholdes. Mannforskeren Stephen Whitehead (2002) understreker dette ved å vise til Simone de Beauvoir sin berømte tese om hvordan det er konstruert et mannlig og normativt ”vi”, som er betinget av at kvinner er konstruert som ”de andre”. ”Yet, like woman, lesbian and black, gay male is a politicized category by

virtue of its relationship to dominant white, male heterosexuality” (Whitehead 2002:75). Denne politiske kategorien kan også romme flere, framholder han. Både svarte, ”homoseksuelle” menn og kvinner, og transvestitter kan alle bli betraktet som en homogen gruppe, altså som en variasjon av begrepet ”de andre”. Denne kategoriseringen er det mulig å tolke som en eksklusjonsprosess. Den er på ingen måte unyttig eller tilfeldig. Tvert i mot tjener den til å tydeliggjøre og legitimere

Of course, the very existence of these categories, and their potentiality as discursive ”subject position” (Hollway, 1989), requires the existence of ”the Other” to separate, distinguish and validate that which would otherwise remain myth and illusion (Whitehead 2002: 72).

Det synes dermed for det første som om det store ”heteroseksuelle” ”vi” er låst fast til en forståelse av ”homoseksuelle” som ”de andre”. Whitehead mener det er en korrekt beskrivelse av situasjonen, og understreker at særlig ”homoseksuelle” menns relasjon til ”heteroseksuelle” menn er tvetydig, men svært tydelig. Det innebærer at det kan bli gitt bred plass for at homoseksualitet kan både feires og bli gitt legitimitet i samfunnet, men at det aldri kan skje helt ut på ”homoseksuelles” premisser. Tvert i mot må det skje på ”heteroseksuelles” premisser. Det er slik kun på grunn av seksualitetsdiskursen virkinger at homoseksualitet kan eksistere, feires i parader og bli gitt delvis legitimitet gjennom lovverket. Disse prosessene bidrar samtidig til konstituerende for ”heteroseksuelle”, slik jeg tolker Whitehead mener. Dette støttes av forskeren Connell, som peker på at om ”homoseksuelle” feires eller diskrimineres, så er det uansett på grunn av ”....the discursive power and potency of ”compulsory heterosexuality” and the homophobia that is its condition and consequence (Connell sitert i Whitehead 2002:73). Slik framstår homofobi som en betingelse for homoseksualitetens synliggjøring. Dermed får smertespråket en uventet konstituerende ”alliert”, slik jeg tolker Connell.

Innenfor et system som har homofobi som premiss og konsekvens er det kun mulig med delvis rettferdighet og likeverd for ”homoseksuelle”. Full likeverdighet innebærer at posisjonen ikke lenger er marginal. På bakgrunn av de argumentene som jeg har framlagt vil jeg hevde at det er en umulighet i et hierarkisk seksualitetssystem basert på de komplementære dikotomiene heteroseksualitet og homoseksualitet. Det kan i tillegg forstås som at den kunnskapsproduksjonen som insisterer på en entydig

”homoseksuell” kategori, identitet og seksualitet (re)produserer den undertrykking som er det ”homoseksuelle” frigjøringsprosjektets uttrykte mål å motvirke.

Del II: Diskurser om seksualitet i praksis

Innledning

I den foregående delen av drøftingen har jeg diskutert relasjonene mellom den dominante seksualitetsdiskursen og en del av seksualitetsforskningsfeltet. Jeg har hevdet at denne seksualitetsdiskursen både muliggjør smertespråket og forsterkes av det. I tillegg har jeg argumentert for at den marginale posisjonen som uttrykkes gjennom et smertespråk er en helt grunnleggende posisjon i den logikken diskursen er basert på. Logikkens røde tråd er dikotomien hetero/homo. I denne relasjonen er heteroseksualiteten normativ og homoseksualiteten marginalisert. Slik blir heteroseksualiteten selve kjernepunktet i den dominante seksualitetsdiskursen. Den er ikke den eneste seksualitetsdiskursen som er tilgjengelig. Det finnes flere konkurrerende diskurser som gir grunnlag for ulike måter å gjøre seksualitet på. Men den dominante og dermed normative er vanskelig å unngå.

”Homoseksuelle” som lever som par eller enslige kan likevel tenkes å representere konkurrerende praksiser til det som normen foreskriver. Når ”homoseksuelle” par ønsker seg barn, eller når to kvinnelige ”homoseksuelle” involverer en tredje ”homoseksuell” mann og sammen får barn, hvilken diskurs er det da som muliggjør dette? I den følgende delen av analysen vil jeg drøfte slike spørsmål, gjennom å undersøke hvilke tilgjengelige diskurser et utvalg personer som lever homoseksuelt har tatt i bruk for å gjøre sin homoseksualitet. Jeg vil undersøke hvordan den dominante seksualitetsdiskursen påvirker deres liv og livsvilkår. Jeg vil videre undersøke hvilken betydning smertespråket og diskursproduksjonen som foregår innenfor seksualitetsforskningsfeltet har for dem. Jeg ønsker å understreke at det ikke mitt prosjekt å analysere empirien med tanke på å forstå informantene som individer, men tvert i mot å analysere det de forteller med tanke på hvilke sosiale mønstre som avspeiler seg.

Kapittel 5: Ulike konstruksjoner av homoseksualitet

Den vanskelige homoseksualiteten

Victor er 33 år gammel når jeg møter ham. Han forteller at hans oppvekst var ganske vanlig. Som gutter flest ble han mer og mer opptatt av seksualitet da han kom i puberteten. I så måte skilte han seg ikke fra sine venner, men på ett sentralt punkt følte han at han var annerledes. Seksuelt sett var nemlig Victor bare opptatt av gutter. Han var 13 år og forvirret. Han opplevde sitt begjær som problematisk og farlig. Det var farlig fordi han aldri kunne fortelle det til noen, og fordi han fryktet sanksjoner dersom han allikevel skulle gjøre det. Det var forvirrende fordi han var overbevist om at dette måtte ta slutt. Det var ikke sann det skulle være. Det kunne ikke stemme at han skulle være homse, husker Victor at han tenkte. Det var bare en fase han måtte gjennom. Med tiden skulle det nok ordne seg, og han ville komme til å være like opptatt av jenter som de andre guttene var.

Jeg husker det var en lærer i klassen og vi hadde et sånt opplegg om rusmiddelmisbruk. De to hovedpersonene hadde sex og de var to gutter, og så sa læreren at: ”Ja, pass dere for rus for dere kan dere bli homo.” Det var jo ganske så negativt da. Ja, det var mange sånne småting, og det festet seg.

Victor legger vekt på hvordan en rekke slike ”småting” som dette gjorde livet vanskelig for ham. Det kulminerte da han var 15 år, og Victor vurderte å betro seg til en klassekamerat. Men han våget ikke å gjøre det. Etter mye grubling tok han mot til seg og gjorde avtale med et PPT-kontor. Victors ønske var å få hjelp.

Jeg sa til han som jobbet der at det var noe som plaget meg, nemlig at jeg trodde jeg likte gutter. Og da sa han bare at nei, det kunne ikke han prate med meg om, for det hadde han ingen kompetanse på. Jeg måtte prate med andre, sa han. Så måtte jeg bare gå da, men jeg ante ikke hvem de andre jeg skulle prate med var.

Det gikk to hele år før Victor fikk fortalt til et annet menneske at han følte han var ”homoseksuell”. Det skjedde da han var 17 år gammel og flyttet hjemmefra. Han benyttet anledningen til å fortelle om dette til sin mor. Det gikk overraskende flott, forteller Victor. Moren tok det helt greit og det ble en viktig samtale for dem begge. Han flyttet for å jobbe på hotell. Nesten det aller første spørsmålet han fikk på den nye jobben, var

om han var homo eller hetero. Victor nølte ikke, og sa at det var gutter han likte. Hotellbransjen ble et møte med en helt ny verden for ham. Mange av hans mannlige kollegaer levde homoseksuelt. Den høye toleransen og store graden av åpenhet om dette i bransjen opplevde han som en befrielse.

Dette viser at Victor har støtt på to ulike diskurser om seksualitet: I skoleverket og hjelpeapparatet møtte han det han opplevde som en tyngende diskurs om homoseksualitet. Ifølge denne diskursen var homoseksualitet ansett som et problem, og det krevdes en særegen kompetanse for i det hele tatt å kunne snakke om fenomenet. I tillegg var homoseksualitet relatert til problematferd og helsevansker. Det kan også tolkes som om homoseksualiteten ble forsøkt brakt til taushet eller gjort ”annerledes” og utilgjengelig. På den andre siden møter han i servicenæringen en helt annen diskurs, der homoseksualitet framstod som positivt. Det var noe man lett snakket om. Homoseksualitet syntes alminnelig, ufarlig og tilgjengelig.

Når det gjelder holdninger i skoleverket, har forskeren Åse Røthing (2007) presentert flere refleksjoner om resultatene av hennes undersøkelse om homonegativisme i klasserommet. Hun hevder at heteroseksualiteten favoriseres og framstår som det ønskelige, mens homoseksualitet blir tildelt posisjonen som ”det andre” (2007:27). Røthing drøfter homonegativisme relatert til de ulike maskuliniteter og til et kjønnsperspektiv. Hun hevder at det er unge jenter og norsketniske gutter som i all hovedsak har homopositive holdninger.

Homonegativisme i klasserommet ser derimot ut til å være knyttet til marginaliserte maskuliniteter; det var gutter som allerede framsto som marginaliserte, som gav uttrykk for homonegativisme, mens homoaksept langt på vei framsto som normativt for de øvrige elevene. En mindre aggressiv, men likevel tydelig homonegativisme kan også knyttes til marginaliserte femininiteter (2007:46).

På den andre siden har Røthing undersøkt hvordan skolen som institusjon håndterer homoseksualitet. Hun hevder at det er lite kompetanse på dette feltet blant lærerne. Hverken lærerutdannelse, læreplaner eller lærebøker gir pedagogene de verktøy de trenger for å møte homonegativisme og homofobi på en saklig måte, hevder Røthing. Selv om lærerne har gode intensjoner, så gjør manglende kompetanse at de blir passive i

forhold til den uttalte homonegativisme i skoleverket. Det kan tyde på at elevens holdninger i hovedsak er liberale, mens skoleverket selv strir med konservative oppfatninger, slik jeg ser det. Victors erfaringer fra 20 år tilbake og Røthings nye resultater viser at endring skjer langsomt, både i skoleverket og i samfunnet for øvrig. Seksualitetsdiskursen er problematisk å endre til tross for alle gode forsetter om å gjøre det.

Etter mitt syn er det tydelig at det bildet av homoseksualitet som diskursen foreskriver er at homoseksualitet er et vanskelig tema som det kreves spesiell faglig kompetanse for å håndtere. Røthing kritiserer da også at lærerne i stor grad unngår å ta opp homoseksualitet på en likefram måte, men gjør det til et komplisert tema, som kun kan drøftes under spesielle omstendigheter (2007:45). Victors møte med hjelpeapparatet tyder på at homoseksualitet virkelig var så betent som den unge gutten allerede hadde egne ideer om. Begge eksemplene viser først og fremst at homoseksualitet kan være vanskelig både å snakke om og å forholde seg til.

Eksemplene fra skolen og hotellbransjen viser at ulike diskurser er i virksomhet. Eksemplet fra skolen kan tyde på at diskursene er knyttet til kunnskapsregimer. Eksempelet fra hotellbransjen synes å vise at homoseksualitet er selvfølgelig. Hvordan kan dette forstås? For å drøfte dette spørsmålet vender jeg meg igjen til Michel Foucault som har gjennomført grundige analyser, blant annet av hvordan diskursene virker i samfunnet. Foucault (1999b) viser hvordan noen av diskursene blir forsvart mot angrep fra andre og rivaliserende diskurser. Sentralt for ham er hvordan både tilgangen til og kontrollen med diskursproduksjonen er forbeholdt et eksklusivt utvalg som bevokter den. Slik motvirkes det som kan true diskursene. Samtidig er det, i følge Foucault, sentralt at diskursene framstår som usynlige og som natur. Dermed får de et preg av tilfeldighet og selvfølgelighet, for på den måten å unngå at deres tunge materialitet avsløres. I denne hensikt settes en rekke prosedyrer i virksomhet i diskursproduksjonen. En av disse prosedyrene har han kalt ”viljen til sannhet” som han mener sammenfaller med en annen prosedyre, nemlig ”viljen til viten”. Den sistnevnte knyttes til vitenskapenes framgang ved overgangen fra 1600- og 1700-tallet. Da ble kunnskap innlemmet i et teknisk nivå som førte til at den levde opp til krav til blant annet vitenskapelig reliabilitet, og dermed

faktisk kunne produsere nyttig kunnskap. Videre leder kunnskapen mot sannhet. Mens sannhet en gang var knyttet til det som faktisk ble oppfattet som sant fordi diskursen ble ført av den som hadde legitimitet til det, så har sannheten nå forskjøvet seg, hevder Foucault. Nå er ikke det sentrale lenger hva diskursen konkret er eller gjør. Det dreier det seg nå om hva den *sier*, hevder Foucault (1999b:12). Dens forhold til sin referanse blir klarere og viktigere. Sannhet og viten knyttes sammen, og påvirker de andre diskursene gjennom et press og en tvingende støtte:

Jeg tenker på hvordan den vestlige litteraturen i århundrer har kunnet søke fotfeste i det naturlige, i det sannsynlige, i ærligheten, ja også i vitenskapen – kort sagt i den sanne diskursen (Foucault 1999b:13).

Men den *sanne* diskursen finnes altså ikke, i følge Foucault. Det produseres ”sannheter” som framstår som riktige. Hvor foregår så denne produksjonen? Kunnskapen er blant annet produsert innen ulike akademiske disipliner under strenge vitenskapelige krav. Det er i den forstand ikke noe tilfeldig over den, slik det heller ikke er noe tilfeldig ved skolens læreplaner eller den fagkunnskap som ansatte i sosialtjenesten har.

Forøvrig snakker vi heller ikke om denne ”viljen til sannhet”, hevder Foucault. Den er dekket av sannheten selv, slik at vi ikke ser den og den tematiseres følgelig ikke. For seksualitetens del er resultatet at helt siden antikkens dager har sannheten ikke vært i samsvar med begjæret, framholder han (1999b:14). Dette er en kilde til pessimisme på sannhetens og begjærets vegne, slik jeg tolker ham. Når det gjelder homoseksualiteten synes den i dette perspektivet som produsert på helt andre premisser enn begjærets. Den er først og fremst et produkt av viljen til sannhet og den kunnskap som er produsert for det formålet. Premissene for dette er ifølge Foucault (1999a) å regulere og å styre samfunnet, slik at produksjonen får best mulige vilkår. Homoseksualitet har ingen reproduktiv funksjon. Den kan tvert i mot være et eksempel på det Foucault kaller ”ars erotica”. Begrepet viser til den form for seksualitet som er styrt av og begrunnet i begjæret og lysten. Det er en unyttig seksualitet i den forstand at den ikke tjener et samfunnsbehov, slik heteroseksualiteten gjør. Heteroseksualiteten bidrar derimot til reproduksjonen av mennesket, og det er *det* samfunnet trenger. Dermed blir heteroseksualiteten helt sentral for det kapitalistiske samfunnet. Den framstår som

”scientia sexualis”, som i følge Foucault er en seksualitet styrt av vitenskapelige kunnskapsregimer som produserer ”sannheten” som omslutter den.

På denne bakgrunn er det etter min mening tydelig å se hvordan heteroseksualiteten er produsert som den nyttige og ønskelige seksualiteten, mens homoseksualitet er produsert som den marginaliserte, unyttige og uproduktive seksualiteten. Heteroseksualitet knyttes til det opphøyde, som i dette tilfellet er fornuft og vitenskap, slik jeg vurderer det. Homoseksualiteten er derimot knyttet til det kroppslige og sanselige gjennom rått begjær og lyst. Slik framstår med all mulig tydelighet den dikotomiske relasjon, som også er komplementær. For når heteroseksualiteten skal være dominant og normativ, betinger det en motsetning som er meningsløs og marginalisert. Slik produseres dermed den taperposisjonen som ”homoseksuelle” kan uttrykke sitt smertespråk fra. På den andre siden, men også nettopp i forlengelsen av det forrige, så framhever det homoseksualitet som en samfunnsunyttig seksualitet. Den er simpelthen meningsløs, helt til begjæret kobles til seksualiteten. Da framstår homoseksualitet til gjengjeld som en perversjon, slik Foucault ser det (1999a). Men perversjonen er nyttig, fordi den bidrar til å konstituere en entydig heteroseksualitet. Slik kan det sees som om den ”homoseksuelle” nytelse paradoksalt nok har en grunnleggende viktig funksjon for samfunnet.

Fordreining og tilsløring

Det kan se ut som om det ”heteroseksuelle” begjærets retning framstår som det selvsagte og naturlige, slik kategoriene kvinne og mann og relasjonen mellom dem tradisjonelt har gjort. Simone de Beauvoir ([1949] (2000)) lanserte den berømte tese om at man ikke fødes som kvinne, men blir det. I dette ligger også en forståelse av seksualitet som et sosialt fenomen, hevder Rosenberg: ”... det som kallas för ”sexualdrift” är ett inlärt socialt mål dit människan stävar” (2006:31). Slik kvinner som de Beauvoir måtte forklare seg overfor menn, må også ”homoseksuelle” forklare seg i relasjon til ”heteroseksuelle”. For seksualiteten er nettopp like essensielt oppfattet som kjønn er det, i følge de Beauvoir. Homoseksuelt begjær representerer en marginalitet som er avvikende fra det dominante, normative og selvsagte. Det kan se ut som de marginaliseres erfaringer framstår som særegne, slik jeg har sitert Borchgrevink (1994) i del I av denne

oppgaven. Hun hevder at marginaliserte grupper får tilgang til eksklusive kunnskaper om avmakt og lidelse. Jeg overførte dette til ”homoseksuelle”. Spørsmålet er da: Hvorfor *opplever* ”homoseksuelle” det slik?

Informanten Tobias mener at hans homoseksualitet er en sentral side ved hvem han ”er”, og at den har formet ham på en særegen måte. Han legger særlig vekt på at han har måttet slite seg fram til en erkjennelse om at han er ”homoseksuell”. De ulike valgene han dermed har måtte gjøre har gitt ham helt spesiell erfaringer, hevder han. Blant annet har det resultert i det han mener er en større forståelse for andres problemer enn det ”heteroseksuelle” vanligvis har. Tobias framhever denne siden ved seg selv, og mener det er en god egenskap som skyldes hans ”homoseksuelle” erfaringer: ”Hadde jeg vært heterofil så hadde jeg jo på ingen måte vært den personen jeg er i dag.” Erfaringene som ligger bak dette har vært vanskelige, framholder han. Det var homoseksualitet som gjorde at Tobias ble kastet ut av sin fars hus. Han etterkom ikke farens påbud om å leve i sølibat, men hadde sex med en annen gutt. Hans mors sterke antipati mot ”homoseksuelle” skyldes uønskede tilnærmelser fra en ”homoseksuell” kvinne, forklarer han. Manglende kunnskap om homoseksualitet lå bak mobbingen han opplevde i skolen. Det er altså gjennom slit og smerte han er blitt bedre menneske enn han ellers ville vært. Han har dermed mye å takke homoseksualiteten for, understreker han. Det synes som om både Tobias’ identitet og forståelse av seg selv og sine nære relasjoner er dominert av hans homoseksualitet.

Jan har i likhet med Tobias gjort seg erfaringer som er vanskelige både psykisk og fysisk. Han flyttet ut hjemmefra den dagen han fortalte familien at hans seksuelle begjær var rettet mot gutter. Da var han bare 16 år. Senere opplevde han en rekke problemer, som blant annet narkotikamisbruk i en periode og et forsøk på selvmord. Han har alvorlige skader etter selvmordsforsøket. Slik jeg ser det, er det altså smerten som har gjort ham spesiell og det til og med på en positiv og uegennyttig måte. Jan uttrykker seg kanskje enda tydeligere enn Tobias når det gjelder homoseksualitetens betydning for ham selv:

Seksualiteten handler jo om hele livet mitt, kan du godt si. Det ligger ikke der nede (peker mot skrittet sitt) men her oppe (peker mot hodet). Og det er veldig viktig, for uten seksualiteten så vet jeg jo ikke hvem jeg er.

Etter min mening viser dette hvordan seksualiteten er fullstendig avgjørende for Jans forståelse av sin identitet. Seksualiteten får dermed en absolutt definerende kraft for individet Jan. Det er da også Jan og Tobias som er de to intervjuobjektene som med størst kraft insisterer på at deres seksualitet er genetisk betinget. Deres seksuelle begjærsretning er klar og entydig, synes det som.

For Kirsten er det noe annerledes, selv om hun nå i mange år levd sammen med en annen kvinne. Hun forteller om en episode som skjedde da hun var 12 år, og hun var svært begeistret for en annen jente i klassen. Kristin tolker det som hennes aller første forelskelse. Hun hadde ingen tanker om at det var noe negativt å være så opptatt av denne venninnen, og mener det skyldes at hun ikke så på seg selv som ”homoseksuell”. En kusine spurte henne om hun var bifil ettersom hun var så forelsket i denne jenta. Kristin kjente ikke til det begrepet, og kusinen måtte forklare det for henne. Det Kristin imidlertid visste, var at det fantes kvinner som bodde sammen med andre kvinner. De var merkelige og venneløse, hadde hun hørt fortalt:

Kirsten: Nei, jeg var ikke noen rar dame som ikke hadde noen venner og ikke ville jeg bli det heller. Så på en måte kunne jeg godt tenkt meg å ha hatt det der A4-livet med bil og mann og hund og fire unger, ikke sant? Det er en drøm som jeg kunne gjerne godt ha tenkt meg.

Intervjuer: Tenker du sånn fremdeles?

Kirsten: Ja, den dag i dag. Men det blir uærlig av meg å leve sånn, så lenge jeg ikke kan gi han hele hjertet.

Min tolkning er at Kristin er dradd mellom et seksuelt begjær rettet mot kvinner og et diskursivt foreskrevet begjær rettet mot menn. Hun tolker imidlertid ikke sitt seksuelle handlingsrom som fritt, men tvert i mot som begrenset av det naturen har betinget for henne, nemlig homoseksualitet. Det er umoralsk å skulle ha et forhold til en mann, men det er også noe uforløst ved ikke å kunne ha det. Det synes som om hun sliter med å godta det hun mener hun er nødt til å akseptere, nemlig at hennes begjærs retning *må* være konstant, slik at hun kan leve et moralsk liv.

Dette viser etter mitt syn med hvilken kraft diskursen opererer. Hun trekkes stadig tilbake mot sine gamle drømmer om heteroseksualitet. Jeg tolker det også slik at hun bruker et smertespråk for å formidle dette dilemmaet. Hun signaliserer at livet ikke er fullkomment og at hun *burde* levd det annerledes, men at hun ikke kan. Min tolkning er

at hun anser seg dømt til sin marginale posisjon. Kristins posisjon er preget av ”amor fati”. Hun elsker sin skjebne og vedlikeholder posisjonen gjennom smertespråket. En annen tolking er at når hun endelig har fått etablert sin identitet som ”homoseksuell”, så er det problematisk å skulle redefinere seg. Det har for store omkostninger til at hun vil prøve det. En tredje mulig tolkning er at Kristin uttrykker en ulydighet mot seksualitetsdiskursen, men ender opp i smertespråket fordi det er det eneste tilgjengelige uttrykk for det dilemmaet hun opplever. Det er i så fall som om hun gjør en ansats i retning å praktisere ulydighet, men det kollapser, og hun tyr til smertespråket for å uttrykke det dilemmaet hun opplever.

Disse tre fortellingene har en parallell til diskusjonen i denne oppgavens del I om entydige ”homoseksuelle” identiteter. Fortellingene viser etter min mening hvordan diskursene om seksualitet virker. Ulike sider ved seksualitetsdiskursene er dempet og andre forsterket gjennom en rekke prosedyrer, hevder Foucault (1999a). Det skjer en tilsløring og en fordreining som fører til at det seksuelle begjær framstår som endimensjonalt, slik jeg tolker ham:

Jeg antar at diskursproduksjonen i ethvert samfunn på én og samme tid blir kontrollert, sortert, organisert og fordelt ved hjelp av en mengde prosedyrer som har som funksjon å avverge dens krefter og farer, beherske dens karakter av å være en tilfeldig begivenhet og å omgå den tunge og skremmende materialitet (1999a:9).

Dette kan etter mitt syn tolkes slik at den seksualitetsdiskursen som man tar bruk for å ”gjøre” homoseksualitet i dagens Norge også er full av målrettede fordreininger og tilsløringer. Et eksempel kan være hvordan Tobias’ fortelling om den problematiske homoseksualitet omgjøres til en historie om homoseksualitet som en *særegen* positiv praksis. I tillegg oppfatter både Jan og Tobias deres seksuelle begjærs retning som essensiell og dermed som en *særegen* form for seksualitet. Dermed blir homoseksualitet forsterket som en dikotomi til heteroseksualitet. Det bidrar til å tydeliggjøre heteroseksualitet gjennom klare avgrensninger mot ”homoseksuelle” praksiser.

Alle og enhver må nemlig passere gjennom kjønnnet – denne imaginære størrelsen som er fastsatt av seksualitetsanordningen – for å oppnå selvforståelse (siden kjønnnet både er skjult element og prinsippet for produksjon av mening), for å få tilgang til kroppen som totalitet (siden det utgjør en reell og truet del av kroppen

og siden det symbolske konstituerer kroppen som helhet), for å skaffe seg identitet (siden det knytter driftens kraft til en særegen historie) (Foucault 1999b:171).

Slik jeg tolker Foucault, kan dette forstås som at de to seksualitetspraksisene blir atskilt for at de skal kunne fungere dikotomt, og at selve konstruksjonen av identitet tilknyttet begjær er en total og grunnleggende prosess.

På grunnlag av dette perspektivet synes det dermed som om det seksuelle begjærets retning er forordnet og konstruert diskursivt. Det er dermed imaginært i motsetning til essensielt. Men det vil ha effekter som er reelle og materialistiske. Den dominante seksualitetsdiskursen og de underordnede diskurser framstår som avgjørende for hvordan samfunnets medlemmer oppfatter seg selv og hvordan de gjør sin seksualitet. Slik kan seksualiteten framstå som fullstendig dominert av den makten som vokter og bestyrer seksualitetsdiskursen. Slik blir også smertespråket en del av denne maktens midler for å holde ”homoseksuelle” i den marginaliserte posisjonen. Dette bildet bekreftes av Foucault. Men han advarer mot å tro at seksualiteten er gjenstridig og ulydig mot den makten som så sterkt kuer den.

Seksualiteten framtrer snarere som et særlig tett knutepunkt for maktrelasjonene: mellom menn og kvinner, unge og gamle, foreldre og avkom, lærere og elever, prester og lekmenn, mellom en forvaltning og en befolkning (1999b:115).

Etter min mening understreker det to sentrale forhold: For det første viser det hvordan seksualitetsdiskursen gjennom praksis gjøres materiell, fordi den knyttes så sterkt til de ulike maktrelasjoner. Særlig eksempelet med forvaltning og befolkning er interessant i denne sammenhengen, og jeg har i det foregående forsøkt å vise hvordan deler av forskningsfeltet fungerer som premissleverandører for forvaltningen og dermed har betydning for denne maktrelasjonen som Foucault viser til. For det andre imøtegår Foucault den fordreining det er å tro at seksualiteten er ulydig. Tvert i mot lar den seg villig utnytte og den blir helt sentral for at makten skal kunne fungere. Konsekvensen er at dermed at seksualiteten bidrar både til at ”homoseksuelle” om og om igjen konstrueres som offer, mens ”homoseksuell” praksis på samme tid framstilles som en ulydighet.

De fordreide bilder seksualitetsdiskursen skaper kan være vanskelige å oppdage. Det kan likevel være gode grunner til å forsøke å avdekke og avsløre dem. En god grunn

er at disse bildene bidrar til å forme politikken på seksualitetsfeltet. Samfunnet er dermed ikke tjent med at disse forestillingene blir stående uimotsagte. Et eksempel er forestillingen om at ”homoseksuelle” stadig får det bedre i Norge. Informanten Tobias uttrykker det slik:

Det begynner jo å bli mer og mer greit å være homo. Det er jo ikke sånn at du blir steina hvis du er homo her i Norge heldigvis. Det er fortsatt en del homofobe tendenser på forskjellige steder, men det er mest på småsteder og ikke i byene.

Han legger til at både lovverket og holdninger generelt gjør at det blir bare bedre og bedre å leve som ”homoseksuell”. Tobias synes å representere en allment akseptert oppfatning som gjør seg gjeldende både innen det politiske feltet og i samfunnet forøvrig. Dette er et forhold jeg skal komme tilbake til noe senere i drøftingen.

Kapittel 6: "Homoseksuelle" identiteter

Biologi eller sosial konstruksjon

I intervjuene ble informantene bedt om å reflektere omkring deres egen seksualitet som biologisk forankret eller som en sosial konstruksjon. Jeg ville prøve å se nærmere på hvordan ulike posisjoner i dette spørsmålet kunne tolkes diskursivt. Svarene var på ingen måte entydige. Informanten Victor er ikke sikker på om hans homoseksualitet er biologisk forankret, men han sier likevel at *er* "homoseksuell". Det er viktig, understreker han. Når jeg spør hvorfor, svarer han slik:

Fordi jeg *er* homo. (Han ler.) Nei, det er jo viktig å være....Nei, det gir jo en trygghet. Så jeg vet hvem jeg er. At jeg ikke vinger og...Det gir meg en trygghet utad. Når jeg treffer nye folk så vet jeg hvor jeg står. Jeg har liksom aldri løyet når folk har spurt meg direkte.

Victors svar gir også uttrykk for at det er uvant å måtte forklare hvorfor det å "være" "homoseksuell" er viktig for ham. Jeg tolker det slik at å ha denne forståelsen blir ansett så selvfølgelig at den derfor ikke er nødvendig å forklare. Forståelsen er implisitt, blir tatt for gitt uten forklaring. Når han så må forklare seg, er det interessant å se hvordan Victor snakker fram elementer fra seksualitetsdiskursen. Han gir uttrykk for en absolutt overbevisning om at en fast og uforanderlig identitet har betydning for både ham selv og hans omgivelser. Når det er samsvar mellom identiteten og den han framstår som, så unngår han å være løgnaktig, han oppfattes som konsistent av andre og dette gir ham en trygghet. Slik kan han stå fram som en sannferdig og "ekte" person. Han er tro mot både sitt "egentlige" jeg og dermed også tro mot dem han møter. Slik bekreftes og styrkes identiteten. Etter min mening er det relasjonelle aspektet ved denne bekreftelsen helt avgjørende. Det er kun i relasjon til andre at Victor blir en *ekte* "homoseksuell". Seksualiteten kan etter mitt syn bare uttrykkes eller komme til syne gjennom det språklige i en bred forstand, inkludert både talehandlinger og seksuell praksis.

Seksualiteten uttrykkes stadig, hevder Foucault. Det mener han skyldes at så snart det dreier seg om å vite hvem vi er, så må vi gå til lysten og begjæret for å finne svaret. Vi har nemlig satt oss selv fullstendig under begjærets- og lystlogikkens tegn. Det er

”...denne logikken som nå tjener som universalnøkkel” (1999b:89). Dermed spiller det for så vidt ingen rolle for Victor om han er usikker på om hans seksualitet er genetisk eller sosialt skapt, så lenge han er sikker hva og hvem han er. Seksualiteten framstår dermed som årsak til alt, slik Foucault hevder. Det er i en biologisk forstand årsak til livet, og i en mer diskursiv forstand er det på grunnlag av seksualiteten vi forstår oss selv. Seksualiteten sier sannheten om oss selv, slik Victor også gir uttrykk for.

Seksualitet følges av en rekke forordninger, slik Foucault redegjør for (1999a). Etter min mening er det mulig å hevde at seksualitetsforordningene blant annet har den funksjon at homoseksualiteten ensrettes. Med det mener jeg at det framstår som vanskelig å kombinere en god moralsk standard om å leve sannferdig jf. en egen ”væren” som ”homoseksuell”, med en utforskende alternativ begjærsretning rettet mot kvinner. Den ”homoseksuelle” mannen låses på den måten fast i et begjær rettet mot menn, slik den ”heteroseksuelle” mannen låses til begjæret rettet mot kvinner. Gjennom stadige repeteringer av denne konstruksjonen vil, etter mitt skjønn, den som lever homoseksuelt ikke bare forsterke ideen om seksualiteten som fast og uforanderlig, men også avkrefte og svekke de andre begjærsretninger som ellers kunne vært aktualisert. Slik styrkes homoseksualiteten som en særegen seksualitet, slik også heteroseksualiteten styrkes.

Er det slik at seksualiteten virkelig er så sterkt konstruert som det jeg hevder? Jeg skal straks drøfte dette, men først vil jeg sette fokus på to andre informanter som reflekterer omkring spørsmålet om homoseksualitet som biologisk eller sosialt forklart. Den første er Martin, som snart er 60 år. Hans første innskytelse er at hans homoseksualitet er en medfødt egenskap, men etter hvert blir han usikker.

Jeg regner med at jeg er født sånn. Det ligger vel et gen hos meg som...Ja, altså jeg *er* jo født sånn. Det er jeg faktisk helt overbevist om. Ja, det er jeg, for dersom jeg tenker tilbake...Jeg var jo 13-14 år før jeg ble bevisst på seksualitet, hva det var for noe, men når jeg tenker tilbake på hva slags fantasier jeg hadde som liten, liten gutt, så gikk det på andre gutter, så det må jo ha vært der bestandig. Men jeg vet jo selvsagt ikke hvor rett jeg har. Altså - jeg vet jo ikke om det er medfødt eller sosialt betinget, men jeg tror at...Jaja, man skal jo ikke være for kategorisk.

Martin forholder seg i utgangspunktet til en diskurs om homoseksualitet som et genetisk fenomen. Denne implisitte kunnskapen viker plassen for tvil i løpet av dette korte resonnementet. Han forklarer sin homoseksualitet med utgangspunkt i sitt begjær, med

andre ord i praksis. Det er hans begjær overfor gutter, allerede fra tidlig alder som overbeviser ham om at han er født ”homoseksuell”. Det er i denne sammenhengen interessant å merke seg at Foucault mener at de seksuelle funksjonene er biologisk grunnfestede (1999b:165). Det han imidlertid gjør klart er at hvordan denne seksualiteten så gjør seg til kjenne og praktiseres, ikke er biologisk men diskursivt basert. Er det tilstrekkelig til å forklare at den lille gutten Martin hadde seksuelle fantasier om andre gutter?

Martin representerer en slags mellomposisjon mellom Victor og det neste eksempelet, som er hentet fra informanten Turids fortelling. Hun er ikke i tvil i det hele tatt. Homoseksualitet har ikke noe med gener å gjøre, mener hun. Den er tvert i mot sosialt konstruert. Turid kaller seg selv for lesbisk. Hun vil ikke kalles skeiv eller ”homoseksuell”, men syns lesbisk er det begrepet som passer best på henne. Det er det hun ”er” og alltid kommer til ”å være” sier hun. Hun har prøvd å ha sex med menn, men det passet dårlig for henne. Det er ”kvinnfolk” hun er glad i, sier hun.

Jeg tror at det å være lesbisk ikke er noe biologisk, men noe som du er formet til fra du er bitte liten personlighet til du blir en den voksne personen. Miljøer rundt har formet deg og du blir mer og mer sikker på den personen du er sjøl og det du vil sjøl. Jeg er 100 prosent overbevist om at alle er født bifil og så velger de sin egen vei derfra. Så det som gjør meg trygg og hva som tenner meg, det er mine egne tanker som er forma av alt rundt meg. Det er min overbevisning.

Turid forteller fram en diskurs som er konkurrerende til den Victor har tatt i bruk. I hennes fortelling er personen formet sosialt. Det lille mennesket blir så å si fra fødselen formet til noe som ”setter” seg. Det som er blitt formet oppleves på sikt som det egentlige og ekte. Men sannheten er annerledes, og den er at begjæret kan gå i biseksuell retning. Hun bruker seg selv som eksempel, og viser til at hun nok kan være nær og intim med menn, men at hun ikke kan føle noe seksuelt begjær. Dette beklager hun i og for seg ikke, for som hun sier så er hun nå blitt formet slik at begjæret som er rettet mot kvinner oppleves som trygt og det eneste rette. Hennes lesbiske liv fungerer helt fint, forteller hun. Men hun sier hun godt vet at det ikke er det genetiske som er en premiss for hennes liv.

Sebastian er 19 år gammel og har akkurat begynt å studere. For om lag fire år siden fortalte han sine foreldre at det var gutter han forelsket seg i. Etter det har han pratet med både venner og omgangskrets om dette, og gir inntrykk av å være trygg på sin seksualitet. Når jeg spør om han tror retningen på hans seksuelle begjær er biologisk eller kulturelt bestemt, svarer han tvetydig:

Jeg har lest om dette da og skjønner jo at det å tro på biologien er veldig essensialistisk, og det er jo fy liksom. Vi er sosialt forma og kulturelt forma. Så ut i fra det så vil jeg jo ikke tenke at det at jeg flørter med gutter er biologisk. Men samtidig sier den indre følelsen at...at jeg har vært sånn hele veien da. Det er vanskelig å tre de der resonnementene om det sosiale ned over seg sjøl og sin egen situasjon, syns jeg.

Etter kun kort tid ved universitetet har han allerede møtt på ulike synspunkter, og har reflektert rundt sin egen seksualitets grunnlag. Det han føler han ”bør” mene og som framstår for han som det akademisk korrekte, samsvarer ikke med det han sjøl egentlig mener. Han er ”mellom barken og veden” i dette spørsmålet. Sagt på en annen måte, så sliter han med seksualitetsdiskursens påstand om det essensielle kjønn, og den konkurrerende diskursen som råder innen samfunnsvitenskapene. Han er splittet.

Jeg avsluttet avsnittet om Victor med spørsmålet om seksualiteten virkelig er så konstruert som det jeg hevder hans fortelling tydet på. Det samme spørsmålet kan også knyttes til de andre, selv om fortellingene deres er ulike. Jeg lar i første omgang Foucault svare på dette spørsmålet, på denne måten:

Kjønnnet er ikke bare noe som dømmes, det administreres. Det hører inn under det offentlige herredømme, det krever forvaltningsprosedyrer, det må tas hånd om av analytiske diskurser (1999b:33)

Slik jeg tolker Foucault i dette sitatet, så er det nettopp seksualiteten satt i system og forvaltet på det høyeste nivå han viser til. Det som så ofte framstår som så naturgitt og implisitt som seksualiteten oftest blir forstått, blir i hans perspektiv til noe som er sosialt betinget. I tillegg er den nøye styrt, og er gjenstand for dom og systematisering gjennom en rekke prosedyrer. Seksualiteten er også knyttet til hegemoni og dominans, og har dermed et maktperspektiv. Seksualiteten holdes på plass i et stramt rammeverk gjennom diskursene om seksualitet. I tillegg produseres det stadig flere diskurser om seksualitet,

framholder Foucault. Dermed synes det som om seksualiteten stadig utvides til å favne mer og mer ved menneskenes liv.

Denne diskursproduksjonen synes som alt annet enn tilfeldighet og alt annet enn frihet. Foucault legger da også vekt på den ikke er det, men tvert i mot satt i system for å frambringe bestemte oppfatninger og å undertrykke andre. Jeg mener det er interessant å undersøke nærmere hvordan vitenskaper kan bidra til å konstruere de måter en befolkning tenker om ulike fenomener, som for eksempel homoseksualitet.

Min tolkning av det disse fire informantene forteller er dermed at det ikke dreier seg om hvorvidt den diskursen de knytter seg an til er objektivt rett. De tar i bruk den de *oppfatter* som den *rette*. Prinsipielt sett mener jeg det er vanskelig å hevde at det eksisterer objektive, allmenngyldige sannheter, slik blant andre forskeren og feministen Donna Haraway (1991) understreker. Hun hevder det ikke finnes én sannhet om et fenomen, men en rekke ulike og likeverdige sannheter. Sannheten er situert, hevder Haraway. De ulike posisjoner produserer ulike sannheter og dermed er kravet til en fast og uklanderlig sannhet helt urimelig. Vitenskapen dreier seg ikke om objektivitet men snarere om kamp, understreker Haraway. "All knowledge is a condensed node in an agonistic power field (1991:185). Sosiologen Raymond Boudon (1994) har et noe annet perspektiv på sannhet. Han redegjør for de gode grunnene til å tro på falske ideer eller å overtale seg selv til å tro på dem. For Boudon er det imidlertid et poeng at de oppfatningene som legges til grunn er rasjonelle, eller sanne om man vil, i den forstand at de fungerer for personene som skal bruke dem. Rasjonell er dermed med andre ord ikke synonymt med objektiv sannhet.

Blant de forhold Boudon trekker fram, er den overdrevne troen på å trekke slutninger gjennom induksjon. Dette kan gi gode grunner til å tro på en slutning, selv om disse grunnene ikke er reelle. Det induktive kan være det som blir tatt for gitt, i den forstand at det oppfattes som en allment akseptert sannhet, og dermed er sant. Et mulig eksempel på dette er det jeg velger å mene er det allmenne synet på at seksualitet som essensielt og forankret i alle individers genetiske plattform. Det bærer preg av rasjonalitet, fordi det er hensiktsmessig å tro på dette. Det gir system og regularitet i livet. Seksualiteten blir ikke omskiftelig, men ligger fast. Fra et sosiologisk synspunkt er det

mulig å hevde at de faste og forventede mønstre gir mer harmoni enn mer flytende mønstre og brudd, muligens med anomi som resultat. Her mener jeg det kan trekkes en parallell til de dramatiske følger av anomi, slik sosiologen Emile Durkheim (1991) har redegjort for. Omskiftninger i samfunnsstrukturene og – forholdene, som kapitalistiske kriser eller krigstilstander, førte til at individer ikke fant seg integrerte og selvmord ble en mulig løsning på denne livskrisen. Durkheims eksempel er et argument for hvor hvilken grunnleggende betydning faste sosiale mønstre har. På denne bakgrunn synes det som om seksualiteten opplevd som biologisk fundert og uforanderlig fast kan være positivt. Dersom dette er tilfellet for ”heteroseksuelle”, kan det også være tilfellet for ”homoseksuelle”. At homoseksualitet er essensielt kan dermed være en rasjonell sannhet, ifølge Boudon. Men det behøver ikke være objektivt sant, ville Haraway (1991) innvende. Fra Boudons perspektiv vil det kunne hevdes at det i seg selv ikke har noen betydning. I en biologisk vitenskapelig forstand er det for øvrig heller ikke ført bevis for at det er en korrekt antakelse.

Da filmen "Brokeback Mountain" ble lansert for noen år siden, hadde filmplakaten underteksten "Love is a force of nature". Jeg tolker det slik at dette var ment å skulle understreke at selv den “homoseksuelle” kjærligheten er naturlig og biologisk forankret, og at den tvinger seg fram, mot alle odds. Til tross for faren for sanksjoner og all sosial og individuell motstand realiseres den. Nettopp med denne standhaftigheten viser den hvor uunngåelig den er. Det som presser den fram, og som dermed er det underliggende for dette, er den biologiske siden ved homoseksualiteten. Det er da også dette argumentet som har vært brukt i sentrale deler av rettighetskampen i Norge de siste årene, som for eksempel i spørsmålet om “homoseksuelle” som lever med partnere skal kunne ha vigslede stillinger i Kirken. I den religionsforståelsen som homobevegelsen har brukt ligger troen på at Gud også har skapt mennesket som homoseksuelt, og dermed faller argumentet om at “homoseksuelle” ikke kan tilsettes i vigslede stillinger i Kirken. Det som er naturlig er det fordi det er en del av Guds skaperverk. Innenfor en troslogikk kan man dermed ikke argumentere for at Gud har gjort feil, slik jeg ser det. Følgelig må Guds vilje og logikk være det som er gyldig.

Det dreier seg om er å legitimisere “homoseksuelle” ved å argumentere for at homoseksualitet er essensialistisk og naturlig, hevder Henning Bech (1997:199). Dette har det aspektet som jeg allerede har drøftet, nemlig at seksualiteten oppleves og argumenteres for som fast og uforanderlig, ergo som en del av ens identitet. I forlengelsen av dette argumentet hevder Bech at dette også har et annet aspekt ved seg, nemlig at seksualiteten er et resultat av en kjerne ved mennesket, og at personen dermed ikke kan *lastes* for sin seksualitet (1997:199). Personen *er* “homoseksuell”, og lever ut sitt sanne jeg basert på en plattform av sannhet og ekthet. I motsetning til dette kan man tenke seg at seksualiteten er en sosial konstruksjon, der personen ikke er “homoseksuell”, men lever homoseksuelt, slik man for eksempel kan tenke seg at en som defineres som biseksuell kan gjøre.

Etter mitt syn er det to rådende paradigmer om sannheten om homoseksualitet i det norske samfunn. Det ene er religiøst, nemlig at Gud har skapt mennesket slik. Dette paradigmet har tradisjonelt en sterk posisjon. Det andre er tuftet på vitenskapen som produsent av sannhet. Slik jeg vurderer det, er det lite som tyder på at man fra et biologisk vitenskapelig hold er samlet om at homoseksualitet kan forklares som biologisk forankret. Dette betyr imidlertid ikke at man kan avvise at det faktisk er slik. Men til tross for at det er lite vitenskapelig belegg for å forklare homoseksualitet som genetisk forankret, så velger flertallet av mine informanter å tro at slik er det. Det kan være et resultat av at seksualitetsdiskursen i så sterk grad presenterer et syn på mennesket som genetisk determinert. Det som er forklart vitenskapelig har en høy status som sannhet. Selv om homoseksualitet ikke kan forklares rent genetisk, så oppfattes det trolig slik, vil jeg hevde. Dermed reproduseres det et syn på at både homoseksualitet og heteroseksualitet er genetisk produsert. Det trykker følelsen av at slik *er* man faktisk. Det er ingen tilfeldig sosial konstruksjon, men individets faktiske *jeg* som gir seg utslag.

Narrativ realisering av selvet

Informanten Tobias er en vestlending i slutten av 20-årene. Han framstår som en intens tilstedeværende mann, og forteller åpent om sine psykiske problemer. Han har i årevis blitt medisineret for angst og depresjon og har gått i omfattende terapi. Det er tydelig at

han er vant til å snakke om sine personlige erfaringer, og historien flyter lett når han forteller om da han ”kom ut”:

Da jeg var 15 år gammel begynte jeg å fortelle folk at jeg var homofil. Jeg tror jeg sa det til mine foreldre rett før jul det året. Jeg sa det vel først til mor. Hun fikk nervesammenbrudd. Mor var nemlig homofob.

Hans avdøde mor og hans far skilte seg tidlig, og gutten vokste opp hos sin mor. Han forteller om en episode der moren slår ned en kvinne hun innledet et vennskap til, da det blir klart at denne kvinnen var lesbisk. Moren var alkoholiker, og etter hvert som misbruket ble verre, måtte gutten flytte til sin far. Faren var aktiv i en kristen menighet og hadde sterke meninger om homoseksualitet. Gutten fikk derfor et ultimatum. Han måtte ikke ha sex med andre av samme kjønn så lenge han bodde i sin fars hus. Skjedde det, ville faren kaste ham ut. Tobias innledet et forhold via Internett, og de to guttene hadde sex, noe som faren ad omveier fikk rede på. Sønnen ble kastet ut, og måtte flytte tilbake til sin alkoholiserte og psykisk ustabile mor. I perioden som fulgte ble han stadig mer aktiv på Internett, og fikk kontakt med en ny person som han møtte og ble kjæreste med. De to ”forlovet” seg, og Tobias gikk på skolen med ring på fingeren. Det utløste en rekke spørsmål. Tobias svarte at han var kjæreste med en annen av samme kjønn, og ergo at han var ”homoseksuell”. Dermed startet en mobbing så omfattende at han sier den nesten knekket ham:

Til slutt orket jeg ikke mer, og en dag jeg var alene med klasseforstanderen brøt jeg helt sammen og bare grein og grein. Jeg orka ikke mer av noe. Så ble det et møte da, med foreldrene mine og med rektor. Da påstod rektor at det hele egentlig var min skyld, for hadde jeg bare ikke sagt jeg var homofil hadde alt gått bra, sa han.

Mobbingen førte til at Tobias en dag rømte hjemmefra. Han fant omsider ro i en annen by hos et eldre homoseksuelt par som tok seg av han. Der fikk han trygge rammer og omsorg. Men det er gjennom lidelsen at han er blitt den han er, sier han. Disse erfaringene har gjort ham til et mer ettertenksomt menneske, hevder han. Han understreker at han har vokst på de smertefulle opplevelsene. Han forteller videre at hans nåværende kjæreste har en stabil og uddramatisk forhistorie. Han konklusjon er at kjæresten kanskje tar godene i livet mer for gitt enn det Tobias selv gjør. Tobias setter mer pris på *alt* i livet enn hva tilfellet er med hans kjæreste. Man må nemlig jobbe hardt hele tiden for å holde på det

gode en har oppnådd, slår han fast. Dermed kan det synes som om det er de vanskelige erfaringene som definerer den Tobias i dag oppfatter at han selv er.

Han har i årevis blitt medisinerert for angst og depresjon, og kobler det til mobbingen. Tobias fikk selv skylden for mobbingen og det opprører ham stadig. Han glemmer heller aldri de vonde følelsene da han som 14-åring skjønte at han likte gutter, samtidig som han møtte morens hårdnakkede homofobi. Han glemmer heller ikke det spennende seksuelle møtet som førte til at han ble kastet ut av farens hjem og sendt tilbake til kaoset hos moren. Livet ble på det nærmeste uutholdelig for gutten. Det resulterte i to selvmordsforsøk.

Han knytter etter mitt syn sin homoseksualitet tett til de dramatiske hendelsene i sitt liv. Han trekker imidlertid ikke en kausal forbindelse mellom homoseksualiteten og det smertelige. Likevel er det en sammenheng, og han legger særlig vekt på andre personers negative holdninger til homoseksualitet. Det var andres uvitenhet og motstand mot homoseksualitet som forårsaket hans vansker, mener Tobias. Det gjelder både more, faren og skolens ledelse som gav hans åpenhet om homoseksualitet skylden for mobbingen. De tok alle feil, selv om de burde visst bedre, mener Tobias. Senere konfronterte han derfor de ulike personene med dette for å få til forandring. Moren ble en varm forsvarer av sin ”homoseksuelle” sønn. Faren ble en støtte da Tobias søkte behandling for sine psykiske vansker. Skolen er han imidlertid ikke ferdig med, og han snakker mye om det som skjedde. Han er i tillegg svært opptatt av å styrke kunnskapen om homoseksualitet i samfunnet, slik at det som rammet ham kan bli unngått.

Tobias var 15 år da hans skjønte han var tiltrukket av gutter. Han kunne enten fortrenge det eller akseptere det. Etter noen måneders tenkning kom han fram til at han skulle prøve å akseptere det.

Altså, jeg ville ikke være usikker og altså... Det er sikkert derfor at det ble en så dominerende del av identiteten min, for når jeg skulle være *det* så måtte jeg jo stå fram med det, både overfor familie og venner.

Han ville være sikker på seg selv, og derfor måtte han fortelle om sitt seksuelle begjær. Tobias fortalte om det til sine nærmeste, og dermed begynte hans ”homoseksuelle” identitet å bli konstituert. Han seksualitet ble etter hvert et dominerende element i hans

identitet. Nå framstår det imidlertid som annerledes, og han sier at han i dag ikke ser på sin tiltrekning til gutter som den dominerende siden ved seg selv. Tvert i mot er det bare en av mange viktige deler som utgjør den han er, forteller han.

Tobias er blitt vant til å fortelle om sitt liv. Han har gjort det i ulike sammenhenger, både blant familie, i terapi og også i media. Tobias' historie er et eksempel på en fortelling som er blitt en del av den han "er". Slik jeg ser det er det gjennom fortellingene sine han framtrer tydelig, både i tragedie og triumf. Etter min mening er dette vesentlig og i tråd med psykologen Kenneth J. Gergen's syn på hvordan identitet konstitueres gjennom narrativer. Gergen (2001) hevder at selvoppfattelse ikke handler om et individs personlige og private kognitive struktur, men at det tvert i mot dreier seg om en diskurs om selvet. Dette er "...the performance of languages available in the public sphere" (2001:247). Gergen mener at både liv og relasjoner, og den meningen dette gir oss som mennesker, er basert på at våre erfaringer omgjøres til fortellinger. Fortellingene er helt sentrale i menneskers liv, hevder han, og viser til hvordan både de små og store øyeblikk blir til fortellinger vi deler med andre. Han siterer Nietzsche, som har sagt at det ideelle liv er det som korresponderer med den ideelle fortellingen. Imidlertid hevder ikke Gergen at liv *er* historier, men at gjennom fortellingene *realiseres* selvet og identiteten. Etter mitt syn er dette tilfellet med Tobias. Gjennom å skape fortellinger og gjenfortelle dem trer han fram som den han "er".

Gergen understreker at det er det språk som er tilgjengelig som kan bli tatt i bruk. Dette er kanskje relativt opplagt, men samtidig er det et vesentlig poeng som er verd å understreke. Gitt at de ulike diskursenes karakter og tilgjengelighet kan variere, avhengig av kontekst og tid, så er det viktig å se på nettopp disse variasjonene for å forstå hvordan for eksempel Tobias framstår. Han vokste opp i et religiøst samfunn i en by på Vestlandet. Det er rimelig å anta at de tilgjengelige diskursene om seksualitet enten var relativt begrenset, eller klart hierarkisk organisert. I dette hierarkiet var diskursen om homoseksualitet trolig den minst attraktive og mest vanskelige å ta i bruk. Dermed kan man kanskje hevde at Tobias var et "offer" for sitt sted, og at det er mer uklart hvilken betydning tidsperioden kan ha hatt. Hans ungdomstid på 1990-tallet var preget av en rekke motsetningsfylte debatter om homoseksualitet. Blant annet var predikanten Jan Åge

Torp i Oslo og redaktøren Finn Jarle Sæle i Bergen svært aktive i dette tiåret. De var det konservative kristenfolkets frontfigurer i den offentlige debatt om homoseksualitet. Dette kan ha forsterket negative holdninger vis-à-vis homoseksualitet i Tobias sitt oppvekstmiljø med den nære tilknytning til en konservativ kristen sekt. Samtidig er det grunn til å hevde at det på 1990-tallet var relativt positive holdninger til homoseksualitet i samfunnet generelt. Det er kanskje først og fremst motsetningene som preger hvordan homoseksualitet tematiseres i denne tidsperioden. På den ene siden var "homoseksualitet" et aktuelt tema i den offentlige debatt, på den andre siden var temaet preget av "elendighet". "Elendigheten" var både representert i de kristenkonservatives argumentasjon og i det fokus som ble "homoseksuelle" til del, blant annet som en følge av NOVAs rapport om lesbiske og homofile levekår (Hegna m.fl. 1991).

De overordnede forestillinger om et fenomen som homoseksualitet har betydning for narrativenes innhold. Imidlertid er det interessant å undersøke hvordan narrativet gjøres, fordi det også er knyttet til bestemte forestillinger om hva som fungerer som en god historie. Om dette spørsmålet sier Gergen at for å ha kredibilitet som forteller så er det en betingelse at man holder seg innenfor de rammer som er kulturelt akseptert. Et brudd med dette har store konsekvenser. I følge Gergen innebærer det å stille seg utenfor samfunnet: "...to go beyond the conventions is to engage in an idiot's tale" (2001:249). Gergen viser videre hvilke kriterier som er gyldige for ulike typer narrativer. For eksempel må karakterene i et godt narrativ framstå med en fast og forståelig identitet, og et godt narrativ må ha et logisk forløp med start og slutt, kausale sammenhenger mellom de ulike hendelser og et sluttpoeng. "By using these narrative conventions we generate a sense of coherence and direction in our lives" (2001:253).

Dersom dette brukes for å forstå Tobias sine narrativer, så mener jeg det blir klart at hans fortelling handler om tragedien som blir til triumf. Han overvinne alle vansker. I Gergens terminologi er dette et typiske regressive narrativ som etterfølges av progressive narrativ. Det innebærer at livet først utvikler seg stadig verre, for deretter å bli stadig bedre med tiden. Dette er vel kjente narrativer, mener Gergen, som viser at de brukes i vår samtidige kultur, for eksempel innenfor kunstarter som film. Tobias sine narrativer er altså ikke enestående, men synes tvert i mot å bære preg av velkjente mønstre som ofte er

i bruk. Han livshistorie minner om en Hollywood-film med en tragisk historie som ender lykkelig. Det er i tillegg en heroisk saga. Dersom et progressivt narrativ følges av et stabilitets-narrativ, så klassifiserer Gergen det som en heroisk fortelling. Den positive utviklingen går til slutt over i en permanent stabil tilværelse, og helten kan fortelle om sin ferd mot suksess. Det er langt på vei slik Tobias beskriver sitt liv nå, og det er kanskje også grunnen til at han forteller historien så gjerne og med en slik åpenhet. Han forteller tross alt om veien fra smerte til suksess.

Jeg vil nok si at det at jeg er homofil har påvirket meg på en veldig positiv måte, fordi jeg har lett for å få empati med mennesker fordi jeg sjøl har opplevd så mye rart som en følge av at andre har mislikt at jeg er homofil. Så det vil jeg si er direkte relatert til at jeg er homofil, for ellers hadde jeg jo ikke vært det samme mennesket, ikke sant?

Tobias relaterer dermed tydelig sin homoseksualitet til den han i dag ”er”. Det er interessant hvordan det er det smertelige som er basis i hans fortelling. Jeg vil hevde at det er det regressive narrativet som utgangspunkt for den koblingen som gjøres til andre narrativer som produserer den særdeles kraftfulle dynamikk som hans fortelling er et eksempel på. Det gjør også at den fungerer svært godt som fortelling i vårt samfunn. Media gjengir stadig slike suksessfortellinger, og som nevnt gjøres det også innenfor populærkulturelle uttrykk som film. Det å knytte seg selv an til et slikt narrativ gir dermed uttelling for Tobias blant annet i media. Han framstår både som heroisk, spennende og ekte.

Tobias synes svært bundet av og til sin historie, vil jeg hevde. I løpet av vår samtale referer han stadig til hvor mye bedre hans liv er nå enn før, og hvor store hans problemer var før mot hva de er i dag. Selv når vi diskuterer saker som ikke er personlige for ham, så gjør han lange sveip i sin fortelling tilbake sin den vanskelige tiden. I perioder av samtaler griper jeg meg selv i å tenke at det er noen repeterende over hans narrativ. Uansett spørsmål bruker han den samme formen for fortelling. Det kan dermed se ut som om Tobias er ”fanget” av sitt eget fortellergrep. Etter min vurdering ser det ut som om han har et ganske stramt repertoar som han byr på og holder seg innefor. I følge Gergen gjenspeiler det kulturelle mønster han forteller seg inn i og som er utgangspunkt også for hva han forteller og hvordan det fortelles. Dermed både forstår Tobias seg selv gjennom

et kulturelt mønster og forteller seg gjennom det. Igjen er det et dualistisk og dynamisk element ved dette perspektivet. Gergen mener at narrative er grunnleggende også i den forstand at de gir individet en personlig historie og skaper identitet. Slik kan narrative påvirke hukommelsen eller produsere hukommelse. Imidlertid kan ikke narrative kommandere identiteten, hevder han (2001:255). De kan kun åpne for visse handlinger og sørge for at andre handlinger ikke skjer. Narrative er dermed av en fasiliterende karakter, som gir mulighet og begrensning. Gehrkens resonnement på dette punktet kan i tillegg tolkes som om han mener det finnes en grunnleggende og bakenforliggende identitet, altså at det finnes en fast identitet som narrative ikke kan overstyre, men kun påvirke. Imidlertid argumenterer han mot en slik konklusjon. Det nyttige er å skifte fokus, hevder han.

By shifting the emphasis from internal self-perceptions to the process of social intelligibility we can open new theoretical domains with different consequences for cultural life (2001:256).

Istedenfor stadig å søke etter denne kjerne av identitet, må vi fokusere på den sosiale konstruksjonen av selvet, hevder han. Det er nettopp ved å åpne for dette at vi kan utvikle nye teoretiske rom som kan føre til endring. Gergen framholder at identitet egentlig ikke handler om individualitet, men tvert i mot om at også identiteten blir til i relasjon til andre. Det er når andre responderer at identiteten bekreftes eller avkreftes, og identiteten kan kun oppfattes som fast når andre spiller den korrekte "supporting role" (2001:258). Identitet framstår dermed som et fullstendig sosialt fenomen.

Fortellingen som her er brukt som basis har alle de ingredienser som Gergen gjør rede for. Den virker plausibel i den betydning at den faktisk *er* opplevd, samtidig som er den produsert og gjengitt gjennom helt bestemte fortellergrep, slik de er foreskrevet av kulturen. Gergen forklarer imidlertid ikke hvordan og hvorfor det jeg vil kalle den kulturelle foreskrivningen foregår. Han knytter heller ikke konstituering av identitet til bestemte sosiale mønstre eller erfaring. Gergen er heller ikke opptatt av narrative opprinnelse. Etter min mening kommer derfor hans perspektiver noe til kort. Fra et sosiologisk synspunkt mener jeg det er interessant å se på de ulike sosiale mønstre slik de reflekteres i ulik menneskelig atferd og tenkning. Det er i dette perspektivet det er mulig å fange relasjonen samfunn og individ. Jeg oppfatter imidlertid ikke at Gergen tillegger

denne dynamikken særlig betydning. Et slikt sosiologisk perspektiv koblet med Gergens narrative perspektiv, ville etter min mening gitt muligheter for å undersøke relasjonen aktøren og samfunnet på en spennende måte, slik jeg oppfatter at for eksempel Bourdieu gjør det. Men makt, politikk eller kapitalisme blir ikke tillagt noen betydning, slik jeg forstår Gergens narrative teori. Etter min oppfatning er dette vesentlig for å forstå menneskelig handling i en sosial kontekst.

Harmoni eller innordning?

Pernilla er midt i trettiårene og arbeider i helsevesenet. Hun er skeiv, som hun selv sier. Hennes liv er preget av stabilitet og trygghet. Pernilla framstår rolig og sikker, og hun svarer grundig og ettertenksomt på mine spørsmål. Hun er født og oppvokst på landsbygda i Østerdalen. Det er et lite bygdesamfunn der stort sett alle kjenner alle. Hun bodde i Oslo noen år, men flyttet tilbake til roen og naturen i hjembygda for et par år siden. Det er der hun vil bo, og det var i hjembygda hun for aller første gang ble forelsket. Det var en jente i samme klasse som hun syns var så fin og spennende, forteller Pernilla. Da de dro på leirskole sammen ble hun fra seg av sjalusi da den andre jenta en kveld satte seg på fanget til en gutt. Hun forstod da at hun var forelsket. Pernilla hadde ingen negative tanker om å forelske seg i jenter. ”Nei, det var bare sånn det var”, sier hun om det selvsagte ved å forelske seg i jenter.

Pernilla begynte å spille fotball og ble venninne med en jevnaldrende spiller som også var ”homoseksuell”. På damelaget i klubben var det også flere andre ”homoseksuelle” fotballspillere som var åpne om sin seksualitet. Da Pernilla var 18 år forelsket hun seg i en ny trener som kom til bygda. Den nyankomne hadde vært Pernillas helt lenge. Hun var en velkjent idrettsprofil på nasjonalt nivå og hun var ”homoseksuell”. Treneren skjønte fort at Pernilla var forelsket i henne og inviterte den yngre jenta til en samtale.

Det er lov å være glad i jenter, sa treneren til meg. Hun var ikke ute etter noe forhold til meg, forklarte hun, men ville bare få sagt at hun skjønte meg, og hun gjerne ville hjelpe meg. Så hun er jeg i stor takknemlighetsgjeld til. Hun ble en veldig viktig person for meg sånn at jeg kunne finne meg selv.

Trenerens initiativ gav Pernilla fornyet selvtillit, og noen år senere fortalte hun sine foreldre at det var jenter hun var likte og ikke gutter. De hadde allerede forstått at det var slik. Farmoren visste også om det, fordi ungjenta allerede hadde betrodd seg til henne mange år tidligere. Senere har hun forstått at farmoren over lang tid hadde forsøkt å lage anledning for at Pernilla skulle kunne fortelle om seg selv. Bestemor fortalte nemlig mye om folk av samme kjønn som hadde bodd sammen i bygda før i tiden, og hun sa aldri noe negativt om dem.

Disse eksemplene tyder på at Pernilla vokste opp i en sosial kontekst der det fantes en positiv tilgjengelig diskurs om homoseksualitet. Både i familien, det sosiale nettverket i og utenfor idretten, og på skolen, rådet det positive holdninger. Ungdomstiden og den seksuelle identifikasjonen ble derfor ikke vanskelig for henne, fordi hun kunne knytte seg an til denne diskursen. ”Det var godt å vokse opp her i bygda” sier Pernilla. En av årsakene til det er muligens å finne i det faktum at flere av bygdas største profiler var kvinnelige fotballspillere som også var offentlig kjent som ”homoseksuelle”. Det ser dermed ut som om hun vokste opp i en særegen sosial kontekst, i den forstand at homoseksualitet ble knyttet til idrettshelter og positive verdier i lokalmiljøet. Kvinnefotballen synes som en vesentlig årsak til at Pernilla skiller seg i så stor grad fra Tobias. Det som skiller dem så klart er at hennes narrativer er blottet for smertespråk, i motsetning til hans. Hennes narrativer er stabile og udramatiske. Rett nok kan hun fortelle om oppturer og nedturer i livet, men hun knytter dem ikke til sin seksualitet, slik tilfellet er med Tobias. I Pernillas fortolking legges det vekt på mer allmenne sammenhenger, som at et samlivsbrudd gav henne en psykisk knekk en periode, slik et brudd kan virke for ethvert menneske som opplever det.

Pernilla forteller sin historie på en måte som jeg velger å kalle narrativet om ”det gode ”homoseksuelle” livet”. Det er fortellingen om den unge jenta som uten stor dramatikk blir klar over sin seksualitet og lever den ut, uten at dette er problematisk, hverken for omverdenen eller henne selv. Når hun møter det hun definerer som problemer, så løser hun dem. Hun forteller om at hun følte det var fælt at klassen ikke visste hun var ”homoseksuell”, og da gjorde hun en avtale med læreren slik at hun fikk fortalt alle om det. Nå har Pernilla en jobb der hun bidrar til å løse andres kompliserte

problemer, og hun vurderer et comeback på fotballbanen. Hele bygda og alle på jobb vet at Pernilla er ”homoseksuell”. I følge Pernilla selv så har det absolutt ingen negative, men utelukkende positive konsekvenser. Diskursene om homoseksualitet i Pernillas bygdesamfunn krever dermed en nærmere undersøkelse. De diskursene som Tobias har tilgjengelig er lettere å akseptere som de dominante. Pernillas hjembygd virker mer som et unntak. De positive holdningene og mangelen på sanksjoner mot homoseksualitet er nesten for gode til å tro. Hvordan kan så dette forklares?

Jeg understreker at det i og for seg ikke er Pernilla jeg ønsker å fokusere på, men tvert hvordan hennes fortelling kan si noe om de sosiale mønstre knyttet til homoseksualitet. Imidlertid er hennes fortelling så unyansert positiv at jeg har problemer med å se hvilke mønstre som framtrer av fortellingen. Denne fortellingen er derfor problematisk å tolke diskursivt. Hennes historie er så positiv, u dramatisk og blottet for smertespråk at jeg er i tvil om jeg har fått alle opplysningene jeg burde. Det er selvsagt slik at informanten har valgt hvilken versjon hun vil fortelle til meg, og at det hun fortalte ikke nødvendigvis er dekkende for alle sider ved de av hennes livserfaringer jeg kunne vært interessert i. På den andre siden opplever jeg det som vanskelig å sette spørsmålstegn ved det hun sier, fordi jeg ikke har annet enn min egen intuisjon å støtte meg på når jeg aner at fortellingen mangler noe. Når jeg allikevel velger å problematisere dette, så er det fordi jeg mener det kan være av betydning for analysen.

En mulig tolkning er at det her dreier seg om en diskurs som foreskriver homoseksualitet som det ukompliserte og implisitte. Det vil kunne forstås som en diskursiv form for tildekking av det problematiske i den hensikt å gjøre homoseksualitet tilgjengelig i en sosial kontekst som den Pernilla lever i. Homoseksualitet vil dermed i et lite bygdesamfunn ikke bare bli en mulighet, men vil effektivt kunne bidra til å opprettholde heteroseksualitet som en entydig kategori. På den andre siden vil det også kunne skje i like stort grad dersom ”homoseksuelle” flytter fra bygda og til byen, og dersom homoseksualitet gjøres lite tilgjengelig i bygda. En annen tolkning er at det i den aktuelle sosiale konteksten er et fravær av den diskursen som konstituerer ”homoseksuelle” i en taperposisjon som forsterkes av smertespråket, og som jeg har omtalt utførlig i del I. Det vil i så fall kunne bety at den kunnskapsproduksjonen som

skjer innen forskingsfeltet ikke har relevans i det kosmos Pernilla lever i. Men det er umulig å hevde at hun lever i en lukket kontekst. Jeg mener at et diskursanalytisk perspektiv kommer til kort i dette tilfellet. Det er mulig at Gergens (2001) narrative perspektiv gir en bedre tolkning. Pernillas fortelling synes som en historie om ”homoseksuell” suksess. Imidlertid er det et lineært narrativ, med andre ord et narrativ uten den regressive komponenten etterfulgt av en progressiv. Gergen framhever nettopp det som et krav til en dramatisk fullverdig narrativ om suksess. Det er dermed nok en gang vanskelig å tolke en slik fortelling som Pernillas er et eksempel på.

Jeg vil derfor prøve å drøfte Pernillas erfaringer i et annet og siste perspektiv. Kan det være slik at ”homoseksuelle” kvinners erfaringer generelt er mer positive enn ”homoseksuelle” menns erfaringer? En mulig grunn kan være at kvinnelig homoseksualitet ikke er like truende for den etablerte (hetero)seksuelle orden som det mannlige homoseksualitet er. For å drøfte dette vender jeg meg til sosiologen Connell, som har lansert begrepet ”gender order” eller ”kjønnsordenen” (1995). Forskeren knytter dette begrepet til kapitalismen og den ideologi om seksualitet og kjønn som er herskende under dette systemet. ”Kjønnsordenen” viser til den arbeidsdeling mellom kjønnene som råder, og Connell hevder dette er så grunnfestet at det framstår i en strukturell form. ”heteroseksuelle” menn framstår som dominante i denne ordenen. Dominansen medfører at kvinner og ”homoseksuelle” undertrykkes både fysisk og psykisk. Men det er samtidig mulighet for motstand, framholder sosiologen. ”Thus the gender order signals the systematic pursuit of power by heterosexual men, but the possibility of (gender) power struggle being won by woman and gays...” (Connell i Whitehead 2002:95). Jeg tolker Connell som at kvinner og ”homoseksuelle” *ikke* kan oppnå dominans under det kapitalistiske system, men at de kan vinne enkeltkamper. Det er mulig at det er dette Pernilla har gjort. Hun har erobret seg en posisjon i lokalmiljøet og etablert seg i denne. Hennes homoseksualitet kan oppfattes som at den ikke truer ”kjønnsordenen”. Hun arbeider i et kvinneyrke, og hun er i kraft av sin seksualitet ikke-reproduktiv. Dermed bekrefter hun ”kjønnsordenen” ved å innta en underordnet posisjon. Men det kan samtidig være en akseptert posisjon, som tillater henne å være ”homoseksuell” og samtidig en del av det sosiale miljøet. Hun er økonomisk og på alle andre måter selvstendig, men hun utfordrer likevel ikke makten. Hennes innordning gjør tvert i mot at

hun kan hun aksepteres. Det Connell kaller en seier må derfor i dette tilfellet sies å være både betinget og begrenset.

Kapittel 7: Makt, maskulinitet og innretting

Makten

Jeg vil understreke at jeg mener det som kan kalles en kamp om både forståelsen av hva seksualitet er generelt sett, og om hegemoniet innenfor forskningen om homoseksualitet, er legitime og nyttige debatter. Gjennom utfordring av ulike posisjoner og synspunkter kan disse endres og utvikles. Den aktuelle vitenskapelige debatten jeg tidligere har omtalt i del I kan tolkes som at den har potensial til nettopp det.

Det står mye på spill for alle parter som er involvert. Kampene har konsekvens for blant annet faglig prestisje og posisjon og rettet til å forvalte ”sannheten” om seksualitet. Etter mitt syn dreier det seg i tillegg om langt mer enn dette. Det handler også om politikk. Jeg har tidligere vist til Widerberg (2001), og forstår henne som at ulike syn på forskningen ikke bare har forskningspolitiske konsekvenser, men at de også har betydning i en større politisk sammenheng. Det er mitt syn at forskning produserer kunnskap som påvirker den politiske agenda og det politiske beslutningsgrunnlag, og dermed de politiske beslutninger i seg selv. Innledningsvis argumenterte jeg for at homopolitikk er et aktuelt politikkfelt i Norge, og dette innebærer at det er muligheter for å profilere seg selv og sine saker. Et annet politisk aspekt er hvilken politikk som myndighetene fører på feltet, og hvordan det er knyttet økonomiske midler til dette. I sum mener jeg at debatten dermed dreier seg om mer enn fag. Det kan se ut som om det handler om å prege den homopolitiske dagsorden i Norge. Jeg vil forsøke å drøfte den påstanden i det følgende.

Et utgangspunkt for en slik drøfting er mine informanters synspunkter. En av dem er Frode. Han er midt i 30-årene og har sterke meninger om det såkalte homsemiljøet. Han har reist mye og sett homsemiljøer på nært hold flere steder. Han mener det har vært en negativ utvikling her hjemme i forhold til hvordan han ønsker det skal være. Det var bedre før, hevder han.

Jeg har inntrykk av at det har vært en endring der, og at det egentlig starta som en opprørbevegelse. Som en fandanivoldsk, mangfoldig bevegelse der det var et stort spekter av mange roller. Men jeg syns det er snevret til en mainstreamgreie. Det er så forbrukerorientert. Det er *så* snevert. Jeg føler at det er en pakkelsøsing som ikke er noe for meg, rett og slett.

Det er mulig å tolke dette som at Frode mener det som kan kalles det institusjonaliserte homomiljøet representerer noe annet enn homoseksualitet gjør for ham. Det hefter ikke noe negativt ved det begrepet eller hvordan han nå opplever sin egen seksualitet. Homomiljøet vil han derimot helst ikke ha noe med å gjøre, men han har samtidig problemer med å ta fullstendig avstand fra det. Dersom han skal få seg en kjæreste, er det nærliggende å oppsøke homomiljøet. Han må innta disse arenaene på deres premisser, om enn motvillig. Homomiljøet er blitt strømlinjeformet og tamt, mener Frode.

”Homoseksuelle” menn framstår som de ”heteroseksuelles” tjenere. I media blir vi fortalt hvordan det er de ”homoseksuelle” som dekorerer hjem og gir råd om klær og kroppspoleie. Dette er ikke forenlig med det mangfoldet og den fandenivoldskhet han ønsker seg. Pakkeløsningen er et produkt som er skapt for andre behov enn de han mener skal tilfredstilles. Pakkeløsningen innebærer ”trange” kategorier som går på bekostning av mangfoldet. Ensretting og innsnevring er resultatet. Han tar avstand fra det. Han vil være ”homoseksuell” på egne premisser, tolker jeg ham som. Dette har han felles med Kirsten. Da hun ”kom ut”, var hun opptatt av å være tydelig ”homoseksuell”, men nå tar hun også avstand. ”Jeg ønsker ikke så veldig å bli satt i den boksen. Jeg er *meg*, uansett”, understreker hun. Sebastian sier dette om begrepet ”homoseksuell”: ”Jeg har så mange andre preferanser som ikke stemmer overens, som jeg ikke finner i den homoidentiteten da. Jeg er både interessert i politikk og i idrett for eksempel”.

Disse sitatene fra intervjuene er eksempler på informantenes respons på mine spørsmål om deres holdning til de ulike begreper, som ”homoseksuell” og ”lesbe”. Jeg ønsket å vite både hvordan de forholdt seg til begrepene når det gjelder egen kategorisering og identifisering, samt hvilke alternative begreper de eventuelt hadde tatt i bruk. Resultatene viste at *ingen* av mine informanter var likegyldige til en kategori som ”homoseksuell” eller et begrep som ”skeiv”. Tvert i mot var de opptatt av både innhold og tolking av begrepet og kategorien. Det kan synes som om det ikke er noen vei utenom å *måtte* forholde seg til slike begreper og kategorier, både når det gjelder praksis for å bruke begrepene og hvilke meningsinnhold de gir dem eller oppfatter at de er fylt med. Jeg forstår det på to ulike måter: For det første at dette er diskurser som er så tungt til stede at det er uunngåelig å forholde seg til dem. For det andre kan selvsagt det skyldes at posisjonen som marginalisert gjør det påkrevd å stadig forholde seg til kategorier og

begreper, mens man i den dominante posisjonen tar ”sine” kategorier for gitt, fordi de betegner det selvsagte og implisitte i posisjonen.

Det er imidlertid også et tredje aspekt ved disse begrepene, og det er makten som ligger bak deres produksjon og forvaltningen av dem. Makt er et viktig aspekt ved identitetsdannelse, hevder sosiologen Hegna, og henviser til Michel Foucault:

Det kulturelle mulighetsrommet som identitetsformingen kan finne sted i er et felt der normer og verdier, tegn og symboler, diskurser, identiteter, ideologier og kulturelle ideer er tilgjengelige for bruk, men samtidig også et kraftfelt der maktstrukturer og hegemonier bidrar til at enkelte normer, verdier, tegn, ideologier og forestillinger er mer gyldige og dominerende enn andre (Hegna 2007:20-21).

Etter mitt syn understreker Hegna her noe sentralt, nemlig hvordan enkelte forestillinger er blitt dominante fordi et kraftfelt av maktstrukturer har gitt dem denne posisjonen. Det er samtidig å forstå som at det ikke er noe tilfeldig ved dette, men tvert i mot bevisste motiver som ligger bak.

Den ensrettingen som Frode kritiserer mener jeg er en effekt av dette maktfeltets virksomhet. I følge Foucault (1999b:94) bidrar makten til alle de forordninger og klassifikasjoner som retter menneskene med felles mening mot felles mål. Det har relevans til denne drøftingens første del, som blant annet tok for seg dette aspektet ved kategoriene. Det som ikke kan innpasses og tilpasses i kategoriene er enten problematisk eller nærmest ikke-eksisterende. I verste fall kan det karakteriseres som perverst.

Hvordan kan man så identifisere dette maktfeltet i Norge? I den første delen av analysen fokuserte jeg på kjønns- og seksualitetsforskningen. Jeg forsøkte å argumentere for at den kvantitativt inspirerte forskningen er den dominerende innenfor dette feltet. Imidlertid mener jeg mye kan tyde på at det er politiske interesser som understøttes av denne forskningen, og at de sammen med de homofile interesseorganisasjonene og gruppene virker sammen i et kraftfelt av maktstrukturer og hegemonier.

I september 2007 arrangerte Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) konferansen ”Trygghet og mangfold – en skeiv erfaringskonferanse”. I invitasjonen het det at målsettingen var å gi regjeringen et oppdatert kunnskapsgrunnlag for arbeidet med å sikre homofile og lesbiske god livskvalitet. Bakgrunnen var blant annet at det skal

produseres en ny tiltaksplan for dette politikkfeltet. Det var innlegg fra ulike forskere, i tillegg til representanter for ulike organisasjoner for ”homoseksuelle”. Gjennom en rekke framlegg ble det redegjort for ”homoseksuelles” livserfaringer i ulike kontekster og hvordan temaet homoseksualitet håndteres i ulike miljøer og innenfor ulike institusjoner. Blant annet ble det fokusert på det samiske miljøet, idretten og skolen. Ulike temaer, som forbruk av rusmidler, den psykiske helsetilstanden og vold, ble også fokusert.

Til tross for den store bredden i de felt som presentasjonene dekket, var det flere klare fellestrekk. For det første framstod erfaringene som nærmest utelukkende negative, og det ble redegjort for en rekke problemer av ulik karakter. Et annet trekk ved majoriteten av presentasjonene var et svært deskriptivt fokus og et fravær av analyse. Med få unntak ble ikke de mulige bakenforliggende årsakene til problemene drøftet.

Det problemorienterte perspektivet har BLD lagt vekt på også i en annen sammenheng. Da Stortingsmelding nr.25. *Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge* (St.meld. Nr. 25. 2000-2001) ble lagt fram, ble blant annet to forhold omtalt:

Departementet hevdet for det første at ettersom hovedvekten av forskningen om homoseksualitet så langt hadde vært av kvalitativ art, var det ønskelig med sterkere fokus på kvantitativ forskning. I tillegg anførte BLD dette: ”For det andre legg forskninga ofte eit einssidig problemorientert perspektiv på situasjonen” (St.meld. Nr. 25. 2000-2001:13). I forlengelsen av det anføres det at når levekårene til majoriteten av ”homoseksuelle” er gode, så må norsk homoforskning suppleres med flere og mer nyanserte perspektiver enn de problemfokuserende. Allikevel satte BLD høsten 2007 sammen et konferanseprogram og en tematikk som nettopp hadde det smertelige som fokus. Det kan tolkes som om de politiske signalene departementet gav gjennom denne konferansens innretting drar sterkt i motsatt retning av hva som ble anført i St.meld nr.25 gjorde.

Hva kan dette skyldes? Jeg vil fokusere på to mulige tolkninger: Det er for det første mulig å tenke seg at departementet har endret syn og har returnert til en klassisk posisjon i denne sammenheng. Jeg har argumentert for at det er smerten som er den kapital som er mest verdt innenfor kjønns- og seksualitetsforskningen. Vitenskapens status i Norge blant annet som premissleverandør for det politiske miljøet kan tolkes som at vitenskapelige argumenter er en svært verdifull kapital i det politiske feltet. Men de

ulike vitenskapelige posisjonene har på ingen måte like mye kapital. Det er dermed en mulig tolkning at BLD har funnet de dominerende vitenskapelige posisjonenes argumenter så tungtveiende og legitime at de omgjør sine egne beslutninger. De som fokuserer på et problemorientert perspektiv, og er knyttet til deler av den kvantitativt orienterte kjønns- og seksualitetsforskningen, har mest kapital og har vunnet fram med sitt syn. Det er mulig å forstå dette slik Foucault gjør, når han kommenterer hvordan den sanne diskursen må vike plassen for andre diskurser som ikke har sannhet som ideal. Sannheten forskyves. Denne sanne diskursen kan ikke lenger knyttes til maktutøvelsen (Foucault 1999a:12). Jeg mener Foucaults perspektiver er relevante å bruke for å forstå BLDs politikk.

Innen vitenskaps- og politikkfeltet knyttet til ”homoseksuelle” dreier det seg allikevel ikke først og fremst om én ”sannhet”, men om ulike posisjoner. Det kan tolkes som om den dominante diskursen som er knyttet til maktens posisjon har bestemte hensikter. Som jeg tidligere har vist, kan det forstås som om den bidrar til en sensur av andre posisjoner, og at dens forkjempere aktivt søker makt for å fremme den som det hegemoniske syn. Gitt at sannheten er et mer nyansert syn på seksualitet generelt og homoseksualitet spesielt, så er det mulig å tolke Foucault inn i denne konteksten når han hevder sannheten på denne måten forskyves. Dermed bidrar den dominante seksualitetsdiskursen til å opprettholde det rådende synet på seksualitet, for eksempel som homoseksualitet som marginalt og dermed mulig å utrykke og forstå gjennom smertespråket. Slik opprettholdes status quo.

Diskursen som er knyttet til makten bidrar til å holde orden i samfunnet, framholder Foucault (1999b:152). ”Makten produserer og befester den seksuelle forskjelligartethet (1999b:58). Gjennom å insistere på et smertefokus, så risikerer dermed BLD å bidra til å holde orden, i den forstand at ”homoseksuelles” taperposisjon opprettholdes.

På den andre siden kan problemfokuset være et resultat av at BLD mener at de har lyttet til ulike synspunkter og tatt konsekvensen av det beste argument de har fått presentert. Slik kan de synes å være lydhøre og innenfor den beste demokratiske praksis. Imidlertid er det nødvendigvis ikke slik at BLDs syn på homoseksualitet først og fremst

er resultatet av en demokratisk prosess. Det er heller ikke nødvendigvis det beste argument som har vært avgjørende. BLDs innretning på denne konferansen kan tolkes som en tilpasning til det rettighets- og likestillingsperspektiv som er sentralt på den politiske agenda til de organisasjoner som representerer ”homoseksuelle”. Det kan hevdes at BLDs politikk er tilpasset organisasjonene og ikke omvendt. Det er i og for seg ikke kritikkverdig. Men gitt at det er slik, så er det allikevel nødvendig å spørre hvorfor?

En årsak kan være at den eneste akseptable politikken i BLD og i regjeringen er den som forskrives av den dominante seksualitetsdiskursen. Habermas vektlegger imidlertid at diskurser ikke styrer (1999a:104). De frambringer dog en kommunikativ makt som tilveiebringer og frakjenner legitimitet, hevder han. Dette er etter mitt skjønn en interessant innfallsvinkel til forståelse av den dominante diskursen om homoseksualitet. Et godt eksempel er hvordan ”Skeiv ungdom” ikke ble gitt taletid under konferansen. LLHs ungdomsorganisasjon ble i praksis frakjent legitimitet til å ytre seg om skeive erfaringer i den aktuelle konteksten. Jeg viser igjen til min tidligere drøfting av Mois (1991) bruk av Bourdieus perspektiver og hvordan sensur kan fungere innen et felt. Eksempelet med ”Skeiv ungdom” synes å understreke dette.

Foucault kan også tilby en forklaring på både denne sensuren og BLDs politikk generelt på området. Den mangfoldiggjøring av diskurser om seksualitet som har foregått siden det 18. århundre har ikke bidratt til mer åpenhet, men snarere til en tildekking av åpenhet og diskusjon, hevder han (1999b:27). Seksualiteten settes inn i et bestemt system som gjør at den skal framstå som rasjonell og økonomisk. Dette kan tolkes som at seksualiteten skal tjene systemet, og at den derfor må administreres og reguleres. Økonomi innebærer her etter mitt syn at lysten underkommuniseres til fordel for et helt regime av vitenskap for styring av seksualiteten slik at den skal tjene samfunnet.

Ikke så mye i form av en generell teori om seksualiteten, men i form av analyse, regnskapsførsel, klassifisering og spesifisering, i form av kvantitative og kausale undersøkelser” (Foucault 1999b:32).

Slik blir seksualiteten strengt regulert og overvåket. Den blir som en økonomisk og politiske planmessig atferd, framholder Foucault (1999b:35). Dette er relatert til det han kaller *scientia sexualis*, som kan tolkes som en vitenskapeliggjort seksualitet med et

rasjonelt. Det står i rak motsetning til ars erotica, som er elskovens kunst der nytelsen og det seksuelle begjæret er altoverskyggende. Mens *den* seksualiteten er nærmest anarkistisk, så er scientia sexualis derimot preget av maktstrukturene. Det er den politiske økonomien og viljen til viten som preger den, påpeker Foucault (1999b:86). Denne vilje til viten har sitt opphav i problematisering omkring seksualiteten. Foucault hevder det i særlig grad er knyttet til den medisinske vitenskapens fokus på seksualitet som opphav til forskjellige problemer. Slik spredte en seksualitetsanordning seg til hele befolkningen. Hensikten var å offentlig regulere seksualitet på bakgrunn av vitenskapelig kunnskap. ”Uten tvil er dette første gang at biologien reflekteres inn i politikken”, hevder Foucault (1999b:156).

På denne bakgrunn mener jeg det er grunn til å stille spørsmål ved om seksualitetspolitikken i Norge har basert seg på en viten til vilje, men at den hegemoniske viten som settes som premiss produserer en *bestemt* sannhet om homoseksualitet. Det kan synes som om makten i dette tilfelle produserer ulikhet framfor å fjerne den. Med andre ord kan det se ut som om homoseksualitet forblir marginalisert, og smertespråket dermed like aktuelt. Det Hegna (2007) kaller et kraftfelt der maktstrukturer og hegemonier virker synes å være de ”homoseksuelles” interesseorganisasjoner, deler av kjønns- og seksualitetsforskningsfeltet og BLD. Dersom deres felles mål er å bygge ned de strukturer og motvirke de diskurser som bidrar til ”homoseksuelles” marginalisering, så er det et paradoks om de uunngåelig bidrar til en diskursproduksjon som opprettholder det de ønsker å motvirke.

”Rädslan att falla”

Det er to perspektiver knyttet til kjønn som jeg ønsker å drøfte: Det ene er om hvordan kjønn har betydning for smertespråket. Finnes det ulikheter mellom ”homoseksuelle” kvinner og menn når det gjelder bruken av smertespråket? Det andre dreier seg om offerposisjonen, som har en kjønnsmessig betydning når det gjelder den medlidenhet posisjonen får fra andre. Får ”homoseksuelle” menn mer medlidenhet enn kvinner eller omvendt? Det finnes etter det jeg vet ingen forskning om dette, og det er derfor begrenset i hvilket omfang jeg har mulighet for å drøfte spørsmålene.

Min empiri tyder på at de mannlige informantene i større grad enn de kvinnelige tar i bruk et smertespråk. Mennenes fortellinger er i større grad fokusert på vanskelige episoder og problemer enn hva tilfellet er med kvinnene. Mange av de problemene mennene foreller om virker uløste og uavklarte. De hentes fram som for å underbygge at livet kan være vanskelig. Et eksempel på dette er informanten Sebastian på 19 år. Han er oppgitt over at "homoseksuelle" menn er så promiskuøse. Han prøver å unngå homsemiljøet, men det er samtidig vanskelig å ikke bli dradd inn, sier han. Når han er sammen med sine homsevenner og drar på byen på et homsested, så opplever han å ha ulike tanker om de følelsene det vekker i ham. På den ene siden er det spennende med alle guttene han ser. På den andre siden ønsker han ikke å være promiskuøs.

Sebastian: Alle har seg med alle, mer eller mindre, og jeg blir veldig sliten av det, for det stemmer ikke med min utopiske ide om hvordan man finner seg en partner som man er trofast med. Og andre bryter...altså det er ikke bare sånn at *andre* bryter...Jeg lever heller ikke opp til min idé om hvordan jeg syns det *burde* være da. Fordi jeg er ikke noe bedre enn de andre...

Intervjuer: Så du har deg litt du også?

Sebastian: Mm, ja - og det er veldig slitsomt.

Intervjuer: Hvorfor gjør du det hvis det er veldig slitsomt?

Sebastian: Nei, det er vel det der med begjæret og...Jeg mister kontrollen... og det blir veldig sånn - motstridende følelser inne meg sjøl.

Intervjuer: Hva skal du gjøre med det?

Sebastian: Jeg veit ikke... Jeg håper at det forandrer seg helt en dag. Eller at hvis jeg treffer noen jeg virkelig...noen som virkelig er verdt det da...at jeg forelsker meg fullt og helt, så vil jeg også...så vil jeg klare det...at det vil være uaktuelt for meg å være en slave av det jeg er.

Gjennom denne fortellingen så trer det fram en ung mann som ikke har et helt enkelt forhold til seksualitet, og som slites mellom ulike ideer. Han er utilfreds med seg selv, og hans praksis står i motsetning til det som er hans ideal. Det er begjæret som tar over, forklarer han. Kontrollen tapes. Han ender også opp med å være "utro" mot sin kjæreste, som en egentlig ikke ønsker som kjæreste, forteller han. Han er i ferd med å bli det han selv ser på som en "klassisk" "homoseksuell" mann; en promiskuøs person som taper for begjæret. Sebastian forsøker å bremse seg selv og hente seg inn slik diskursen foreskriver. Han skal jf. den være trofast mot den "rette" personen, og kontrollere sitt seksuelle begjær. Nå er han derimot slave av det han *egentlig* er, nemlig "homoseksuell". "Det er ikke sånn jeg vil være, men sånn jeg er" sier han. Det egentlige og virkelige ham

skal ikke hentes fram, men gjemmes bort. Den ordentlig og moralske Sebastian skal fram. Denne Sebastian framkommer i hans plan om et stabilt monogamt liv med ”den rette” kjæresten i et hus utenfor byen, unna Oslos seksuelle fristelser.

Sebastian er, etter mitt skjønn, et godt eksempel på en ung mann som strever med å leve opp til seksualitetsdiskursens forordninger, samtidig som han nyter de gleder hans seksuelle begjær gir. Måten han forteller om disse motstridende følelser på er interessant, sammenlignet med hvordan Pernilla forteller sin historie. Hennes fokus er positivt. Hans er i langt større grad problematiserende. Det er nærliggende å tolke det som at hun dermed framstår som eksempel på den ”flinke pike”. Med dette mener jeg en kvinnetype som håndterer sitt liv på en rasjonell måte. Hun møter alle vansker på en konstruktiv måte, løser problemene og går videre med fornyet kraft. Ingenting kan stoppe henne. Han derimot sliter med kjærlighet og begjær, og han gir tydelig uttrykk for det. Smertespråket farger klart hans fortelling. Det er som om rollene er byttet om, og han inntar en tradisjonell kvinnelig posisjon med fokus på følelser og smerte. Hun er derimot den kraftfulle rasjonelle problemsløser, og inntar dermed en mer tradisjonell maskulin posisjon. Dermed er det kanskje mulig å bruke de to som grunnlag for å utvikle typologier om mannlige og kvinnelige ”homoseksuelle”.

Jeg vil i det følgende se på den typen som Sebastian kan representere. Det er en mann som er kraftfull og sjarmerende, intelligent og dyktig, men samtidig har han dette smertelige preget. Det nye er kanskje at dette ikke er en ”heteroseksuell” mann, men en ”homoseksuell”. Dette aspektet vil jeg vil jeg komme tilbake til senere. Den mektige og den maktesløse mannen er gjenstand for oppmerksomhet i artikkelen ”Rädsan att falla” av Claes Ekenstam (2005). Han drøfter forholdet mellom at menn på den ene siden tilhører et kjønn som er overordnet kvinner, samtidig som menn opplever seg som maktesløse. Det er med andre ord en dominant forestilling om hvordan man gjør mann, som ikke samsvarer med andre måter maskulinitet kan tenkes å bli gjort. Ekenstam referer her til Connell som har utviklet en teori om ulike maskuliniteter som er hierarkisk organisert. Homoseksualitet er underordnet de mer dominerende, men ulike måter heteroseksualitet gjøres på. Gjennom å gripe an til dikotomien trer den ”heteroseksuelle” mannen fram, og slik er disse to overordnede måter å gjøre maskulinitet på paradoksalt

nok komplementære. ”Gruppen *omanliga* män blir härigenom en viktig kategori vid definitionen av manlighet” (Ekenstam 2005:6).

Gitt at det er slik Ekenstam hevder, så kan man tenke seg at den typiske maktesløse mannen er den ”homoseksuelle” mannen, riktignok ikke uten unntak for at ”heteroseksuelle” menn også kan inngå i kategorien. Men et unntak finnes dog. Mens den ”heteroseksuelle” mannen stadig må bekrefte sin mannlighet for å motvirke sin frykt for demaskulinisering, så trenger ikke den ”homoseksuelle” mannen gjøre det. Han er i utgangspunktet demaskulinisert, og trenger kun å vedlikeholde eller eventuelt å forsterke sin posisjon, for eksempel gjennom gjentakende bruk av smertespråket. I så fall kan han også framstå som slave av det han ”er. Når seksualiteten essensialiseres kan det synes om det er et kausalt forhold mellom homoseksualitet og den marginale posisjonen. Smertespråket vil da kunne bli sett på som en uunngåelig konsekvens av homoseksualitet.

På den andre siden kan en mann som Sebastian både bli oppfattet og klart oppfatte seg selv som en maskulin mann, og dermed ikke i fare for demaskulinisering. Jo mer likt et heteroseksuelt liv han lever, jo mer maskulin kan han kanskje både føle seg som og bli vurdert som. I hans ”hovedfortelling” tar han ikke i bruk smertespråket. Det er når han bryter med den og nærmer seg det mer personlige at han bruker smertespråket. Hans ”sanne jeg” stikker seg fram i promiskuiteten. Det er slik han er, som han selv sier det.

Den skoleflinke idrettsgutten blekner, og den seksuelle Sebastian trer fram. Etter mitt syn er det i det øyeblikket man kan argumentere for at han blir demaskulinisert. Han avkrefter sin mannlighet gjennom tap av kontroll overfor egne følelser. Han blir den han ikke vil være. Men det er noe uunngåelig ved dette, fordi det er slik han faktisk er, som han uttrykker det. Dermed synes det som om Sebastian har konstruert seg noe ambivalent, men at det er mulig å rekonstruere seg etter en mer moralsk høyverdig linje.

Imidlertid er denne tolkningen problematisk. Dersom man legger til grunn Connells teori om et ”kjønnssystem”, som jeg tidligere har brukt i drøftingen av Pernillas fortelling, så faller nemlig mitt resonnement på sin egen urimelighet. ”Homosexual masculinity is a contradiction for a gender order structured as the modern Western systems are” (Connell 1995:162). Connell er klar på dette punktet, og framstiller en ”homoseksuell” maskulinitet som er umulighet. Forskeren begrunner dette i at mens

kjønnsystemet er konstruert omkring ulikhet eller ulikeverd slik dette framkommer hos den ”heteroseksuelle” majoritet, så er derimot ”homoseksuelle” relasjoner basert på gjensidighet (reciprocity). Både når det gjelder alder, klasse og kjønn er det en stor grad av likhet. Connell hevder denne gjensidigheten også gjelder på det seksuelle området:

Finally there is the specific way the body is implicated in sexual practice: the mirroring of lover and loved naively but vigorously expressed by Dean Carrington, where the exploration of another's body becomes the exploration of one's own (1995:162).

Slik tolker jeg at Connell mener homoseksualiteten er grunnlagt på denne likheten, i motsetning til hva som er tilfellet med heteroseksualiteten.

Det kan dermed synes som om Sebastian hadde tjent på å ta i bruk en annen tilgjengelig diskurs om seksualitet, nemlig en diskurs som i større grad verdsetter seksualiteten som et gode, og ikke et problem som må disiplineres. Det ville gjennom et annet språk enn smertens kunne frigjøre et potensial for å konstruere en selvforståelse som ikke ville gitt ham de problemene han nå erfarer. Imidlertid er denne diskursen ikke lett å ta i bruk, særlig fordi den dominante er så til de grader dominerende. Forskeren Anne-Lise Middelthon (2004) har gjort seg interessante refleksjoner om dette. Hun hevder at så å si alle de kulturelle bilder og tegn som unge ”homoseksuelle” menn tar i bruk er utledet fra heteroseksualitet. Middelthon har undersøkt ”homoseksuelles” begjær og praksis knyttet til det å bli penetrert av en annen mann. Hennes konklusjon er at som for homoseksualitet generelt, så finnes det ikke et tilgjengelig rammeverk som gir positivt ladet kunnskap om analsex. Middelthon viser hvordan det å begjære å bli penetrert kan kollidere med forestilingen om at det innebærer å tape verdighet. Penetrasjon er konnotert til en kvinnelig posisjon, der det å ”bli tatt” framstår som et sentralt trekk. For en mann å bli penetrert kan dermed tolkes som å bli utslettet som mann. ”Dette innebærer at unge homser reflekterer over, uttrykker og forstår egen virkelighet gjennom tegn og bilder som primært formidler en virkelighet som er annerledes enn deres” (Middelthon 2004:5-6). Denne konklusjonen vil jeg hevde også gjelder for den typologien som jeg lar Sebastian representere. Selv om jeg ikke har informasjon om Sebastians forhold til analsex, så vil jeg hevde at hans seksuelle begjær generelt, og det faktum at det er rettet mot gutter, samt hans begjær etter en kjæreste han er forelsket i, i sum kan tolkes som at han nærmer seg

en kvinnelig posisjon. Begjæret tar overhånd, hevdet han. Tap av kontroll er resultatet. Han er i ferd med å utsette seg som mann i en ”heteroseksuell” betydning av begrepet. Han framstår derimot mer og mer som en ”homoseksuell” mann, og blir dermed den han ikke vil bli.

Når det derimot gjelder kvinner og ulike femininiteter, så er det kanskje ingen klar parallell til de ulike maskuliniteters hierarkiske organisering. En grunn kan være at kvinner tradisjonelt har vært definert ut fra deres relasjoner til menn, slik Hellesund (2001:144) hevder om kvinner på 1800-tallet. Hun skriver om ”peppermøene” i perioden 1870 – 1920. Disse ugifte kvinnene kunne for øvrig leve ut sin kjærlighet og sitt begjær overfor andre kvinner, men de står samtidig ideologisk sett i motsetning til den moderne ”homoseksuelle” kvinne, mener Hellesund. Disse forstår seg selv som ”homoseksuelle” kvinner og har sin seksualitet som en forutsetning, i motsetning til ”peppermøenes” mer platoniske tilnærming til kjærlighet. Men de har kanskje det til felles med ”peppermøene” at de blir forstått som at de bryter med det tradisjonelle kvinnebildet, slik Pernilla er et eksempel på. En kvinne som Pernilla framstår med maskuline kvaliteter, slik jeg allerede har vist. Det er imidlertid et underskudd på teoretiske perspektiver som kan brukes til å drøfte dette. Maskulinitet kobles til menn og ikke til kvinner. Dette er den rådende oppfatningen innenfor kjønnsforskningsfeltet, hevder Eng (2000). Hennes kritikk mot dette er interessant å lese i forlengelsen av Middelthons drøfting om ”homoseksuelle” menn og penetrasjon, slik jeg har drøftet det i det foregående. Eng (2000:78) hevder nemlig at når det gjelder den kroppen som har mulighet for å penetrere, så har vi kun tanke for at det er noe menn kan. De erfaringene som ikke har et språk, kan heller ikke tenkes, hevder hun. Men i det øyeblikket de blir språkliggjorte, kan vi for eksempel se at også kvinner kan penetrere. ”Vi er helt klart diskursive skapt, i den forstand at språket vi har tilgjengelig, legger sterke føringer for hvordan vi overhodet kan tenke om de erfaringene vi gjør oss” (Eng 2000:79).

Det er utenfor rammen av denne oppgaven å gjennomføre en grundig drøfting av Engs bruk av begrepet maskulinitet i relasjon til kvinner. Men jeg ønsker kort å se nærmere på selve det grepet hun kommenterer om ny bruk av et begrep som er essensialisert som maskulinitet. Hvilken relevans kan dette ha for smertespråket? Det Eng

etter min mening argumenterer for, er en praksis som innebærer å rykke maskulinitetsbegrepet ut av dets essensielle forståelse. Det er uomtvistelig knyttet til menn, og blir forstått som at det beskriver naturlige og dermed sentrale trekk ved menns praksis og menns identitet. Blant andre Simone de Beauvoir ([1949] (2000)) har vist hvordan en slik essensialisering bidrar til å dele verden kjønnsmessig og låse kvinner fast i bestemte posisjoner. Hennes endringsforslag var transendens, med andre ord å overskride de immanente posisjonene. Jeg tolker at Eng er helt i tråd med de Beauvoir på dette punktet, og at hennes prosjekt er å bruke "maskulinitet" frikoblet fra den immanente tilknytningen til menn. Det er da mulig å tenke seg at begrepet stilles til fritt bruk for hvem som helst. Når begrepet brukes for å karakterisere en person med kvinnelige kroppstegn, skjer etter min mening noe av det som er Foucaults agenda for endring. Vi blir provosert fordi vår grunnleggende oppfatning av verden og kjønn røkkes ved. Vi må forholde oss bevisst i forhold til dette, på en helt annen måte enn det langt mer implisitt som knapt krever oppmerksomhet. Det er dermed radikalt å bruke maskulinitet for å beskrive kvinners praksis eller tanker. I dette ligger det etter mitt skjønn et potensial for transendens.

Er det i forlengelsen av dette mulig å tenke seg at den tilsvarende uro og nytenkning kan skje med begreper som homoseksualitet og "homoseksuelle"? Jeg har i det foregående argumentert for at smertespråket blir oppfattet som å uttrykke sentrale og grunnleggende, altså essensielle sider ved den "homoseksuelle" posisjonen. Videre mener jeg at nye uttrykk for å speile homoseksualitet vil kunne endre posisjonen, jf. Engs bruk av maskulinitet. I forlengelsen av det kan man tenke seg at for eksempel nye spørsmål kan bli stilt. Et eksempel på det er hvorfor er "homoseksuelle" så friske? Helseforskningens fokus er oftest omvendt, på spørsmål om menn og sykdom. Det omvendte spørsmålet gir en uventet effekt, som framtvinger ny tenkning. Slik jeg ser det, så er dette et utgangspunkt for å ta til motmæle mot og endatil å endre den diskursen som foreskriver homoseksualitet som problematisk

Så kan det innvendes at dette bare er en intellektuell lek. Den homopolitiske veteranen Friele gjør det i et avisintervju (Klassekampen 11.mars 2006). Hun har ingenting til overs for å bruke tid på teori, så lenge hun ser at "...homofil ungdom strever

og lever i «virkeligheten»....». Queerteori er en luksus, som hun ikke vet hva skal brukes til. "Det er i alle fall intellektuell onani", hevder veteranen. Andre mener også at queerteori fører homosaken på ville veier. SV-politiker og tidligere leder i LLH, Gro Lindstad og AP-politiker og leder av Aps homonettverk Håkon Haugli, utfordrer, i et intervju med magasinet Blikk (2007 nr 4), LLH til å tenke nytt og prinsipielt. Imidlertid har de to et forbehold.

Og da håper vi ikke at det reduseres til akademiske debatter om queerteori og lignende, som fører homopolitisk jobbing inn på et sidespor. Det hjelper ikke unge tvilende homoer i Suldal eller homofile som blir kaste stein på fordi de prøver å gå i en homoparade i Tallin (Blikk 2007 nr.4:15).

Når det gjelder for eksempel fysisk vold rettet mot "homoseksuelle", så hjelper det trolig ingen på kort sikt om man diskuterer queerteori eller ikke. På lengre sikt er det imidlertid mulig å tenke seg at en endring av den måten samfunnet tenker om seksualitet på vil kunne bidra til å redusere hatvold mot "homoseksuelle". Jeg mener at det ikke er en motsetning mellom å arbeide strategisk i forhold til de daglige utfordringer og arbeide mot tendenser som homorelatert vold, samtidig som man har en mer langsiktig seksualpolitisk agenda med mål om en mer fundamental endring av det diskursive grunnlaget for seksualitet. Dermed er den debatten som foregår i kjønns- og homoforskningen viktig og det er ikke produktivt å avvise den. Imidlertid er det etter mitt syn uheldig at Friele, Haugli og Lindstad avviser nytenkning så kontant samtidig som de etterlyser nettopp det. Det er problematisk at de inviterer til debatt med å starte med sensur og latterliggjøring, slik Frieles uttalelser er et eksempel på. Imidlertid er det påfallende at det er nettopp smerte som er begges hovedargument mot queerteori. Smertespråket framstår dermed i denne sammenhengen som en homopolitisk premiss, godt underbygget av den dikotomiske og komplementære kjønnsorden, som er solid fundamentert i et heteronormativt kosmos. Det er et paradoks, fordi det er nettopp dette som er queerteoretikernes prosjekt; å italesette praksis annerledes for å bryte med dette kosmos og dets forutsetninger.

Det er også et paradoks å kritisere vitenskap for å være vitenskapelig, uten å ville se at selv det avanserte teoretiske kan ha effekter på det daglige og på menneskers liv. Det er mulig å tolke god vitenskapelig virksomhet som at den impliserer krav til å

forholde seg til fenomener i samfunnet på en operasjonell måte som gjør en analyse mulig. Innenfor sosiologien kan det blant annet innebære å operere med idealtyper for å kunne utføre rasjonelle analyser. Det betyr også å ta i bruk de analyseverktøy som er tilgjengelig. Dermed blir de faktiske sosiale fenomenene behandlet teoretisk, men det innebærer ikke at resultatene av analysen er irrelevant og uten praktisk betydning. Dorothy Smith, som jeg vil komme tilbake til i oppsummeringen, anlegger nettopp et slik praktisk perspektiv på høyst teoretisk virksomhet. Utfordringen er å ha samfunnsnyttige mål for all vitenskapelig virksomhet, ifølge Smith. Jeg vil derfor hevde at det kunne vært en fordel for den norske homobevegelsen å bruke queerteoretiske perspektiver i sin virksomhet. Det ville kunne gi nye analyser og nye løsninger. Men det innebærer nødvendigvis at homobevegelsen må ønske å prøve slike nye løsningene.

Innretting og tilskeiving

Et annet aspekt ved diskursenes materialitet er knyttet til fenomenologi og Sara Ahmed (2006), som presenterer et interessant synspunkt i denne sammenhengen. Hun tar i bruk Merlau-Ponty sitt fenomenologiske perspektiv og forsøker å tolke seksuell orientering på denne bakgrunn. Ahmeds påstand er at det skeive rettes på og kroppene faller i et rett, vertikalt mønster. Det heteronormative er tilsvarende det vertikale. Dette mønsteret er blitt etablert gjennom utallige repetisjoner av kroppshandlinger og bidrar til å produsere en bestemt kroppslig horisont som oppfattes som normen. De skeive kroppene rettes altså inn i forhold til denne, og dermed skjer det motsatte av tilskeiving. Det skjer en slags oppretting. Jeg mener informanten Kristins fortelling om hennes dilemma kan tolkes i dette perspektivet. Hun nærmer seg en situasjon der oppretting er mulig, men holder allikevel på et skeivt perspektiv på sin verden. I dette perspektivet har hun blant annet drømmer om å få barn. Det er også mulig at Kristin egentlig kunne tenke seg en biseksuell praksis, selv om hun ikke tydelig uttrykker dette på annen måte enn jeg har vist over.

På dette analytiske grunnlaget hevder Ahmed at det er individets relasjon til omverdenen, og *ikke* objektvalg, som er determinerende for seksuell orientering. Objektvalget blir dermed en konsekvens av det normative, som igjen er grunnlaget for den vertikale orienteringen. Dette skaper i sum en opplevelse av seksualiteten som fast og

permanent. "If sexual orientation becomes a matter of being; the "being" itself becomes (sexually) oriented" (Ahmed 2006:69).

For å gjøre heteroseksualitet til det normative patologiseres homoseksualitet, hevder Ahmed. Det skjer ved at ulikhet gjøres til et kjennetegn for "heteroseksualitet". Det ulike framholdes som sentralt ved at menn og kvinner retter sitt begjær mot hverandre på tvers av kjønn. Det ulike er å åpne seg for det som er annerledes, og det framstilles som etisk høyverdig. Homoseksualitet framstilles omvendt som ikke-autentisk. Det er en mangel ved homoseksualitet, og den er knyttet til ulikhet. "This association between homosexuality and sameness is crucial to the pathologizing of homosexuality as a perversion that leads the body astray" (2006:96). Dette er etter mitt syn en relevant beskrivelse av det synet på seksualitet som Kirsten representerer. Hun gjengir et sosialt mønster i sin fortelling, og ifølge dette er heteroseksualitet normen. Bruddet med den er problematisk og krevende. Jeg vil hevde at hun fører denne fortellingen i et smertespråk. Hva er så alternativet? Ahmed lanserer et forslag. Hun understreker at selv om hun ikke ønsker å idyllisere et queerperspektiv, så mener hun det har et spennende potensial for å se nytt. Å se på skrå av de vertikale linjene til heteronormativiteten gjør nemlig at man ser andre objekter og møter andre personer, hevder hun. De kroppene som ikke kan bli nådd via den vertikale aksens åpenbarer seg. Dermed kan et queerperspektiv ikke bare åpne for noe annet og mer enn det den vertikale aksens gjør, men det vil også kunne være mer inkluderende.

Dette siste perspektivet mener jeg av flere grunner er sentralt. For det første vil det være nyttig for homobevegelsen, fordi den på denne måten kan framstå som mer åpen og inkludere et bredt spekter av ulike seksualiteter. Det betyr *ikke* at homobevegelsen av i dag er ekskluderende og uten mangfold, men med et queerteoretisk perspektiv så åpner man for ytterligere bredde. For det andre åpner slike perspektiver for at de individer som Kirsten representerer kan få mulighet til å forstå seg selv og sin posisjon på en ny og mindre problematisk måte. I tillegg gir det også rom for andre definisjoner av egenidentitet. Jeg har tidligere diskutert rapporten om unge "homoseksuelle" og vold (Moseng 2007), og det faktum at et relativt høyt antall unge ikke gjenkjenner seg selv i de etablerte kategoriene. Savin-Williams hevder som nevnt at unge "homoseksuelle" er i

ferd med å redefinere sin identitet gjennom et nytt språk (2005). Queerteoretiske perspektiver kan bidra til dette. Men den umiddelbare effekten er allikevel at det kan føre til at de ”homoseksuelle”, som Kirsten representerer, kan få ”verktøy” som gjør at de ser på seg selv og sin posisjon som noe positivt og ikke som et tapsprosjekt. Det vil kanskje være den største gevinsten. Men dette betinger at det er mulig å bryte med heteronormativiteten eller i beste fall å utfordre den. Begge disse muligheten er realistiske, vil jeg hevde.

Det synes på denne bakgrunn som om det å anlegge queerteoretiske perspektiver har et stort endringspotensial. Slik jeg har argumentert økes dermed graden av inkludering og det gjør i tillegg at det er mulig å produsere nye språklige uttrykk som kan erstatte smertespråket. Imidlertid advarer Ahmed mot å idyllisere effektene av queerteori. Det er også nærliggende å minne om Foucault, som kan tolkes at han mener diskursene er svært krevende å endre. Bourdieu beskriver også endring som en tung prosess. Men felles for dem er at muligheten finnes, slik jeg vurderer det. Hos Foucault er motmakt er spire til endring. For Bourdieu kan det skje gjennom at habitus endres. Ahmed mener som nevnt også at endring kan skje, og da gjennom queerteori. Jeg oppfatter at hennes reservasjoner innebærer at perspektivet *kan* tolkes som at det har et så stort endringspotensial at det synes naivt. Dermed kan *også* queerteoretikere framstå som nærmest naive med sin endringstro.

Dersom det settes som premiss at et queerteoretisk perspektiv faktisk gir endring, så vil allikevel endringsmotstanden kunne være stor. Dette er etter mitt syn tilfellet med blant annet det norske homopolitiske miljøet, slik jeg forsøkte å vise tidligere. Slik Foucault (1999b) beskriver mulighetene for motmakt, kan den selvsagt også like gjerne brukes for å hindre endring som å fremme endring. Motmakt blir i Foucaults betydning av begrepet oftest tolket som en progressiv kraft i den forstand at den virker mot det bestående eller de dominante diskursene. Jeg mener imidlertid at motmakt like gjerne kan dra i en konservativ retning, eller regressiv retning, om man vil. Dermed kan motmakten hindre progressiv endring. Det innebærer i denne sammenheng at diskursen om seksualitet *ikke* utvikles og utvides, slik Ahmed viser at et queerteoretisk perspektiv har potensial for. Det kan for eksempel tvert i mot bety at seksualitetsdiskursen fester seg

enda dypere, og homoseksualitet og heteroseksualitet ”sementeres” i en komplementær dikotomisk relasjon. Slik kan homoseksualitet framstå som enda mer eksklusiv og fastlåst til en immanent posisjon, der den marginale gruppen styrker sin identitet og posisjon gjennom med fornyet kraft å utrykke smerte og stolthet, slik Hellesund (2007) viser. På den måten kan en regressiv endring synes som en progressiv retning, fordi den kommer fra den marginale posisjonen. Her er det etter mitt syn en klar parallell til Holters analyse av ko-optering (1976) og Borhgrevinks perspektiver på at ”undertrykking adler mennesket” (1994:107).

Ahmed advarer mot å idealisere queerteori. Hun hevder at det flytende som queerteori produserer, der identitet ikke er fasttømret slik heteroseksualitet foreskriver, like gjerne kan være frambrakt av det ”heteroseksuelle” som av queerteori (2006:106). Slik jeg tolker dette, betyr det at det skeive kan ha blitt lokalisert til et alternativt rom, som imidlertid framstår som noe annet. Det er tilsynelatende et queerteoretisk brudd mot de heteronormative påbud om seksualitet som har produsert dette rommet. Imidlertid kan denne posisjonen være produsert med tanke på å kontrollere og regulere de som er på jakt etter nye identiteter og kategorier. Det er en parallell til det Foucault drøfter i bind 1 av ”Seksualitetens historie” (1999b). Hans poeng er at mens vi hevder at det har foregått en fortielse av seksualitet fra Viktoriatiden og at denne fortielsen fremdeles pågår, så er faktum det motsatte. Det har vært en diskursiv eksplosjon om seksualiteten. Men vi påstår likevel med stor kraft og hat at vi er undertrykte, påpeker han.

Ved hvilken spiralbevegelse er vi kommet til det punkt at vi bekrefter at kjønnet fornektes, at vi åpenlyst viser at vi skjuler det, at vi sier at vi tier om det – og alt dette ved å formulere det i et eksplisitt språk, ved å forsøke å la det komme til syne i sin mest nakne realitet, ved å bekrefte det i den positivitet som utgjøres av dets makt og dets virkninger? (1999b:19)

Foucaults spørsmål er ikke hvorfor vi er undertrykte, men hvorfor vi *påstår* det med en slik kraft. Jeg vil hevde det er interessant å se smertespråket i lys av nettopp dette spørsmålet. Et forsøk på å besvare spørsmålet vil i så fall være at smertespråket tjener til å opprettholde homoseksualiteten som en kategori, avgrenset mot heteroseksualiteten slik heteroseksualiteten er avgrenset mot homoseksualiteten. Homoseksualiteten blir på denne måte både til og forstått gjennom lag på lag av undertrykkelse og lidelse, som tjener til å

befeste kategorien og gi den mening. Slik tjener også stoltheten til å kunne lage store parader i byen for å feire sin seksualitet, eller å gifte seg. Smerte og stolthet bidrar sammen til den konstruksjonen av en særegen form for seksualitet og eksistens. Dermed synes det som om Foucault (1999b) har rett når han hevder at seksualiteten er produsert av den makt som produserer dens undertrykkelse. Dette må nødvendigvis også gjelde homoseksualitet, og det framtrer dermed en spiralbevegelse der homo- og heteroseksualitet er viklet sammen, og blitt så etablert at begge deler framstår som naturlige fenomener. Homoseksualitet er som heteroseksualitet gjort til essens, og koblingen til natur er med på å styrke hele den sterke konstruksjonen seksualiteten er. Følgelig er det heller ikke enkelt å tilegne seg en ny forståelse. Det er kanskje til og med truende å gjøre det. Den identitet, forståelse og hele menneskelige eksistens og mening som er konstruert forblir immanent, i frykt for endringens følger.

Kapittel 8: Oppsummering og avsluttende refleksjoner

Oppsummering

I denne delen av oppgaven vil jeg forsøke å oppsummere den drøftingen jeg har foretatt og se om det er mulig å nærme seg svar på de spørsmålene jeg reiser i min problemstilling. På bakgrunn av det vil jeg avslutningsvis reflektere omkring det endringspotensial som finnes for seksualitet gjennom ulike alternativer til den dominante seksualitetsdiskursen.

Først vil jeg fokusere på to forhold som overrasket meg i tolkningen av empirien, og som jeg mener er interessante: Det ene dreier seg om at informantene i mindre grad enn forventet gav uttrykk for entydige essensialistiske identitetsforståelser. Oppfatningene var nyanserte. Flertallet mente at både biologiske og sosiale faktorer hadde betydning. Kun én av dem la all vekt på sosiale faktorer, mens to veide biologi som viktigst. Det var også en tendens til at disse gjennom egen refleksjon avvek dette entydige standpunktet. Likevel var flertallet klare i sin vurdering av egen identitet som entydig ”homoseksuell”. Min tolkning var at de så på de sosiale faktorene som flytende og usikre, mens de biologiske ble oppfattet som faste og grunnleggende. Det synes dermed som en motsigelse at en entydig og urokkelig identitet som ”homoseksuell” kan opptre på samme tid som basisen for seksualiteten synes mer uklar og delvis eller helt sosialt begrunnet. Det kan tolkes som at identitet oppfattes som fast, men sosialt begrunnet. Men dersom identiteten er sosialt konstruert, så kan den like gjerne omgjøres og dermed er den nettopp fleksibel og ikke fast. Likevel forstår jeg informantene som at de har konstruert faste identiteter på et fleksibelt grunnlag. Den omvendte konstruksjonen kunne jeg imidlertid ikke finne, altså flytende identitet på et essensielt grunnlag. Dette syntes uklart for meg før det diskursanalytiske perspektivet gav meg et svar jeg mener er troverdig, nemlig at identitet kan oppfattes som like sosialt konstruert som dens begrunnelse. Men seksualitetsdiskursene foreskriver imidlertid *nettopp* et syn på seksualitet som entydig, og diskursenes konstruerende kraft synes som stor.

I tillegg ble jeg innledningsvis overrasket over at smertespråket ikke tok større plass i informantenes fortellinger. I enkelte tilfeller var det nesten et fravær av problemer.

Slik var mine første tolkninger, og jeg trodde jeg hadde gjort et ”funn”. Men etter hvert som analysen av intervjuene skred fram, ble jeg imidlertid overbevist om at det kunne tolkes motsatt. Jeg mente å se et språklig mønster der smerte var implisitt. En mulig grunn til at jeg ikke så det kan være min egen ”blindhet”. Jeg mener at jeg innledningsvis ble ”blendet” av de tilsløringer som ligger i språket, og som jeg har hevdet er resultater av den dominante seksualitetsdiskursen. Etter hvert som jeg tok i bruk de nødvendige analyseverktøy, gikk min tolking dermed i helt motsatt retning. Den marginaliserte posisjonen kom tydelig til syne. Jeg ble nok en gang overrasket, men denne gangen var det over i hvor stor grad smertespråket var til stede i informantenes fortellinger.

Noe annet som overrasket meg var den dominante seksualitetsdiskursenes omfattende betydning. Jeg ble gjennom analyseprosessen ikke overrasket over at bestemte oppfatninger om homoseksualitet tydelig trådte fram i både vitenskapsdiskusjonen og blant informantene. Men jeg ble overrasket over to andre forhold: For det første ble jeg forbauset over at diskursene synes å ha en så omfattende betydning som det Foucault (1999a, 1999b) og Butler (1991) hevder. Det framstår som om de ikke bare bidrar til oppfatninger om seksualitet, men innvirker på utvalgets identitetsforståelse og konstituering av identitet. Dernest ble jeg overrasket over at informantene i så stor grad var villige til diskutere og utfordre sine egne oppfatninger, mens debattantene i den omtalte diskusjonen på forskingsfeltet syntes helt fastlåst i egne oppfatninger. Min fordom tilsa at det ville være omvendt.

Jeg har argumentert for at det ”homoseksuelle” smertespråket er en sosial konstruksjon som bidrar til å opprettholde en hegemonisk seksualitetsdiskurs. Denne diskursen foreskriver et syn på homoseksualitet og heteroseksualitet som dikotome, komplementære og essensielle kategorier, slik blant andre Foucault (1999a, 1999b) viser. ”Homoseksuelle” blir henvist til en marginalisert posisjon i denne relasjonen. Fra denne posisjonen som offer er det mulig å ytre sine synspunkter gjennom et språk som har stor legitimitet, nemlig smertespråket. Disse fortellingene som ytres gjennom dette språket om homoseksualitet blir tatt i bruk for å konstruere en særegen ”homoseksuell” identitet som blir felles for hele kategorien ”homoseksuelle”. Dette bekreftes blant annet av Hellesund (2007). Smertespråkets fungerer altså som grunnlag for spesielle narrativer. Disse

narrativenes konstruksjon og betydning ble drøftet med perspektivet til Gergen (2001). Smerten blir i denne sammenhengen ikke bare kilde til spesielle narrativer om homoseksualitet, men også et ”filter” som erfaring blir tolket gjennom. Smertespråket er i tillegg en verdifull kapitalform innen mange felt, inkludert det politiske feltet. Det er disse narrative og måten å forstå homoseksualitet på som gir midler både til homoorganisasjoner og forskning, og dette resulterer i at smertespråket videreføres og forsterkes.

Den marginale posisjonen, og dermed smertespråket, er diskursivt betinget. Dette har jeg argumentert for på grunnlag av blant andre Foucault (1999a, 1999b). I utgangspunktet er det den hegemoniske seksualitetsdiskursen som konstituerer homoseksualitet som en marginal posisjon. Denne voktes og styres av et sammenvevd maktnettverk, hevder Foucault. Blant de som har en slik tilgang til diskursen er noen av de som produserer kunnskap som bidrar til dens fortsatte hegemoni. I den første delen av drøftingen forsøkte jeg å vise at den hegemoniske seksualitetsdiskursen opprettholdes av de som vil fremme ”homoseksuelles” posisjon i samfunnet, slik også Bolsø (2007) hevder. Det betinger kategorien ”homoseksuell”, som dermed framstår som en politisk kategori. Whitehead (2002) er også blant dem, som hevder at kategorien er politisk og vesentlig for å opprettholde et hierarkisk system av dominans og undertrykkelse. I dette systemet er homoseksualitet dømt til å være marginalisert, viser blant andre Connell (1995). Det legitime og virkningsfulle uttrykk fra denne posisjonen er smertespråket, hevder Hellesund (2007). Hun understreker videre at selvmord er den ultimate ytring i denne sammenheng.

Tradisjonell samfunnsforskning basert på kvantitativ metoder, og perspektiver preget av queerteori står i opposisjon til hverandre, slik jeg har vist gjennom drøftingen i den første delen. Der ble søkelyset rettet mot den aktuelle debatten som pågår innen kjønns- og seksualitetsforskningsfeltet i Norge. Frontene står mellom på den ene siden samfunnsforskere som er tilhengere av kvantitativ basert metode, og på den andre siden forskere inspirert av queeteoretiske perspektiver. Den kvantitative forskningens hegemoniske posisjon i akademia og resten av samfunnslivet fører til at man innenfor det politiske miljøet, og spesielt det homopolitiske, etterspør den typen kunnskap denne

forskningen produserer. Queerteoretisk inspirert kjønnsforskning har allikevel på mange måter inntatt en aktiv og stadig mer synlig posisjon innenfor dette forskningsfeltet. Den striden som synliggjøres i debatten mellom de to retningene har jeg forsøkt å tolke ved hjelp av Torill Moi (1991) og hennes refleksjoner, basert på perspektiver utviklet av Bourdieu. Gjennom denne analysen viste jeg at det er en kamp om retten til å definere hva som er god vitenskap. Uenigheten kan også sies å handle om det enda mer omfattende spørsmålet, nemlig om hvordan seksualitet skal bli definert, forstått og gjort.

I problemstillingen spør jeg om det er en sammenheng mellom smertespråket og kjønnsforskningsfeltets diskursproduksjon og den måten de jeg intervjuet gjør sin homoseksualitet på. I forskningsfeltet videreføres tradisjonelt vitenskapssyn, samtidig som nyere perspektiver og metodiske valg lanseres. Informantene formidler både de forordninger den dominante seksualitetsdiskursen foreskriver, samtidig som de tar i bruk elementer fra alternative diskurser. Imidlertid er det min konklusjon at det er den dominante diskursen som framtrer i utvalget. Dermed synes det som om det sosiale mønsteret de forholder seg til for å gjøre sin homoseksualitet er det etablerte og normative. Det er dette som er basert på den komplementære dikotomien hetero/homo, og produserer og opprettholder ”homoseksuelle” som en marginal posisjon, der smertespråket er sentralt.

Det er på dermed grunnlag for å anta at det kan være sammenhenger mellom på den ene siden den rådende seksualitetsdiskursen innen deler av den kvantitativt orienterte kjønns- og seksualitetsforskningen i Norge og den politikk og den ”homoseksuelle” frigjøringsideologien som betinger den klare kategorien ”homoseksuell” og insisterer på dens betydning, og på den andre siden ”homoseksuelles” marginaliserte posisjon som ytres i smertespråket og forsterker taperposisjonen.

Avsluttende refleksjoner

På bakgrunn av oppsummeringen og i forlengelse av oppsummeringen vil jeg reflektere rundt hvilke potensial det finnes for endring av den ”homoseksuelle” posisjonen. En annen posisjon enn den som offer vil gi mulighet for å ytre seg i andre former enn gjennom smertespråket. Selv om nye posisjoner også skulle komme til å være

marginaliserte, så vil en nytt språk likevel kunne bryte det hegemoniet som smertespråket har. Nye narrativer vil produsere nye identiteter, og dermed er det mulig å tenke seg at endring kan skje. Et utgangspunkt for denne prosessen er en nyorientering omkring vår tenking om seksualitet. La meg starte med det som jeg har argumentert for er sentralt, nemlig vitenskapens rolle. Jeg vender meg derfor til Dorothy Smith (2005) og hennes perspektiver på endring av sosiologien. Hun er opptatt av at sosiologisk forskning og kunnskapsproduksjon skal ha en samfunnsnyttig funksjon.

The aim of the sociology we call "institutional ethnography" is to *reorganize the social relations of knowledge of the social* so that people can take that knowledge up as an extension of our ordinary knowledge of the local actualities of our lives (2005: 29).

Smith forslår å ta utgangspunkt i sosiale forhold slik de erfares av samfunnets medlemmer. Sosiologiens rolle blir deretter å reorganisere kunnskapen gjennom å produsere "kart". Disse skal orientere samfunnets medlemmer i retninger av nye løsninger og dermed nye erfaringer. Det blir dermed større samsvar mellom vitenskapens tema og de liv folk lever. Men dette skal skje på folkets premisser. Slik jeg forstår Smith, er det en forutsetning at sosiologien fungerer på samfunnets premisser og ikke blir elitistisk. Men vitenskapen skal ikke være ukritisk. Den skal tvert i mot leve opp til de vitenskapelige krav for kunnskapsproduksjon. Smith kobler på den måten det individuelle og lokale til makronivået Hun er opptatt av hvordan de overordnede mønstrene gjenspeiles i sosiale relasjoner og påvirker individenes liv. Sosiologien som vitenskap må kobles til begge nivåene.

På bakgrunn av Smiths sosiologi mener jeg denne vitenskapen kan medvirke til endring for "homoseksuelle". Et område for en slik endring er å påvise smertespråkets funksjon som reproduzent av en marginal posisjon, og gjennom å produsere "kart" vise andre språk som kan fungere som erstatning for smertespråket. Det kan bidra til å konstruere "homoseksuelle" liv og identiteter med et nytt innhold. Hvilke behov er det så dette "kartet" skal vise vei til? Mine informanter gir uttrykk for at ønsker å leve alminnelige og stabile liv. Det dreier seg om gode sosiale relasjoner og innholdsrike tilværelser i både arbeid og fritid. De ønsker seg kjærlighet og nærhet, og vil også være

omsorgspersoner. Det er nærliggende å tenke seg at ”homoseksuelle” har noe å lære av ”heteroseksuelle” når det gjelder det siste.

På grunnlag av Smith sitt sosiologiske program og min egen drøfting, vil jeg lansere to kart eller innspill til mulige kart. For det første vil jeg lansere konkrete alternativer til smertespråket ved hjelp at Ahmed og Bolsø. Dette kartet er ”praktisk” i den forstand at det er mulig å ta i bruk for en ny seksualpolitisk orientering. Det andre kartet er mer idealistisk orientert.

Kart I: Å gjøre nye seksualiteter

Smerte og stolthet er som nevnt de dominerende uttrykk fra den marginaliserte ”homoseksuelle” posisjonen. Det finnes imidlertid mange alternativer som er tilgjengelige. Det er etter mitt syn slik at blant annet queerteoretiske perspektiver har ført til produksjon av nye diskurser. Disse er ikke ment å ha potensial til å bli doxiske, fordi det er problematisk i den queerteoretiske ”ideologi” å skulle produsere diskurser som har dominans, og som er normative.

Men i lys av queerteori mener jeg at ”homoseksuelles” liv kan tolkes mer som et rikt mangfold framfor enhetlig erfaring. Dermed kan ”homoseksuelle” praksiser sees på som noe annet enn dikotomt til ”heteroseksuelle” praksiser, og tvert i mot som uttrykk for et fragmentert mangfold. Ulike seksuelle uttrykk, ulikt begjær og ulike seksuelle kropper kan sees på som likeverdige, men uensartede uttrykk for lyst og begjær.

Hvordan kan så et slikt perspektiv gjøres om til et kart? Et godt svar på det er etter min mening det synet som Sara Ahmed (2006) har lansert. På basis av Merlau-Ponty sitt fenomenologiske perspektiv forsøker hun å se seksualitet i et nytt perspektiv. Ahmed hevder at kropp og seksualitet blir sett i et vertikalt mønster, som representerer det heteronormative. Dette mønsteret har etablert seg gjennom utallige repetisjoner av kroppshandlinger. Slik er en bestemt kroppslig normativ horisont blitt produsert, understreker Ahmed. Det innebærer at alt det som ikke er vertikalt, som de skeive kroppene, skal rettes opp slik at de tilfredsstiller normens krav. Dermed skjer det motsatte av tilskeiving, nemlig det jeg vil kalle en oppretting.

Ahmed mener at det er individets relasjon til omverdenen, og *ikke* objektvalg, som er determinerende for seksuell orientering. Objektvalget blir dermed en konsekvens av det normative, som igjen er grunnlaget for den vertikale orienteringen. Dette skaper i sum en opplevelse av seksualiteten som fast og permanent. "If sexual orientation becomes a matter of being; the "being" itself becomes (sexually) oriented" (Ahmed 2006:69). For å gjøre heteroseksualitet til det normative, så patologiseres altså homoseksualitet ved at ulikhet gjøres til et kjennetegn for "heteroseksualitet". Det ulike framholdes som sentralt, fordi menn og kvinner retter sitt begjær mot hverandre på tvers av kjønn. Det ulike er å åpne seg for det som er annerledes. Det framstilles som etisk høyverdig. Homoseksualitet framstilles omvendt som ikke-autentisk, og det hefter mangler ved homoseksualitet. Det skyldes at likhetsaspektet mangler.

This association between homosexuality and sameness is crucial to the pathologizing of homosexuality as a perversion that leads the body astray (Ahmed 2006:96).

Ahmed mener queerperspektiver har potensial for å oppdage noe nytt. Å se på skrått av de vertikale linjene langs heteronormativiteten gjør at man ser andre objekter og møter andre personer, hevder hun. De kroppene som ikke kan bli nådd via den tilgangen den vertikale aksens gir, vil åpenbare seg langs de skeive linjene. Queerperspektiver åpner ikke bare for noe annet og mer enn hva den vertikale aksens gjør, framholder Ahmed. De åpner i tillegg for at det som blir borte i den vertikale kommer til syne. Slik kan det bli inkludert, i motsetning til den eksklusjonen som skjer langs de vertikale linjene. Det skeive er med andre ord mer inkluderende, samtidig som det åpner for nye erfaringer. Gjennom dette fokuset mener jeg dermed at smertespråket kan få en erstatning.

Etter min mening kan Agnes Bolsø kobles til Ahmed på en fruktbar måte for å gi "kartet" ytterligere substans. Som jeg tidligere har nevnt, argumenter Bolsø (2007) for at det er nødvendig å undersøke mangfoldets muligheter. Hun mener det er grunnlag for en utvidelse av det homopolitiske programmet til å omfatte et mer generelt seksualpolitisk orientert program. Bolsø har lansert ti paroler for å problematisere ulike sider ved dette, og å løfte fram noen poengterte formuleringer. Blant hennes paroler er disse to: "Det homoseksuelle er i det "heteroseksuelle" og omvendt – bygg ned skillene" og "Mer rom for at "heteroseksuell" dynamikk har en plass i homoseksuelle forhold" (Bolsø 2007:57).

Inspirert av Bolsø vil jeg i tillegg lansere to andre paroler. Den ene lyder slik: ”Fortell historiene om de skeive løsninger”. Meningen er at fortellingene skal ha et annet perspektiv enn smerte, og at det langs de skeive aksene er mulig å hente fram erfaringer som bryter med nettopp smertespråket. Den andre er: ”Fortell om kropp og begjær”. Denne parolen kobler et nytt språk til det å ta i bruk det våpen som Foucault (1999a:173) hevder er det som kan fungere effektivt for et anslag mot seksualitetsanordningen, nemlig begjæret.

Disse fire parolene mener jeg er eksempler på noe som kan fungere som en skisse til et kart for nye italesettelser av homoseksualitet. Skissen er fri for smertespråkets logikk. Den gir mulig å finne nye og uvante posisjoner hvorfra homoseksualitet kan uttrykkes av alle uansett om de lever homoseksuelt, heteroseksuelt eller praktiserer andre seksualiteter. I tillegg kan kartet fungere provoserende, og det kan i seg selv være et utgangspunkt for endring.

Kart II: Å fokusere på begjæret

Det andre kartet dreier seg også om å frambringe endring, men er knyttet til andre prosesser enn det første. Det fokuserer på det perverterte og den ”homoseksuelle” kategoriens opphør som utgangspunkt for forandring.

”Støttepunktet for motangrepet mot seksualitetsanordningen må ikke være kjønnsbegjæret, men kroppene og nytelsene”, hevder Michel Foucault (1999b:173). Jeg tolker det som om han her referer til ”ars erotica”, som er Østens form for seksualitet der nytelse er det vesentlige. Samtidig mener jeg at Foucault også referer til det ”perverse”. Til sammen utgjør dette en nytelsens seksualitet. Dette inkluderer alt det som er seksuelt irregulært, og som ikke kan knyttes til den genitalsentrerte seksualitet som har reproduktive mål, framholder Foucault (1999b:46). Denne nytelsens seksualitet er stramt regulert av lover og moral, og den er gjort naturstridig. Han viser til blant annet lysten hos barna, de gales seksualitet og begjæret hos dem som ikke elsker det samme kjønn. Foucault nevner fantasier, manier og ulike seksuelle praksiser. Slik tegner han en pervertert og befolket verden. Jeg tolker denne verden og dens folk som et ideal og mål for endring for Foucault.

Er "homoseksuelle" en egen "klan" i dette folket? Jeg har argumentert for at "homoseksuelle" framstilles og stadig konstrueres som en særegen og homogen gruppe. Det kommer imidlertid ikke til å vedvare, mener Bech: "The homosexual is a kind of time bomb, encoded with its own explosion" (1997:195). Den homoseksuelle er i ferd med å bli oppløst. Det skyldes de kulturelle tendenser som bidrar til en "homoseksualisering" av samfunnet, noe som fører til at "homoseksuelle" stadig blir mindre tydelig. Men det "homoseksuelle" begjæret er imidlertid unntatt i denne kulturelle "homoseksualiseringen". Gitt at Bech har rett bidrar den "homoseksuelle" slik selv til sin egen utslettelse. Kategorien forsvinner og kun det "homoseksuelle" *begjæret* står igjen. Begjæret vil da være løsrevet fra de anordninger som har knyttet begjæret til entydige kategorier, rene identiteter og til essens. Den "homoseksuelles" død vil dermed bidra til at det "homoseksuelle" begjæret framstår som en rendyrket lyst, men frigjort fra den kategori som binder det til smertespråket.

På denne måten vil Foucaults verden for seksuell nytelse kunne få fornyet kraft. Den vil kunne bli et mangfoldig arnested for nye opprør mot det normative, og frambringelse av nye og frigjørende praksiser. Smertespråket vil miste sitt fundament og bli meningsløst. Språkliggjøring av disse praksisene vil kunne frikoble begjæret rettet mot personer av samme kjønn fra taperposisjonen. Et nytt språk for å utrykke dette begjær og denne lysten kan realiseres.

Litteraturliste

Ahmed, Sara (2006), *Queer Phenomenology*. Durham & London: Duke University Press.

Album, Dag (1996), *Nære fremmede. Pasientkulturen i sykehus*. Tano

Almås, Knut Olav (2001), "Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn. En liten "kunnskapsbank"". I Marianne C. Brandsæter, Turid Eikvam, Reidar Kjær og Knut Olav Almås (red) *Norsk homoforskning*. (167 - 190) Oslo: Universitetsforlaget

Andersen, Arnfinn J. (2003), *Menn skaper rom for foreldreskap og familie. Farskapets betingelser i en heteronormativ kultur*. Trondheim: NTNU

Bandlien, Bjørn (2007), "Homoseksuelle vikinger?".URL:
http://www.fortid.no/fortid_web/fort0107.pdf (Lesedato 20.10 2008).

Beauvour, Simone de ([1949] (2000)), *Det annet kjønn*. Oslo: Pax

Bech, Henning (1997), *When men meet. Homosexuality and Modernity*. UK: Polity Press

Benemann, William (2006), *Male-Male Intimacy in Early America. Beyond Romantic Friendship*. New York: Harrington Park Press

Blikk (2007) "Homobevegelsen må videre". Intervju med Gro Lindstad og Håkon Haugli. 4:15 -16

Bolsø, Agnes (2007), "Identitet og homopolitikk etter queer". *Tidsskrift for kjønnsforskning*. 4: 50 - 70

Bolsø, Agnes (2008), "Deg, meg og det tredje – triangulering av begjær". I Annfelt, Trine, Britt Andersen og Agnes Bolsø (red.) *Når heteroseksualiteten må forklare seg*. (127- 154) Trondheim: Tapir

Bondevik, Hilde og Linda Rustad (2006), "Human vitenskapelig kjønnsforskning". I Lorentzen, Jørgen og Wencke Mühleisen (red.) *Kjønnsforskning. En grunnbok*. (42 - 62) Oslo: Universitetsforlaget

- Borchgrevink, Tordis (1994), "Høydeskrekk? Perspektiver på et kjønn i forandring", i Hagemann, Gro og Anne Krogstad (red.) *Høydeskrekk. Kvinner og offentlighet*. (96-120) Ad Notam Gyldendal AS
- Raymond Boudon (1994), "Excerpt: Good reasons for Believing in False Ideas". The Art of Self-persuasion. *The Social Explanation of False Beliefs*. Polity Press
- Bourdieu, Pierre (1991), "Ch. 3: Authorized Language: The Social Condition for the Effectiveness of Ritual Discourse." *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press
- Bourdieu, Pierre (2000), *Den maskuline dominans*. Oslo. Pax Forlag
- Brandsæter, Marianne C, Turid Eikvam, Reidar Kjær og Knut Olav Almås (red) (2001), *Norsk homoforskning*. Oslo: Universitetsforlaget
- Butler, Judith (1990), *Gender Trouble*. London: Routledge
- Connell, R.W. (1995), *Masculinities*. Polity Press
- Durkheim, Emile (1991), *Selv mordet*. Oslo: Gyldendal
- Ekenstam, Claes (2005), "Rädslan att falla". *NIKK magasin*, 1: 4 - 8
- Eng, Heidi og Turid Markussen (2000), "Queer teori i empirisk forskning. Om erfaring, språk og politikk". *Kvinneforskning*, 1: 74 - 86
- Eng, Heidi (2003), *Sporting sexuality. Doing sex and sexuality in a Norwegian sports context*. Norges idrettshøgskole
- Eng, Heidi (2006), "Homo og queerforskning". I Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (red.) *Kjønnsforskning. En grunnbok*. (136 – 149) Oslo: Universitetsforlaget
- Foucault, Michel (1999a), *Diskursenes orden*. Oslo: Spartacus Forlag
- Foucault, Michel (1999b), *Seksualitetens historie I. Vilje til viten*. Pax Forlag
- Gaysir (2007). Artikkel om behov for informanter til Rolf Tore Thomassens mastergradsprosjekt i sosiologi. URL: <http://www.gaysir.no/artikkel.cfm?CID=12488>. (Lesedato 11.10.2007)

- Gergen, Kenneth (2001), "Ch.18: Self-Narration in Social Life". I Wetherell, Margaret, Stephanie Taylor & Simeon J.Yates (red.) *Discourse Theory and Practice. A Reader*. (247 - 260) Sage Publications.
- Habermas, Jürgen, (1999a), "Borgerlig offentlighet – et tilbakeblikk". *Kraften i de bedre argumenter*. Ad Notam Gyldendal AS
- Habermas, Jürgen (1999b), "Det sivile samfunn og rettsstaten". *Kraften i de bedre argumenter*. Oslo: Ad notam Gyldendal
- Habermas, J. (1999c), "Kampen for anerkjennelse i den demokratiske rettsstat". I: *Kraften i de bedre argumenter*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Haraway, Donna J. (1991), "Ch. 9: Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective". *Simians, Cyborgs and Women. The Reinvention of Nature*. London: Free Association Books
- Hegna, Kristinn, Hans W. Kristiansen og Bera Ulstein Moseng (1999), *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn*. Oslo: Nova.
- Hegna, Kristinn (2007), *Homo? Betydningen av seksuell erfaring, tiltrekning og identitet for selvmordsforsøk og rusmiddelbruk blant ungdom. En sosiologisk studie*. Oslo: Nova
- Hellesund, Tone (2001), "Lesbisk, skeiv eller bare kjedelig? Den norske peppermø 1870 –1940". I Brandsæter, Marianne C, Turid Eikvam, Reidar Kjær og Knut Olav Almås (red). *Norsk homoforskning*. (141-166) Oslo: Universitetsforlaget
- Hellesund, Tone (2003), *Kapitler fra singellivets historie*. Universitetsforlaget.
- Hellesund, Tone (2006a), "Møtet med "den andre" - unge homofile og selvmord". *Suicidologi*. Årgang 11, 2: 20 - 22
- Hellesund, Tone (2006b), "En kommentar til forskning om selvmord og homofili". *Suicidologi*. Årgang 11, 2: 23
- Hellesund, Tone (2007), "Slutt å bruke smertespråket". Kronikk i Aftenposten, 15.02.

Hennum, Ragnhild (2001), "Lesbiske og homofiles rettsstilling". I Brandsæter, Marianne C, Turid Eikvam, Reidar Kjær og Knut Olav Almås (red). *Norsk homoforskning*. (85 - 103) Oslo: Universitetsforlaget

Holter, Harriet (1976), "Om kvinneundertrykkelse, manndsundertrykkelse og hersketeknikker". I Støren, Thordis og Tone Schou Wetlesen (red.). *Kvinnekunnskap* (278 – 296). Gyldendal Norsk Forlag

Kilden (2007), "Ung, trist og homo". Intervju med Kristinn Hegna. Publisert 09.02.2007. URL:<http://kilden.forskningsradet.no/c16880/artikkel/vis.html?tid=43575>, (Lesedato 20. 10.2007)

Kjær, Reidar (2001), "Seksualpsykopaten som forsvant. Homofili i norske psykiatriske lærebøker". I Brandsæter, Marianne C, Turid Eikvam, Reidar Kjær, Knut Olav Almås (red.), *Norsk homoforskning*. (104 -140) Oslo: Universitetsforlaget

Klassekampen (2006) "Queer teori er «luksus»". Intervju med Karen Kristine Friele. 11.03. URL: <http://www.klassekampen.no/34741/article/item/null> (Lesedato: 12.10.2007)

Korsnes, Olav, Heine Andersen og Thomas Brante (red.) (2001), *Sosiologisk leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget

Kousmanen, Jari og Thomas Johnson (2003), *Manlighetens mange ansikten*. Liber

Kristiansen, Hans W (2004), *Kjærlighetskarusellen. Eldre homoseksuelle menns livsfortellinger og livsløp i Norge*. Avhandling dr.polit. Universitetet i Oslo

Kristiansen, Hans W (2008), *Masker og motstand: diskre homoliv i Norge 1920-1970*. Unipub forlag

Lorentzen, Jørgen og Wencke Mühleisen (red.) *Kjønnsforskning. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget

Marcuse, Herbert (1965), Repressive Tolerance.

URL:<http://www.marcuse.org/herbert/pubs/60spubs/65repressivetolerance.htm>
(Lesedato: 1.10.2008)

Middelthon, Anne-Lise (2004), "Om å bli tatt – i alle ordets betydninger".

Kvinneforskning. 1:5 - 22

Middelthon, Anne-Lise (2001), *Being Young and Gay in the Context of HIV. A*

Qualitative Study among Young Norwegian Gay Men. Avhandling dr.philos.

Universitetet i Oslo

Moi, T. (1991), "Appropriating Bourdieu: Feminist theory and Pierre Bourdieu's

Sociology of Culture". *New Literary History*. 22:1017-1049.

Moseng, Bera Ulstein (2001), "Selvmordsatferd og seksuell orientering." I Brandsæter,

Marianne C, Turid Eikvam, Reidar Kjær, Knut Olav Almås (red.), *Norsk homoforskning*.

(258 - 267) Oslo: Universitetsforlaget

Moseng, Bera Ulstein (2007a), "Selvmordsatferd blant samkjønnsseksuelle kvinner og

menn: funn fra nyere studier." *Suicidologi*, årgang 12, 1: 3-7

Moseng, Bera Ulstein (2007b), "Forskning på selvmordsatferd blant lesbiske og homofile

– en replikk til Tone Hellesund" *Suicidologi*, årgang 12,1: 9

Moseng, Bera Ulstein (2007c), *Vold mot lesbiske og homofile tenåringer: en*

representativ undersøkelse av omfang, risiko og beskyttelse : Ung i Oslo 2006. Oslo:

Nova

Pedersen, Willy (2005), *Nye seksualiteter*. Oslo: Universitetsforlaget

Pedersen, Willy og Hans W Kristiansen (2008), "Homosexual experience, desire and

identity among young adults". *Journal of Homosexuality*, 54: 68-102. Universitetet i Oslo

Prieur, Annick (1988), *Kjærlighet mellom menn i aidsens tid*. Oslo: Pax Forlag

Prieur, Annick og Bera Ulstein Moseng, (2000), "Sorry, we don't speak Queer".

Kvinneforskning, 3-4:140 - 155

Proulx, Annie (2006), *Close Range: Brokeback Mountain and Other Stories*. London:

Harper Perennial

Rosenberg, Tina (2006), *L-ordet*. Stockholm: Normal förlag

Røthing, Åse (2007), ”Homonegativisme og homofobi i klasserommet. Marginaliserte maskuliniteter, disiplinerende jenter og rådvile lærere”. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 1:27-51. Bergen: Fagbokforlaget

Savin-Williams, Rich C. (2005), *The New Gay Teenager*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press

Smith, Dorothy, (2005), “Ch.2: Knowing the Social” & “Ch.6: Experience as Dialogue and Data”. *Institutional Ethnography. A Sociology for People*. AtaMira

Solbrekke, Kari Nyheim og Helene Aarseth (2006), ”Samfunnsvitenskapens forståelser for kjønn”. I Lorentzen, Jørgen og Wencke Mühleisen (red.) *Kjønnsforskning. En grunnbok*. (63 - 92) Oslo: Universitetsforlaget

Stortingsmelding Nr 25 (2000-2001), *Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge*

Svare, Helge (2001), ”Homoseksualitet mellom biologi og kultur. Et filosofisk blikk på essensialisme og konstruktivisme”. I Brandsæter, Marianne C, Turid Eikvam, Reidar Kjær, Knut Olav Almås (red.), *Norsk homoforskning*. (303 - 324) Oslo: Universitetsforlaget

Thagaard, Tove (2003), *Systematisk innlevelse*. Bergen: Fagbokforlaget

Whitehead, Stephen M. (2002), *Men and Masculinities*. Polity Press

Widerberg, Karin (2001), *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i denne oppgaven er 39 352.